

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การประเมินโครงการพัฒนาโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม สู่การเป็นโรงเรียนคุณธรรม ครั้งนี้ ผู้ประเมินได้ศึกษาวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และได้นำเสนอตามหัวข้อเรียงลำดับดังต่อไปนี้

1. หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.
 - 1.1 หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
 - 1.2 ความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
 - 1.3 หลักการสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม
 - 1.4 กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอน
2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ
 - 2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ
 - 2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ
 - 2.3 ประเภทของการประเมินโครงการ
 - 2.4 รูปแบบของการประเมินโครงการ
 - 2.5 รูปแบบการประเมินโครงการแบบซีพีพี (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP)
3. ความพึงพอใจ
 - 3.1 ความหมายของความพึงพอใจ
 - 3.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ
4. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม
 - 4.1 ข้อมูลทั่วไป
 - 4.2 ประวัติโรงเรียนโดยย่อ
 - 4.3 ข้อมูลสภาพชุมชน
 - 4.4 ข้อมูลครูและบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564
 - 4.5 แนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
 - 5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ/ กิจกรรมโดยใช้รูปแบบการประเมินโครงการแบบซีพีพี (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP)
 - 5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนคุณธรรมสำหรับรายละเอียดแต่ละตอน ดังนี้

1. หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ.

1.1 หลักการและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

สถานศึกษาเป็นแหล่งบ่มเพาะวิชาความรู้และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ให้เกิดกับนักเรียน เพื่อที่จะได้เป็นดีของสังคม ประเทศชาติเป็นกำลังหลักในการพัฒนา ด้วยเหตุนี้เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2555 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ทรงจัดตั้ง “กองทุนการศึกษา” และให้คณะองคมนตรีจัดหา อาสาสมัครมาช่วยงาน และได้พระราชทานพระราชประสงค์ของโครงการว่า “ให้โรงเรียนสร้างคนดีให้แก่บ้านเมือง” ฉะนั้น กระบวนการดังกล่าวได้รับการกล่าวขานว่า “โรงเรียน คุณธรรม จริยธรรม” แต่เรียกกันสั้น ๆ ว่า “โรงเรียนคุณธรรม” (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

1.1.1 การเกิดขึ้นของโรงเรียนคุณธรรม

ศาสตราจารย์เกียรติคุณ นพ.เกษม วัฒนชัย ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ ได้เริ่มศึกษาการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมของโรงเรียนบางมูลนากภูมิวิทยาคม จังหวัดพิจิตร ในปี พ.ศ. 2553 และได้ศึกษาการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมของโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา โดยได้เริ่มพัฒนาคุณธรรมเมื่อปี พ.ศ. 2555 พร้อมกันนี้ในฐานะประธานมูลนิธิยุวสถิรคุณได้กำหนดนโยบาย และแนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมในกลางปี พ.ศ. 2557 พร้อมได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมวิทยากรและหลักสูตรอบรมครูแกนนำและนักเรียนแกนนำจนสำเร็จในต้นปี พ.ศ. 2558 ศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมูลนิธิยุวสถิรคุณ จึงได้เริ่มจัดฝึกอบรมกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง ของมูลนิธิยุวสถิรคุณ โดยผลิตหนังสือชี้แจงกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม คู่มือวิทยากร พร้อมสื่อการเรียนรู้สำหรับวิทยากรออกเผยแพร่ จัดฝึกอบรมวิทยากรฝึกอบรม ครูแกนนำนักเรียนแกนนำ จัดประชุมชี้แจงสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่ผู้บริหารโรงเรียน พร้อมทั้งได้เริ่มงานนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรมอย่างเป็นระบบ ในรุ่นแรกมีโรงเรียนอยู่ในความดูแลของศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมูลนิธิยุวสถิรคุณ จำนวน 131 แห่ง ปัจจุบันมีโรงเรียนในความดูแล จำนวน 611 แห่ง เป็นโรงเรียนในโครงการกองทุนการศึกษา จำนวน 144 แห่ง โรงเรียนในโครงการพระราชดำริของกระทรวงศึกษาธิการ จำนวน 100 แห่ง วิทยาลัยในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอาชีวศึกษา จำนวน 60 แห่ง โรงเรียนในสังกัดกรุงเทพมหานคร จำนวน 10 แห่ง และโรงเรียนร่วมกับศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ จำนวน 297 แห่ง โรงเรียนเหล่านี้ถือว่าเป็นตัวแทนของโรงเรียนในโครงการต่าง ๆ ที่มีส่วนร่วมในการปรับปรุงพัฒนากระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้เหมาะสมและสะดวกในการนำไปปฏิบัติจริง

1.1.2 ความหมายของคุณธรรม

ผู้วิจัยได้สืบค้นเอกสาร ตำรา และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้ความหมายของคุณธรรม ซึ่งมีนักการศึกษา นักวิชาการ และนักการศาสนาให้ความหมายไว้ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2546) ได้ให้ความหมายคำว่า คุณธรรมไว้ดังนี้ คุณธรรม (คุณ-นะ) น. สภาพคุณงามความดี คุณธรรม สมาสกับคำว่า คุณ กับ ธรรม เข้าด้วยกันซึ่ง คุณ หมายถึง มีคุณค่าและธรรม หมายถึง ความประพฤติ คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดี

กิตติศักดิ์ สมอเชียว (2555) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม ไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาวนึกคิดในทางที่ดีงาม เชื่อในความบริสุทธิ์ ยุติธรรม มีความจริงใจและปรารถนาดีต่อผู้อื่น ความประพฤติอันดีงามเหล่านี้จะถูกบ่มเพาะและกลมกล่อมมาเป็นเวลาอันยาวนานทำให้เกิดเป็นความเคยชินที่อยู่ในจิตใต้สำนึกของผู้ปฏิบัติ ทำให้เป็นบุคคลที่มีความประพฤติชอบด้วยกาย วาจา และใจเป็นที่สบายใจต่อผู้พบเห็น

เกษม วัฒนชัย (2559) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม คือ ธรรมที่เป็นคุณหรือสภาพคุณงามความดี เริ่มตั้งแต่ความนึกคิด ความปรารถนา ความตั้งใจ คนที่มีคุณธรรม เมื่อคิดดีแล้วย่อมแสดงพฤติกรรมคือคำพูดและการกระทำที่ปรากฏออกมาแล้ว สังคมตัดสินว่า ดี-จริง-และงาม

ศูนย์โรงเรียนคุณธรรมมูลนิธิยุวสถิรคุณ (2559) สรุปไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สภาพคุณงามความดีทางความประพฤติและจิตใจ คุณลักษณะหรือสภาวะที่มีค่าอยู่ภายในจิตใจของมนุษย์ ซึ่งเป็นไปในทางที่ถูกต้องดีงาม จะแสดงออกมาโดยการกระทำทางกาย วาจา และจิตใจของแต่ละบุคคล เป็นสิ่งที่ประโยชน์ต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

Kohlberg (1999, อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ แป๊ะโค, 2558) ได้ให้คำจำกัดความไว้ว่า คุณธรรม คือ ความรู้สึกผิดชอบชั่วดี เป็นเกณฑ์และมาตรฐานของการประพฤติและปฏิบัติในสังคมทำให้บุคคลมีการพัฒนาจนกระทั่งมีลักษณะ พฤติกรรมเป็นของตนเองมาตรฐานการตัดสินใจของสังคมจะเป็นเครื่องตัดสินว่า การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมเช่นนั้นเป็นเรื่องที่ผิดหรือถูก

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า คุณธรรม คือ สภาพคุณความดี ความงามตามธรรมชาติ เป็นหลักประพฤติปฏิบัติของคน ซึ่งจะเกิดขึ้นภายในจิตใจและจะแสดงออกทางกาย วาจา และใจจนเป็นนิสัย หากประพฤติ ปฏิบัติเป็นเวลานานก็จะทำให้เกิดเป็นสันดาน พร้อมทั้งทำให้เกิดความรู้ผิดชอบ ชั่วดี ซึ่งจะทำให้ผู้ที่มีคุณธรรมจะเป็นที่ยอมรับของบุคคลและสร้างสรรค์สิ่งที่ดีงามให้กับสังคม และประเทศชาติ

1.1.3 ความหมายของจริยธรรม

นักการศึกษา และนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้เป็น ที่น่าสนใจ ดังนี้

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 (2542) ได้ให้ความหมายคำว่า จริยธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นข้อประพฤติและศีลธรรม กฎ ศีลธรรม

ทินพันธุ์ นาคะตะ (2557) ได้อธิบายว่า ปรัชญาทางศีลธรรม หรือจริยธรรมเป็นเรื่องของการประเมินและตัดสินเกี่ยวกับแนวทางปฏิบัติทางศีลธรรม หรือหลักการแห่งความประพฤติทั้งหลาย

พระครูประโชติ จันทวิมล (2555) ได้ให้ความหมายของคำว่า จริยธรรม (Morality) เป็นคุณธรรมที่แสดงออกทางร่างกายในลักษณะที่ดีงามถูกต้อง อันเป็นสิ่งที่ประสงค์ของสังคมและจริยธรรมจะมีได้ต้องปลูกฝังฝึกหัด

รุ่งอรุณ เขียวพุ่มพวง (2557) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่เคยแสดงออกให้เห็นถึงการปฏิบัติดี ปฏิบัติถูกต้อง อันเป็นผลมาจากความคิดที่สังคมหรือบุคคลมีความเห็นว่าเป็นการปฏิบัติที่ดี เป็นกรอบกำหนดไว้เพื่อให้สังคมเกิดความระเบียบเรียบร้อย มีความร่มเย็นเป็นสุข มีความรักความสามัคคีและมีความปลอดภัยในการดำเนินชีวิต

นุชรินทร์ ปามูล (2560) ได้ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง การปฏิบัติตนให้อยู่ในความดีงามซึ่งเป็นการสะท้อนคุณธรรมออกมาเป็นที่ยอมรับของผู้คนและสังคม

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง แนวทางประพฤติปฏิบัติที่คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับ และไม่ใช้กฎเกณฑ์ที่บังคับทั่วไป และเห็นได้จากการแสดงออกมาจากจิตใจ ทำให้บุคคลไม่ทำความชั่ว ทำแต่ความดี อีกทั้งบุคคลควรยึดถือเป็นหลักในการดำรงชีวิตและการทำตนให้เป็นประโยชน์ พร้อมทั้งปลูกฝังและฝึกหัดให้มีในตน เพื่อความสงบสุขต่อตนเอง ผู้อื่นและสังคม

1.1.4 ความหมายและความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม

คุณธรรม จริยธรรม เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นสำหรับบุคคลทุกระดับชั้น เพราะเป็นหลักเกณฑ์การประพฤติปฏิบัติที่แสดงออกมาจากจิตใจสู่การกระทำ ทำให้เกิดความดีงามในหลาย ๆ สิ่ง ฉะนั้น จึงมีนักการศึกษา นักการศาสนาได้ให้ความหมายและความสำคัญ ดังนี้

สุภาพร สุขสวัสดิ์ (2552) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม จริยธรรม เป็นเสมือนบัพยัญญูของความดีและความงามของจิตใจที่ส่งผลให้บุคคลประพฤติดี ประพฤติชอบด้านคุณธรรม จริยธรรม จึงเป็นองค์ประกอบที่มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิต การที่จะให้คนในสังคมมีคุณลักษณะคุณธรรม จริยธรรม อันจะส่งผลให้คน ในสังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขได้นั้น ควรมีการส่งเสริมและปลูกฝังในเรื่องคุณธรรม จริยธรรมตั้งแต่ยังเยาว์วัยที่เข้ารับการศึกษา ทั้งนี้ คุณธรรม จริยธรรม เป็นคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่เป็นพฤติกรรมดีงามที่แสดงออกและควรส่งเสริมให้เกิดขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียน ครู ผู้ปกครองและสังคม ต้องการให้มีขึ้นในตัวผู้เรียน ซึ่งเป็นลักษณะที่สังคมชมชอบและให้การสนับสนุน เพราะเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงาม คุณธรรม จริยธรรม จะประกอบขึ้นด้วยองค์ประกอบหลายอย่างเข้าด้วยกัน ดังนั้น คุณธรรมจริยธรรม จึงเป็นพื้นฐานที่สำคัญของทุกคน เป็นสิ่งจำเป็นในสังคม ความสงบสุขและความเจริญก้าวหน้า จะบังเกิดขึ้นเมื่อคนในสังคมมีคุณธรรม จริยธรรม นโยบายสังคมของรัฐบาล มุ่งมั่นที่จะสร้างสังคมเข้มแข็งให้คนในชาติอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างสมานฉันท์ บนพื้นฐานของคุณธรรม ในส่วนของภาคการศึกษาได้กำหนดไว้ว่า จะเร่งปฏิรูปการศึกษาโดยยึดหลักคุณธรรมนำความรู้ พัฒนาคนโดยใช้คุณธรรมเป็นพื้นฐานของกระบวนการเรียนรู้ที่ เชื่อมโยงความร่วมมือของสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนา และสถาบันการศึกษา คุณธรรม จริยธรรม จึงมีความสำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับสังคมไทยที่ต้องการคนดีและคนเก่ง

พระบำรุง ปณญาพล (โพธิ์ศรี) (2554) ได้ประมวลคำว่า “คุณธรรม” และ “จริยธรรม” เข้าด้วยกันเป็น “คุณธรรม จริยธรรม” (Moral Virtues) มีความหมายว่า เป็นการประพฤติปฏิบัติที่เป็นสิ่งดีงาม ถูกต้องตามมาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคมหรืออาจจะให้ความหมายได้ว่า “คุณธรรมตามกรอบจริยธรรม” คุณธรรมและจริยธรรมมีความสำคัญต่อการพัฒนามนุษย์ เพื่อให้มีคุณภาพ ลักษณะอันนำมาซึ่งคุณธรรม จริยธรรมที่ดี ความประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ดีงามตามคำสั่งสอนในศาสนาหรือการประพฤติตามเกณฑ์ที่ถูกต้องทั้งกาย วาจา และใจ อันก่อให้เกิดประโยชน์และความสุขทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวม นำมาซึ่งความเจริญก้าวหน้าของสังคม เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างคุณธรรมและจริยธรรมให้เกิดในตัวบุคคลมากที่สุด

กระทรวงศึกษาธิการ (2560) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม จริยธรรม หมายถึง หลักแห่งความประพฤติดี เป็นพฤติกรรมการแสดงออก อันเนื่องมาจากสภาพคุณงามความดีในจิตใจ

ตามหลักศีลธรรม ปรัชญา ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรม พฤติกรรมที่แสดงออก เป็นไปตามตามสำนึกในจิตใจกระทำ เพราะเป็นสิ่งที่ตั้งงามถูกต้อง ไม่ใช่เพราะมีกฎระเบียบหรือ สภากบังคับให้ต้องกระทำ ถ้าผู้ใดมีคุณธรรมในจิตใจแล้วแสดงออกมาให้เห็นเป็นรูปธรรม ก็จะได้ชื่อ ว่าเป็นผู้มีจริยธรรมอันงดงาม ดังนั้น คำว่า “คุณธรรม จริยธรรม” เป็นคำที่คนส่วนใหญ่จะกล่าว ควบคู่กันเสมอ

John Dewy (1975) กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม คือ หลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรม ให้เป็นความประพฤติของพลเมืองดี โดยเน้นที่รายบุคคล ดังนั้น หลักจริยธรรมจึงไม่มีใครคนใดคน หนึ่งผูกขาดการตัดสินใจ มันไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิต เพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่เป็นการสร้างลักษณะนิสัยของบุคคลโดยเน้นความสำคัญในด้านจิตใจเป็นหลัก

Dewey (1998 อ้างถึงใน เกียรติศักดิ์ แปะโค, 2558) ได้กล่าวว่า คุณธรรม จริยธรรม คือ หลักความประพฤติที่มีการฝึกอบรมให้เป็นความ ประพฤติของพลเมืองดีโดยเน้นที่รายบุคคลเท่ากับ ที่ตระหนักถึงผลทางสังคมที่จะดำรง รูปแบบของสังคมนั้น ดังนั้น หลักจริยธรรมจึงไม่มีใครคนใดคน หนึ่งผูกขาดการตัดสินใจ ไม่ใช่เรื่องเหนือธรรมชาติ ไม่สร้างรูปแบบเฉพาะผูกขาดหรือวิถีชีวิตเพียง อย่างใดอย่างหนึ่ง การแปลความหมาย คุณธรรมในชีวิตสังคมซึ่งเต็มไปด้วยการเร่งรัดหน้าที่จะสร้าง ลักษณะ นิสัยของบุคคลโดยเน้นความสำคัญในด้านจิตใจในการจัดจริยศึกษา

สรุปความสำคัญของคุณธรรม จริยธรรม ได้ว่า คุณธรรมจริยธรรม เป็นสิ่งที่ควรได้รับการ ปลูกฝังให้กับคนทุกระดับชั้น เพราะเป็นพื้นฐานที่สำคัญ ที่จะทำให้เกิดความสงบสุขร่มเย็นของคนใน สังคม โดยต้องร่วมมือกันทั้งสถาบันครอบครัว สถาบันศาสนาและสถาบันการศึกษา อันจะทำให้เกิด ความเจริญก้าวหน้าต่อประเทศชาติ อีกทั้งยังเป็นหลักความประพฤติของพลเมืองที่ดี เป็นการสร้าง นิสัยของบุคคลที่เน้นในด้านจิตใจเป็นหลัก และทำให้คนอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์และยังมีลักษณะ เป็นพลวัตร คือปรับเข้ากับบริบทของสังคม เมื่อคนมีคุณธรรมจริยธรรมแล้ว จะส่งผลให้เกิดความ เจริญก้าวหน้าทั้งสังคม และประเทศชาติ

1.2 ความสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

การจัดการศึกษาให้แก่เยาวชนในปัจจุบัน เป็นไปตามนโยบายของประเทศ และตามบริบท ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปทั้งสังคมของประเทศไทยและสังคมโลก ฉะนั้น ในเรื่องของการจัด การศึกษาให้กับคนยุคใหม่นี้ ได้มีองค์กรหลายภาคส่วนได้เข้ามามีบทบาท ดังเช่นการจัดการศึกษา ให้กับเยาวชนคนไทยมีกฎหมายหลายฉบับที่เข้ามามีบทบาท รวมทั้งพระบรมราโชบายของ พระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.2.1 หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ได้กำหนดคุณลักษณะ ที่พึงประสงค์ของนักเรียนเอาไว้ 8 ประการ คือ 1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์สุจริต 3. มีวินัย 4. ใฝ่เรียนรู้ 5. อยู่อย่างพอเพียง 6. มุ่งมั่นในการทำงาน 7. รักความเป็นไทย 8. มีจิตสาธารณะ ซึ่งคุณธรรมเหล่านี้โรงเรียนทุกแห่งต้องจัดการ เรียนรู้ให้ครอบคลุมคุณลักษณะทั้ง 8 ประการ เบื้องต้น และถือเป็นภารกิจอันสำคัญของสถานศึกษาทุกแห่งต้องปฏิบัติ

1.2.2 แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560 - 2564)

ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 นี้ ได้กำหนดกรอบการพัฒนา และ วัตถุประสงค์ เป้าหมายไว้ว่ามุ่งให้มีการวางรากฐานให้คนไทยเป็นคนที่สมบูรณ์ มีคุณธรรม จริยธรรม และผลจากการวิเคราะห์สถานการณ์ และแนวโน้มของสังคมไทย พบว่า คนไทยส่วนใหญ่ยังมีปัญหา ด้านคุณธรรม จริยธรรม เช่น ความมีวินัย ความซื่อสัตย์ สุจริตและความมีจิตสาธารณะและจากผล สะท้อนปัญหาของนักเรียนและครู พบว่า ในปัจจุบันนักเรียนยังมีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์อยู่หลาย ประการ เช่น

1.2.2.1 พฤติกรรมขาดวินัย เช่น การมาโรงเรียนสาย หนีเรียน แต่งกาย ไม่ถูกระเบียบ ใช้โทรศัพท์มือถือถือผิดกาลเทศะ ไม่สวมหมวกนิรภัย ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน

1.2.2.2 พฤติกรรมขาดความเป็นระเบียบเรียบร้อย เช่น การเดินเข้าแถว การเดินแถวไม่เป็นระเบียบ ไม่มีสัมมาคารวะไม่เคารพเชื่อฟังครู พูดคำหยาบคาย

1.2.2.3 พฤติกรรมขาดความรับผิดชอบ เช่น ไม่ตั้งใจเรียน ลอกการบ้าน ไม่ส่งการบ้านผลการเรียนติด 0 ติด ร มส. ไม่ปิดน้ำ - ไฟฟ้า หลังการใช้งาน ไม่รักษา ความสะอาด ภายในบริเวณโรงเรียน ขาดจิตสำนึกสาธารณะ

1.2.2.4 พฤติกรรมขาดความซื่อสัตย์สุจริต เช่น มีการลักขโมยสิ่งของ พุดโกหก หุจริตในการสอบ เก็บของได้ไม่คืนให้เจ้าของ

1.2.2.5 พฤติกรรมเสี่ยง/ก้าวร้าว เช่น สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า เล่นการพนัน ทะเลาะวิวาท ติดเกม ฟุ่มเฟือย ทำลายทรัพย์สินของส่วนรวม ช่มเหล่งแก๊งเพื่อน-รุ่นน้อง ตั้งครรภ์ ระหว่างเรียน

1.2.3 แผนการศึกษาแห่งชาติ (พ.ศ. 2560 - 2579) ซึ่งเป็นแผนในการจัดการศึกษาของชาติที่สำคัญ เพราะเป็นกรอบให้หน่วยงานที่รับผิดชอบได้นำไปปฏิบัติ นั่นก็คือ กระทรวงศึกษาธิการ ภายในแผนฉบับนี้ได้กำหนดวัตถุประสงค์ที่สำคัญเอาไว้ 4 ประการ คือ

1.2.3.1 เพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นพลเมืองดี

1.2.3.2 เพื่อพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ และเป็นคนมีคุณธรรม จริยธรรม รู้รักสามัคคี และร่วมผนึกกำลังกันมุ่งสู่การพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน

1.2.3.3 เพื่อพัฒนาระบบและกระบวนการจัดการศึกษาที่มีคุณภาพ และประสิทธิภาพ

1.2.3.4 เพื่อนำประเทศไทยให้ก้าวข้ามประเทศที่มีรายได้ปานกลาง และลดความเหลื่อมล้ำภายในประเทศให้ลดลง

1.2.4 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2560 ได้ระบุเอาไว้ในมาตรา ที่ 54 ว่าการศึกษาทั้งปวงต้องมุ่งพัฒนาให้ผู้เรียนให้เป็นคนดีและรัฐยังได้จัดการปฏิรูปการศึกษาและการเรียนรู้ เพื่อสร้างคุณภาพของคนไทยให้เป็นคนดี มีคุณธรรมมีทักษะของคนในศตวรรษที่ 21 ด้วย

1.2.5 พระบรมราโชบายด้านการศึกษาของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว ว่าการศึกษาต้องมุ่งสร้างพื้นฐานให้แก่ผู้เรียน 4 ด้าน คือ

1. มีทัศนคติที่ถูกต้องต่อบ้านเมือง
2. มีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม
3. มีงานทำ มีอาชีพ

4. เป็นพลเมืองดี พร้อมกันนี้ยังมีแนวปฏิบัติในเรื่องของ “การมีพื้นฐานชีวิตที่มั่นคง มีคุณธรรม” ได้แก่ 1. รู้จักแยกแยะ ผิด-ชอบ-ชั่ว-ดี 2. ปฏิบัติแต่สิ่งดีงาม 3. ปฏิเสธสิ่งที่ไม่ดีที่ชั่ว 4. ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง

สรุปได้ว่า ข้อมูลทั้งหลายที่ได้จากตัวบทกฎหมายและองค์กร หลายหน่วยงาน จึงเป็นเหตุผลที่สำคัญเป็นอันดับแรกที่โรงเรียน จำเป็นต้องพัฒนาจัดการ เรียนการสอนให้นักเรียนเป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม โดยต้องพัฒนาโรงเรียนให้เป็น โรงเรียนคุณธรรม โดยใช้กระบวนการหรือวิธีการที่โรงเรียนสนใจและมีความสามารถที่จะดำเนินการได้ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จและที่สำคัญอีกประการ คือ ทุกภาคส่วนที่มีส่วนเกี่ยวข้องต้องประสานความร่วมมือกันในการดำเนินงานเพื่อให้โครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ประสบสำเร็จ

1.3 หลักการสำคัญของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางของ มยส. ได้กำหนด หลักการสำคัญไว้ 4 ประการ เพื่อมุ่งให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืน ในการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน นักเรียนจะเติบโตไปพร้อมกับมีอุปนิสัยที่ดีงามติดตัว ไปตลอด ดังพระราชประสงค์ของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” โดยมีหลักการ ดังนี้

1.3.1 เป็นกระบวนการที่ต้องปฏิบัติทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย

1.3.2 ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก การดำเนินงานตามกระบวนการนี้จึงปฏิบัติจากล่างขึ้นไปสู่บน (bottom up) เป็นการพิจารณานำความสนใจ ความต้องการจากระดับล่างขึ้นมาเป็นระดับนโยบายของโรงเรียน

1.3.3 โรงเรียนต้องปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม ให้โอกาสทุกคนมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

1.3.4 โรงเรียนต้องปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ พยายามผนวกไว้ในการเรียนรู้ทุกประเภทของโรงเรียน

1.4. กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอน

ในการที่จะพัฒนาโรงเรียนเพื่อมุ่งไปสู่โรงเรียนคุณธรรมนั้น มีขั้นตอนที่สำคัญและจำเป็นจะได้ปฏิบัติให้ครบถ้วนจึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นโรงเรียนคุณธรรม ได้ขั้นตอน 6 ขั้นนั้น มีรายละเอียดดังนี้ (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลুকคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 5 การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัตลักษณ์)

ขั้นตอนที่ 6 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

สรุปได้ว่า ในการดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ได้อาศัยหลักการสำคัญของ พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 ที่มูลนิธิยุวสถิรคุณ ได้นำมา เป็นแบบอย่าง 4 ประการ คือ เป็นกระบวนการที่ต้องปฏิบัติทั้ง โรงเรียนให้ปฏิบัติต่อนักเรียนเน้น การเปลี่ยนแปลงของนักเรียนและปฏิบัติจากด้านล่างขึ้นสู่บน การมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและ ต้องปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม อย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีกระบวนการในการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรมอยู่ 6 ขั้นตอน ประกอบด้วย การสร้างการรับรู้และการยอมรับ การสร้างครู แกนนำและนักเรียนแกนนำ การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน การกำหนดวิสัยบรรลุ คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (คุณธรรมอัต ลักษณ์) การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอน เมื่อผู้บริหารและครูได้สมัครเข้า ร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. แล้ว ต่อมาได้เข้ารับการอบรมเรื่องกระบวนการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ตามแนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณจนมีองค์ความรู้ในเรื่องกระบวนการ บริหารโครงการในทุกขั้นตอน จึงได้นำมาขยายผลเพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ในโรงเรียน บ้านแซววิทยาคมสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ด้วยการดำเนินการตาม กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอน ตามแนวทางที่มูลนิธิยุวสถิรคุณกำหนดไว้ ดังต่อไป (ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ, 2560)

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ การสร้างการรับรู้เป็นขั้นตอนแรก ของกระบวนการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรม จัดว่าเป็นขั้นตอนที่สำคัญมาก เพราะการพัฒนาโรงเรียน คุณธรรมตาม แนวทางของมูลนิธิยุวสถิรคุณต้องปฏิบัติทั้งโรงเรียน ดังนั้นจำเป็นต้องให้ทุกคน เข้าใจ กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เข้าใจให้กระจ่างในวิธีการทำ ส่วนเนื้อหาสาระใน การปรับปรุงหรือสร้างพฤติกรรมนักเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในโรงเรียนเป็นไปตามความ ต้องการของ แต่ละโรงเรียน ซึ่งแตกต่างกันตามบริบท สภาพแวดล้อม นโยบาย วิสัยทัศน์ การบริหารจัดการ โรงเรียน และความตั้งใจจริงและการมีส่วนร่วมของทุกคนในโรงเรียน ประการสำคัญในเรื่องการ สื่อสารเพื่อสร้างการรับรู้และการยอมรับนั้นควรชี้ให้เห็นถึง ความจำเป็นในการพัฒนาคุณธรรม และ ผลดีที่จะเกิดจากการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทั้งผลดีที่จะเกิดกับนักเรียน ครู ผู้บริหารโรงเรียน ชุมชน

วิธีการ

1. โรงเรียนจัดให้มีการประชุมร่วมระหว่างผู้บริหาร ครู- อาจารย์ นักเรียน ผู้มี ส่วนได้เสียและผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ เพื่อสร้างความตระหนักและความ เข้าใจในเรื่องโรงเรียนคุณธรรม และสมัครใจร่วมกันดำเนินงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ ประสบผลสำเร็จโดยน้อมนำศาสตร์ พระราชา “เข้าใจ เข้าถึง และพัฒนา” ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรม นาถปิตร มาใช้เป็นหลัก “เข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา” นี้พระองค์ใช้เป็นหลักการทรงงานของ พระองค์ในการช่วยเหลือประชาชนในเรื่องต่าง ๆ ทรงศึกษาให้เข้าใจความเดือดร้อนของประชาชน อย่างแท้จริง เสด็จพระราชดำเนินไปถึงพื้นที่จริงเพื่อทรงฟังจากปากของประชาชน และทรงให้ ความสำคัญกับการรับรู้และยอมรับของประชาชนเป็นอย่างมาก ทรงอธิบายให้ประชาชน เข้าใจผลที่ คาดว่าจะเกิดขึ้นอีกด้วย ดังนั้น ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ศาสตร์เรื่อง “เข้าใจ” จึงต้องเข้าใจ จุดมุ่งหมายของโรงเรียน ต้องเข้าใจกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิสถิรคุณ

อย่างชัดเจน ศาสตร์เรื่อง “เข้าถึง” คือ การเข้าถึง ข้อมูลสำคัญของโรงเรียน สภาพที่เป็นจริงของโรงเรียน ครู นักเรียน และผู้ปกครอง ฯลฯ ศาสตร์เรื่อง “พัฒนา” คือ การลงมือปฏิบัติตามแนวทางที่ได้ศึกษามาและอาจดำเนินการ ต่อยอดนวัตกรรมขึ้น โดยต้องชี้แจงอธิบายให้ ครู นักเรียน และผู้มีส่วนได้เสียกับโรงเรียน ได้รับรู้แนวทางการดำเนินงาน แผนปฏิบัติของโรงเรียนและผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้น เพื่อให้ทุกคนเกิดความตระหนัก และยอมรับในการร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม เพื่อความสุขของทุกคนในโรงเรียน

2. โรงเรียนต้องกระตุ้นการสร้างการรับรู้ตลอดเวลาตั้งแต่ เริ่มต้นชี้แจง

กระบวนการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ทุกคนรับรู้ และให้ดำเนินการอย่างต่อเนื่อง ให้ทุกคนรับทราบนโยบาย เป้าหมายที่โรงเรียนจะร่วมกัน ดำเนินการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง และผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นโดยการใช้การสื่อสารทั้งแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการให้ปฏิบัติอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ ๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยเน้นให้ข้อมูลที่แสดงให้เห็นถึงคุณค่า ความสำคัญและประโยชน์ที่เกิดกับนักเรียน ครู ผู้บริหาร และชุมชน เช่น

2.1 จัดให้มีการประชุมทุกภาคส่วน ทั้งผู้บริหาร ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน

นักศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษา ผู้ปกครอง และชี้แจง กระบวนการดำเนินการพัฒนาโรงเรียนเข้าสู่โรงเรียนคุณธรรมให้ชี้แจงอย่างต่อเนื่อง ทั้งในการประชุมประจำเดือนหรือประชุมวาระอื่น ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น ประชุมคณะกรรมการสถานศึกษา ประชุมผู้ปกครอง ปฐมนิเทศนักเรียน นักศึกษา ประชุมวางแผนการดำเนินงานโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นต้น

2.2 กิจกรรมเข้าแถวหน้าเสาธงทุกเช้า มอบหมายให้ครู พูดเรื่องคุณธรรม หรือมีกิจกรรมให้นักเรียน นักศึกษา นำเสนอความก้าวหน้าของโครงการ ที่มุ่งบรรลุคุณธรรม อัตลักษณ์ของโรงเรียน

2.3 ประชาสัมพันธ์ให้นักเรียน นักศึกษา ได้ทราบการ ดำเนินงานของโรงเรียนด้วยวิธีการต่าง ๆ อย่างสม่ำเสมอ เช่น กิจกรรมหน้าเสาธง เสียงตามสาย ทำป้ายประชาสัมพันธ์ในสถานศึกษา ทำป้ายนิเทศต้นไม้พูดได้ เป็นต้น

3. ปลุกฝังจิตสำนึก โดยการน้อมนำพระราชดำรัส ภาพ เรื่องราว พระราชกรณียกิจ ศาสตร์พระราชา หลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาถ่ายทอดให้บุคลากรทุกภาคส่วนรวมทั้งนักเรียน เพื่อให้ตระหนักถึงพระราชประสงค์ในการ “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” และนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินชีวิตประจำวัน

4. สร้างความตระหนัก โดยชี้แจงหน้าที่ความรับผิดชอบ ที่โรงเรียนต้องดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมให้เยาวชนไทยตามรัฐธรรมนูญ นโยบายรัฐบาล นโยบายกระทรวงศึกษาธิการ การประกันคุณภาพการศึกษาและสร้างภาพลักษณ์ที่ดีขององค์กร

5. ใช้การสื่อสารแบบไม่เป็นทางการ (ทางอ้อม) เช่น สื่อสารผ่านครูแกนนำ นักเรียนแกนนำ ยกเหตุการณ์ตัวอย่าง เช่น เล่าเรื่องเกณฑ์การรับคนเข้าทำงาน และการให้คนออกจากงานขององค์กรต่าง ๆ ว่าต่อให้เก่งแค่ไหน แต่ถ้านิสัยไม่ดี ก็ไม่มีใครต้องการให้ทำงานด้วย เป็นต้น

6. แทรกการสร้างการรับรู้และตระหนักในการดำเนินงาน อย่างมีคุณภาพไว้ในทุก

ขั้นตอนของงาน โดยคำนึงถึงระยะเวลาที่เหมาะสม ภาระงานของผู้รับผิดชอบและจัดประเมินความก้าวหน้าของงานเป็นระยะ เพื่อนำข้อมูลมาเป็นตัวอย่างเหตุผลของการสร้างความตระหนักในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจะเป็นการกระตุ้นให้ผู้ที่ทำงานตื่นตัว เข้าใจกระบวนการทำงานชัดเจนและให้ความร่วมมือมากยิ่งขึ้น

7. ศึกษาดูงานแหล่งเรียนรู้โรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เพื่อให้ มีประสบการณ์ในพื้นที่จริง จะช่วยสร้างความเข้าใจความตระหนักและแรงบันดาลใจ เพิ่มขึ้นด้วย

8. สร้างการรับรู้ให้แก่บุคคลภายนอก (ผู้ปกครอง ชุมชน พื้นที่) โดยเชิญผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ประชาสัมพันธ์ โครงการโรงเรียนคุณธรรมทุกครั้งที่ในการประชุมระดับจังหวัด

สรุปได้ว่าในขั้นตอน 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับนี้ เป็นการชี้แจงให้ทราบถึงความสำคัญมา ความสำคัญของการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ให้กับนักเรียนเพื่อให้ทุกภาคส่วนทั้งผู้บริหาร ครู นักเรียน และผู้ปกครองได้รับรู้ รับทราบอย่างทั่วถึง และใช้กิจกรรมหลากหลายชนิดเพื่อสื่อสารให้เกิดความเข้าใจที่ตรงกันทุกฝ่าย จะได้เกิดความร่วมมือกันในการดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำ ผู้บริหารโรงเรียนต้องให้ความสำคัญกับการคัดเลือกแกนนำ ให้มั่นใจว่าเมื่อแกนนำได้รับการอบรมกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง “มูลนิธิยุวสถิรคุณ” แล้วจะสามารถทำหน้าที่แกนนำได้อย่างดี แกนนำจะเป็นทั้งครู วิทยากรของโรงเรียน เพื่อจัดอบรมเพื่อนครู และนักเรียนแกนนำ และเป็นทีมงานของโรงเรียนที่ช่วยให้การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมสำเร็จตามเป้าประสงค์ของโรงเรียนได้

วิธีการ

1. ผู้บริหารโรงเรียนพิจารณาความเหมาะสมผู้ที่ได้รับ คัดเลือกเป็นแกนนำ และเมื่อแกนนำได้รับการอบรมตามหลักสูตรของมูลนิธิยุวสถิรคุณ ต้องมอบหมายงาน ให้โอกาสในการปฏิบัติงานหน้าที่ตามที่ได้การอบรมมา มีการพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการปฏิบัติงานตามความจำเป็นเพิ่มเติมได้รับการเสริมแรงบวก และกำลังใจในการทำงานจากผู้บริหาร ร่วมวางแผนปฏิบัติงาน ประเมินความก้าวหน้าของงานในแต่ละช่วง และประเมินผลงานร่วมกัน การได้รับมอบหมายงาน ซึ่งเป็นนโยบายสำคัญของโรงเรียนที่ต้องการดำเนินงานให้บรรลุวัตถุประสงค์ ถือว่าเป็นการได้รับเกียรติ ได้รับการยอมรับจากผู้บริหารและเพื่อนร่วมงาน จึงเป็นกลไกในการพัฒนาแกนนำอย่างต่อเนื่อง ช่วยให้งานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมประสบผลสำเร็จ

2. การคัดเลือกแกนนำควรพิจารณาจากผู้ที่มีภาวะผู้นำ มีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณธรรม มีมนุษยสัมพันธ์ เป็นแบบอย่างที่ดี และสมาชิกในโรงเรียนให้การยอมรับ

3. พยายามสร้างทีมงานทำงานพัฒนาคุณธรรมของโรงเรียนให้กว้างขวาง แบ่งภาระรับผิดชอบงานให้ทั่วถึง สร้างการมีส่วนร่วมและผู้บริหาร ต้องติดตามให้คำปรึกษาแนะนำ และเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ

4. เตรียมสร้างแกนนำรุ่นต่อไป เพื่อส่งต่อภารกิจการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมไปยังรุ่นต่อรุ่นอย่างต่อเนื่อง

5. นักเรียนแกนนำควรแสวงหาโอกาสในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาตนเองด้าน

คุณธรรมอยู่เสมอ ควรพัฒนาความรู้ความสามารถ และสร้างแรงจูงใจให้ตนเองในการเข้าร่วมทำงาน ประเมินความก้าวหน้าของงานที่ได้ปฏิบัติ สร้างทีมงานให้เข้มแข็ง แบ่งภาระรับผิดชอบให้ทั่วถึง ส่งต่อภารกิจให้แก่นำรุ่นต่อไปและร่วม แสดงผลงานความสำเร็จ เพื่อสร้างความภาคภูมิใจให้โรงเรียน

สรุปได้ว่าในขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำนี้ เป็นการแสวงหาบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในการทำหน้าที่สำคัญ ในการขับเคลื่อนโครงการโรงเรียนคุณธรรมให้ประสบผลสำเร็จ เมื่อได้ครูแกนนำและนักเรียนแกนนำแล้ว ก็พัฒนาให้เกิดทักษะในการนำการปฏิบัติและเป็นแบบอย่างที่ดี รวมทั้งวางแผนให้ถ่ายทอดองค์ความรู้ให้กับบุคคลอื่นในรุ่นต่อไปเพื่อให้เกิดความยั่งยืน ต่อเนื่อง ในการดำเนินงาน

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน คุณธรรมอัตลักษณ์ที่สามารถนำไปแก้ปัญหาในโรงเรียนได้จริง จะต้องได้มาจากการประชุมระดมความคิดของแต่ละกลุ่มบุคคล ได้แก่ กลุ่มนักเรียน กลุ่มครู และกลุ่มผู้บริหาร ทุกกลุ่มมุ่งแก้ไขประเด็นปัญหาที่กลุ่มได้ค้นพบจากการระดมความคิด คุณธรรมอัตลักษณ์จึงประกอบด้วย คุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียนและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกทั้ง 3 ฝ่าย (นักเรียน ครู ผู้บริหาร) หลักสำคัญของการกำหนด คุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนคุณธรรม คือ การแปลงคุณธรรมเป้าหมายให้เป็น จริยธรรม หรือพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง มุลินีวิทยุสธิรคุณ จึงใช้ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์เป็นเครื่องมือแสดงเป้าหมายในการ ปฏิบัติงานเพื่อพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม การกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกต้องมีความชัดเจนสอดคล้องกับปัญหา สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง และประเมินผลการเปลี่ยนแปลงได้ ประการสำคัญ ต้องมุ่งแก้ไขปัญหาของนักเรียนเพื่อช่วยเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก โดยมีคุณธรรมเป้าหมายเป็นตัวกำกับทิศทางการปฏิบัติพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกกรณีโรงเรียนมีความร่วมมือกับชุมชน หน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน โรงเรียน สามารถเชิญมาร่วมการระดมความคิดได้ เพื่อให้งานพัฒนาคุณธรรมขยายความมีส่วนร่วมมากยิ่งขึ้น

วิธีการ

1. จัดประชุมระดมความคิดเฉพาะกลุ่ม กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน และกลุ่มผู้บริหาร เพื่อค้นหาคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของแต่ละกลุ่ม
2. ในการระดมความคิดเพื่อค้นหา “พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก” จะพิจารณาจากปัญหาสำคัญของโรงเรียนที่ต้องแก้ไข หรือพิจารณาจากพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการส่งเสริมให้เกิดขึ้นในโรงเรียนและกำหนด “คุณธรรม เป้าหมาย” เช่น ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความรับผิดชอบ เป็นต้น คุณธรรมเป้าหมายที่มีการระบุพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกไว้ด้วย จะเรียกรวมว่า “คุณธรรมอัตลักษณ์” โรงเรียนอาจกำหนดคุณธรรมเป้าหมายไว้ 3 ประการ/รอบปี เพื่อความกระชับในการปฏิบัติโครงการ คุณธรรมให้บรรลุเป้าหมายและประเมินผลสำเร็จได้สะดวก ช่วยให้เห็นภาพการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนชัดเจนง่ายขึ้น คุณลักษณะของพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ควรมีดังนี้ 1. สอดคล้องกับคุณธรรมเป้าหมาย 2. พฤติกรรมต้องมีความชี้เฉพาะให้ชัดเจน 3. พฤติกรรมต้องสอดคล้องกับปัญหาที่ค้นพบ 4. พฤติกรรมต้องนำไปปฏิบัติได้จริง และ 5. พฤติกรรมต้องสามารถวัดและประเมินผลได้ วิธีการกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ดังนี้ 1. ระดมความคิดโดยแต่ละกลุ่มแยกกันทำ 2. กำหนดจากปัญหาและสาเหตุ 3. จัดลำดับ ความสำคัญของ

ปัญหา 4. เลือกปัญหาที่สำคัญที่สุดมาจำนวนหนึ่ง และ 5. กำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการให้เกิดขึ้นและมีความสอดคล้องกับปัญหาและสาเหตุ

3. เมื่อจัดประชุมระดมความคิดเห็นหมดทุกกลุ่มแล้ว ให้ผู้แทนกลุ่มผู้บริหาร ผู้แทนกลุ่มครู และผู้แทนกลุ่มนักเรียน นำคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของทั้ง 3 ฝ่าย มาพิจารณาาร่วมกัน ในกรณีที่คุณธรรมเป้าหมายมีความสอดคล้องตรงกันทั้ง 3 กลุ่ม ให้จัดทำตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนได้เลย “ตารางคุณธรรมอัตลักษณ์” หมายถึง พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกของคุณธรรมเป้าหมายแต่ละด้านที่โรงเรียนได้คัดเลือกไว้แล้ว โดยจำแนกตามกลุ่มเป้าหมาย เช่น กลุ่มผู้บริหารโรงเรียน กลุ่มครู และกลุ่มนักเรียน เพื่อให้แต่ละกลุ่มทราบว่าต้องปฏิบัติตนอย่างไรบ้างในแต่ละด้าน เช่น ความซื่อสัตย์ของครู ได้แก่ ไม่เบียดบังเวลาราชการ เข้าสอนตรงเวลา ความซื่อสัตย์ของนักเรียน ได้แก่ การไม่ลอกการบ้าน เป็นต้น เมื่อสรุปคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนได้แล้ว ให้จัดทำตารางคุณธรรมอัตลักษณ์ แล้วประกาศให้ทุกฝ่ายรับทราบและดำเนินการให้บรรลุ พฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก

4. ในกรณีที่คุณธรรมเป้าหมายของนักเรียนไม่ตรงกับคุณธรรมเป้าหมายของกลุ่มครูและกลุ่มผู้บริหาร ให้เลือกคุณธรรมเป้าหมายของนักเรียน เป็นคุณธรรมเป้าหมายของโรงเรียน และให้ผู้บริหารและครูกำหนดพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ของผู้บริหารและครูขึ้นใหม่ โดยคำนึงถึงปัญหาและสาเหตุของครูและผู้บริหาร เพื่อบรรลุเป้าหมายในการมุ่งเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลัก

อย่างไรก็ตามและต้องพิจารณาคุณธรรมเป้าหมายของนักเรียนเป็นหลัก ควรให้นักเรียนได้มีส่วนร่วมจนกว่าจะได้มาเป็นตารางคุณธรรม อัตลักษณ์ของโรงเรียน กรณีคุณธรรมเป้าหมายที่ได้ซ้ำกันมากที่สุด ให้จัดเป็นเรื่องเร่งด่วนที่ต้องรีบดำเนินการแก้ไขเป็นลำดับแรก และจัดตามลำดับจนครบ 3 คุณธรรม

5. การประชุมค้นหาคุณธรรมอัตลักษณ์ของกลุ่มผู้บริหาร ควรคำนึงถึงขนาดของสถานศึกษา เช่น กลุ่มผู้บริหารของสถานศึกษาขนาดเล็กและขนาด กลางจะหมายถึงผู้อำนวยการ และรองผู้อำนวยการ หรือครูทำหน้าที่รอง/ผู้ช่วยผู้อำนวยการ ส่วนผู้บริหารของสถานศึกษาขนาดใหญ่ หมายถึง ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ครูทำหน้าที่รอง/ผู้ช่วยผู้อำนวยการและหัวหน้ากลุ่มสาระวิชา/แผนกวิชา เป็นต้น

6. ในรอบหนึ่งปี ผลจากการลงมือปฏิบัติจริงในการเลือก ทำเพียง 3 คุณธรรมเป้าหมาย จะสามารถให้ผลครอบคลุมคุณธรรม 8 ประการของ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 ด้วยเหตุที่หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 กำหนดคุณลักษณะพึงประสงค์ของนักเรียนไว้ 8 ประการ เพื่อให้ นักเรียนสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข ในฐานะพลเมืองไทยและพลเมืองโลก คุณธรรมเป้าหมาย ผู้บริหาร ครู นักเรียน ความซื่อสัตย์ ความซื่อสัตย์ ความมีวินัย ความพอเพียง ความพอเพียง ความรับผิดชอบ จิตอาสา ความรับผิดชอบ จิตอาสา ได้แก่ 1. รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ 2. ซื่อสัตย์สุจริต 3. มีวินัย 4. ใฝ่เรียนรู้ 5. อยู่อย่าง พอเพียง 6. มุ่งมั่นในการทำงาน 7. รักความเป็นไทย และ 8. มีจิตสาธารณะ การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง มูลนิธิยุวสถิรคุณก็มีจุดมุ่งหมายเช่นเดียวกัน การจัดกิจกรรมในโรงเรียนเพื่อให้นักเรียนบรรลุคุณลักษณะพึงประสงค์ยังคงจัดตามปกติตาม ความต้องการของโรงเรียน เพียงแต่วิธีการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุวสถิรคุณ จะแนะนำให้กำหนด

เป้าหมายคุณธรรมเพียงปีละ 3 เรื่อง ซึ่งจะต้องมีองค์ประกอบครบถ้วน ได้แก่ 1. มีคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกครบทั้ง สามคุณธรรม 2. มีโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุคุณธรรมเป้าหมายที่กำหนด และ 3. มีการกำหนดตัวชี้วัดเพื่อประเมินผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่เกิเกิดขึ้นในโรงเรียนจากการทำครบทั้งสามคุณธรรม จะส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงเกี่ยวกับคุณธรรมข้ออื่น ๆ ตามมาด้วย เช่น นักเรียนมีความรับผิดชอบ (เป็นคุณธรรม เป้าหมาย) ส่งการบ้านทุกครั้ง (เป็นพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก) จึงทำให้ผลการเรียนดีขึ้น (ค่าคะแนนสอบเป็นตัวชี้วัด) โรงเรียนสามารถวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ว่า นอกจากนักเรียนจะมีคุณลักษณะเรื่อง “ความรับผิดชอบ” แล้วนักเรียนยัง “มีวินัย ไม่เรียนรู้อัตโนมัติต่อตนเอง มุ่งมั่นในการทำงาน” รวมทั้งมีคุณธรรมเรื่อง “ความกตัญญู” ต่อพ่อแม่ที่ส่งเสียเลี้ยงดู ต่อครูอาจารย์ที่อบรมสั่งสอน เป็นต้น การทำครบทุกขั้นตอนองค์ประกอบของทั้งสามคุณธรรมที่ได้กำหนดเป็นเป้าหมาย จะส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียน อันจะนำไปสู่คุณธรรมข้ออื่น ๆ ที่โรงเรียนต้องการได้

สรุปได้ว่าในขั้นตอนที่ 3 เป็นขั้นตอนในการระดม ความคิดในการค้นหาคุณธรรมบ่งชี้ทางบวกและบ่งชี้ทางลบ คือ พฤติกรรมที่ดีที่ต้องการ ให้เกิดขึ้นกับพฤติกรรมที่ไม่ดี ที่ต้องการให้หมดไปหรือลดลง โดยจะต้องมุ่งค้นหาทั้งในส่วน ผู้บริหาร ครู และนักเรียนเมื่อได้แล้วนำมาสรุปกำหนดเป็นคุณธรรมอัตลักษณ์ที่จะนำมาเป็นเป้าหมายในการดำเนินงานโดยทุกฝ่ายต้องปฏิบัติตามพฤติกรรมบ่งชี้ โดยยึดคุณธรรมอัตลักษณ์ของนักเรียนเป็นหลักเมื่อทำได้แล้วก็จะนำไปสู่คุณธรรมอื่นที่โรงเรียนต้องการต่อไป

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน คุณธรรมอัตลักษณ์ เป็นเป้าหมายของการปฏิบัติงาน ส่วนวิธีการเครื่องมือช่วยให้บรรลุเป้าหมายตามแนวทางการคุณธรรม-สัทธิคุณ ได้แนะนำไว้ 4 วิธีการ ได้แก่

1. การจัดทำโครงการคุณธรรม
2. การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน
3. การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม
4. การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ และรวมทั้งวิธีการอื่น ๆ ที่โรงเรียน

ได้พิจารณาความเหมาะสมในการนำไปใช้เพิ่มเติมตามความต้องการของโรงเรียนอีกด้วย

4.1 การจัดทำโครงการคุณธรรม โรงเรียนจะร่วมกันกำหนดวิธีการปฏิบัติงานให้บรรลุคุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกโดยใช้ “โครงการคุณธรรม” เป็นเครื่องมือในการปฏิบัติงานเรียนรู้การสร้างคุณธรรมความดี ประการสำคัญ คือ ต้องเป็นโครงการที่เด็กคิด เด็กเลือก เด็กทำให้ทุกคนมีส่วนร่วมลงมือปฏิบัติจริงอย่างเต็มที่โดยอาจ ดำเนินงานเป็นแผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ภายใต้แผนงานหลักของโรงเรียน ตามความต้องการและบริบทของโรงเรียน

วิธีการ

1. ในการออกแบบโครงการคุณธรรมให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน ต้องคำนึงถึงปัญหาที่โรงเรียนต้องการปรับปรุงแก้ไขและ วิธีการแก้ไขต้องสอดคล้องกับปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้เกิดผลต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน โครงการคุณธรรมจึงจะสามารถแก้ไขปัญหาของโรงเรียนได้

นอกจากนี้ ควรน้อมนำหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาใช้ในการจัดทำโครงการ กล่าวคือ คำนึงความประหยัด เรียบง่าย และเกิดประโยชน์สูงสุด

2. วิธีการที่กำหนดในโครงการคุณธรรม ควรพิจารณาจากพฤติกรรมที่โรงเรียน ต้องการปรับเปลี่ยนแก้ไขอย่างเร่งด่วน วิธีการที่ใช้เพื่อแก้ไขต้องเป็นวิธีการเชิงบวก และมีแนวทาง ป้องกันพฤติกรรมเชิงลบไม่ให้เกิดขึ้น อีกทั้งส่งเสริมพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวกที่ต้องการพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป เมื่อกำหนดวิธีการให้นักเรียนกำกับ ควบคุมตนเองในการทำกิจกรรมใด ให้คำนึงถึง กิจกรรมต่อเนื่องเพื่อกำกับควบคุมสิ่งเร้ารอบตัวนักเรียนด้วย ทั้งนี้ เพื่อการเสริมสร้างแรงจูงใจและลดสิ่งเร้าในเชิงลบ เช่น การแก้ปัญหาให้นักเรียนอ่าน โครงการมีกิจกรรมควบคุมสิ่งเร้า แต่โรงอาหารของโรงเรียนขายขนมขบเคี้ยว อาหารรสหวานมัน ไม่มีประโยชน์ต่อนักเรียนหรือการแก้ปัญหา นักเรียนมาสาย ไม่ควรคิดกิจกรรมให้เฉพาะนักเรียนที่มาสายควรคิดกิจกรรมกับนักเรียนทุกคน เป็นต้น

3. โครงการคุณธรรมที่ให้ผลต่อการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรมของนักเรียน ต้องเป็นโครงการที่เด็กคิด เด็กเลือก มีกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้นักเรียนได้ค้นคว้าและฝึกปฏิบัติด้วยตนเอง ควรเป็นโครงการที่ตรงตามความสามารถ ความถนัดและความสนใจของนักเรียน สามารถปฏิบัติได้จริง และต้องยึดหลักในการมีส่วนร่วม รวมทั้งไม่ก่อให้เกิดผลกระทบทางลบต่อคุณภาพชีวิต

4. การออกแบบโครงการคุณธรรม ควรคำนึงถึงความสำคัญของโครงการคุณธรรม ซึ่งต้องมีคุณลักษณะสามารถแก้ไขปัญหาของโรงเรียน ได้องค์ประกอบของโครงการ ควรประกอบด้วย

4.1 ปัญหา

4.2 สาเหตุของปัญหา

4.3 วัตถุประสงค์

4.4 กำหนดเป้าหมายของปัญหา

4.5 วิธีแก้ไขปัญหา

4.6 หลักธรรม/พระราชดำรัส/พระราชดำริ คำสอนที่นำมาใช้

4.7 คุณธรรมเป้าหมายและพฤติกรรมบ่งชี้เชิงบวก ที่ต้องการบรรลุ

4.8 ตัวชี้วัดความสำเร็จของโครงการและวิธีการประเมินผล

4.9 ชื่อโครงการ

4.10 คณะผู้รับผิดชอบ

4.11 ที่ปรึกษา

5. ทุกโครงการของโรงเรียนสามารถใช้เป็นเครื่องมือ ในการพัฒนาคุณธรรมได้ทั้งสิ้น ทั้งโครงการทางวิชาการในชั้นเรียน กิจกรรมในการพัฒนาผู้เรียน กิจกรรมในชมรมต่าง ๆ เป็นต้น โรงเรียนควรบูรณาการโครงการ/กิจกรรมที่โรงเรียนเคยทำอยู่แล้ว เข้ากับโครงการตามแนวทางการดำเนินงานของมูลนิธิยุวสถิรคุณ เพราะจะทำให้งานสำเร็จไปด้วยกันและอาจออกแบบโครงการคุณธรรมใหม่เพิ่มเติมตามความจำเป็น เพื่อให้นักเรียนมีโอกาสฝึกฝนคุณลักษณะที่ดีให้ครบตามที่กำหนดไว้ในคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

6. โรงเรียนควรกำหนดตัวชี้วัดของแต่ละโครงการย่อย เพราะผลผลิตของโครงการย่อยหลาย ๆ โครงการจะนำไปสู่ความสำเร็จของโครงการหลักของโรงเรียน

สรุป โครงการงานคุณธรรมที่ใช้ในกิจกรรมของโรงเรียนคุณธรรม จะเน้นให้เด็กนักเรียนเป็นหลัก โดยให้นักเรียนเป็นคนคิด เป็นคนทำ และนำไปปฏิบัติและประเมินผลในขั้นตอนสุดท้าย เพื่อจะได้ปรับปรุงและพัฒนาโครงการงานคุณธรรมให้ดีที่สุด ครูเป็นผู้มีหน้าที่ให้คำแนะนำ คำปรึกษา รวมทั้งในการคิดโครงการงานต้องคำนึงถึงความเรียบง่าย ประหยัดและเกิดประโยชน์สูงสุด

4.2 การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน การพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ครู และผู้บริหาร จำเป็นต้องกระทำตลอดเวลาต่อเนื่องเป็นประจำสม่ำเสมอ การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกันเป็นอีกวิธีการที่ช่วยให้บรรลุคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

วิธีการ

1. การเป็นแบบอย่างที่ดีในโรงเรียนคุณธรรม เป็นกิจกรรมที่ทำทั้งในการปฏิบัติงานและการปฏิบัติตน ทั้งผู้บริหาร ครู และนักเรียน ต้องมีความรับผิดชอบตามบทบาทหน้าที่และวินัยของโรงเรียน เช่น เข้าห้องเรียนตรงเวลา แต่งกายเป็นระเบียบเรียบร้อย และเป็นแบบอย่างที่ดีทั้งกาย วาจา ในทั้งต่อหน้าและลับหลัง มีความกตัญญูกตเวทิตา มารดา มีสัมมาคารวะต่อผู้สูงอายุ มีจิตอาสาในชุมชน เป็นต้น

2. กลไกสำคัญที่ช่วยสร้างแบบอย่างที่ดีในโรงเรียน คือ การสร้างแรงจูงใจและการสร้างแรงกระตุ้น ได้แก่

2.1 การสร้างแรงจูงใจให้ทุกคนมีพลังที่จะช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง โดยให้ทุกคนมีส่วนร่วมในงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยต้องรับฟังความคิดเห็นจากผู้อื่น เคารพซึ่งกันและกัน ให้โอกาส ให้ความช่วยเหลือ ยกย่อง ชื่นชมและมีมิตรภาพที่ดีต่อกัน มีความเป็นธรรมเท่าเทียมกัน

2.2 การสร้างแรงกระตุ้น โดยส่งเสริมสนับสนุนให้ ทุกคนรู้สึกว่าการสร้างแบบอย่างที่ดีเป็นความรับผิดชอบให้ปฏิบัติตนมีความสุข สนุกกับงานของโรงเรียน โดยให้กำลังใจจริงจัง เอาใจใส่และให้คำปรึกษา

2.3 การคัดสรรเลือกแบบอย่างที่ดี มีการประกาศ ยกย่อง ชื่นชม ให้รางวัล

2.4 กระตุ้นให้เกิดการเป็นแบบอย่างที่ดีด้วยการส่งเสริม สนับสนุน เชิดชู ยกเป็นตัวอย่างให้สาธารณชนเพื่อสร้างความภาคภูมิใจ และเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับสังคม

สรุปการเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน คือ วิธีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมในโครงการโรงเรียนคุณธรรม ที่ทุกฝ่ายต้องลงมือปฏิบัติและเป็นแบบอย่างที่ดีให้กันและกัน เพราะในการพัฒนานั้นจำเป็นต้องอาศัยแบบอย่างที่ดีเพื่อเป็นแรงกระตุ้นให้เกิดความภาคภูมิใจในตัวเองและเกิดเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับนักเรียนและบุคลากรในโรงเรียน

4.3 การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม สภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม มีความสำคัญต่อจิตใจของนักเรียน ครูผู้สอน และผู้ที่เข้ามาในโรงเรียน สภาพแวดล้อมที่สะอาด ร่มรื่น ช่วยทำให้จิตใจแจ่มใส มีทัศนคติเชิงบวก เกิดสัมพันธภาพที่ดีระหว่างครูกับนักเรียน และผู้เกี่ยวข้องที่เข้ามาในโรงเรียนจะรับรู้บรรยากาศของโรงเรียนคุณธรรม ที่ส่งผลให้เกิดความชื่นชมและยอมรับโรงเรียน

วิธีการ

1. จัดสภาพแวดล้อมทางด้านจิตใจ โดยน้อมนำพระราช กระแสรับสั่งของ

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ครูรักเด็ก เด็กรักครู” “ให้นักเรียนมีน้ำใจช่วยเหลือกัน” “ให้นักเรียนมีความสามัคคีกัน” มาเป็นแนวปฏิบัติ

2. จัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพภายในโรงเรียน ให้มีบรรยากาศร่มรื่น สะอาด สวยงาม ปลอดภัย มีป้ายแสดง “คุณธรรมอัตลักษณ์” ของโรงเรียนอย่างชัดเจน และควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน

3. จัดห้องเรียนให้เป็นระเบียบ สะอาดน่าอยู่ และมีบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้ร่วมกัน

4. จัดสภาพแวดล้อมทางสัมพันธ์ภาพ โดยสร้างปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครูและนักเรียน ครูรักและเมตตา นักเรียน รักและเคารพครู เพื่อนรักและสามัคคีกัน รุ่นพี่-รุ่นน้อง มีสัมมาคารวะ บุคลาการในองค์กรมีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ผู้บริหารใช้หลักธรรมาภิบาล เพื่อให้ครูทำงานร่วมกันอย่างมีความสุข และโรงเรียนมีสัมพันธ์ภาพที่ดีกับครอบครัวและชุมชน

5. ตีตป้ายประชาสัมพันธ์ ทั้งแนวทางและผลงานของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร พระบรมราโชบายของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว การใช้เสียงตามสาย การใช้วีดิทัศน์ เสนอเรื่องเด่น ๆ ที่ประสบความสำเร็จ เพื่อเผยแพร่ เป็นต้น

สรุปในขั้นตอนการจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรมนี้ เป็นการปรับปรุงและพัฒนาอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อมทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน และสิ่งแวดล้อมทางสัมพันธ์ภาพเพื่อให้เกิดการเกิดการเรียนรู้เรื่อง คุณธรรมจริยธรรม พร้อมกับได้ประชาสัมพันธ์ผลงานการพัฒนาและเผยแพร่พระราชดำรัส ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิร-เกล้าเจ้าอยู่หัว ในหลวงรัชกาลที่ 10 ด้วยเพื่อให้เกิดแรงบันดาลใจในการร่วมกันปฏิบัติงานพัฒนาคุณธรรม

4.4 การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ โครงการของโรงเรียนทุกโครงการ ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณธรรมได้ทั้งสิ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งโครงการ/กิจกรรมในชั้นเรียน มีความสำคัญที่สุด การบูรณาการคุณธรรมในการเรียนการสอนจะช่วยให้กิจกรรมในการพัฒนาโรงเรียน คุณธรรมมีความต่อเนื่อง เป็นการฝึกอุปนิสัยที่ดีให้กับนักเรียนได้ตลอดเวลาได้ฝึกจน ติดเป็นนิสัย เมื่อจบการศึกษาไปแล้วยังมีอุปนิสัยที่ดีติดตัวไปตลอดและทำให้การพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเกิดความยั่งยืน มีโอกาสฝึกนักเรียนรุ่นต่อรุ่นอย่างไม่ขาดตอน ถือเป็นความสำเร็จของโรงเรียนอย่างยิ่ง

วิธีการ

1. สร้างความตระหนักให้ครูผู้สอน เห็นความสำคัญของการบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ นอกจากการสอนเนื้อหาสาระวิชาแล้ว ครูผู้สอนทุกคนต้องอบรมสร้างนิสัยให้นักเรียนเป็นคนดีควบคู่กันไปด้วยเสมอ ไม่สามารถแยกส่วนได้ ดังนั้น ในการเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ ครูผู้สอนสามารถที่จะกำหนดคุณธรรมเป้าหมายที่ต้องการให้เกิดกับผู้เรียนไว้ในหัวข้อใหญ่ 4 หัวข้อ ซึ่งมีอยู่แล้วในแผนการจัดการเรียนรู้ คือ

1.1 คุณลักษณะพึงประสงค์
 1.2 จุดประสงค์การเรียนรู้
 1.3 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้
 1.4 การประเมินผลการเรียนรู้ ซึ่งสามารถที่จะบูรณาการคุณธรรมไว้ได้ใน
 ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และในกิจกรรมพัฒนา ผู้เรียน

2. การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้ทำได้ หลายลักษณะ ได้แก่
 2.1 การนำคุณธรรมจริยธรรมไปเป็นสาระการเรียนรู้
 2.2 การบูรณาการเชิงเนื้อหาสาระเชื่อมโยงกัน เช่น การสอนเรื่องความ
 ซื่อสัตย์ในวิชาคณิตศาสตร์ เรื่อง การทอนเงินผิดหรือการสอนเรื่อง ความซื่อสัตย์ในวิชาพลศึกษา
 เรื่องการเคารพและยอมรับกติกา รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย

2.3 การบูรณาการความรู้ แนวคิดกับคุณธรรม เช่น การเล่านิทาน
 คุณธรรม ความเชื่อ แนวคิดหลักธรรมคำสอนทางศาสนา

2.4 การบูรณาการคุณธรรมกับการปฏิบัติ เช่น กิจกรรมส่งเสริมการสร้าง
 สื่อสารสนเทศต่าง ๆ โดยสอดแทรกเรื่องราวเกี่ยวกับการพัฒนา คุณธรรมไว้

2.5 การบูรณาการคุณธรรมกับชีวิตจริงของผู้เรียน เช่น การฝึก
 ประสบการณ์วิชาชีพ การฝึกหัดกิจกรรมในชมรม/ชมชนของโรงเรียน ชมรมวิชาชีพในวิทยาลัย
 การจัดทำแผนของโครงการพัฒนาคนดี 5 และคนเก่ง 5 ขององค์การ นักวิชาชีพในอนาคตแห่ง
 ประเทศไทย (อวท.) เป็นต้น

3. ขั้นตอนง่าย ๆ ของการบูรณาการคุณธรรมเข้าไว้ ในการจัดการเรียนรู้ โรงเรียน
 สามารถบูรณาการคุณธรรมไว้ในโครงการ/โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ที่โรงเรียนกำลัง
 ทำอยู่แล้วก็ได้เนื่องจากโครงการ/โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ ย่อมมีการวัดและประเมินผลผลิตที่เกิด
 ขึ้นอยู่แล้ว เมื่อโรงเรียนเพิ่มตัวชี้วัดด้านคุณธรรมเข้าไป เช่น เพิ่มคำถามว่า “ทำโครงการนี้สำเร็จ
 ใช้คุณธรรมอะไรบ้าง” โครงการ/โครงการ/กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านั้น ก็เป็นโครงการคุณธรรม
 สามารถช่วยในการ ประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนได้ เช่น นักเรียนที่ฝึกกีฬาอย่าง
 สม่ำเสมอ เป็นการฝึกคุณธรรมเรื่องอะไรบ้าง (ความมีวินัยในตนเอง ความอดทน) เป็นต้น

สรุปในขั้นตอนการบูรณาการคุณธรรมในการจัดการ เรียนรู้นี้ เพื่อเป็นการฝึก
 นักเรียนให้รู้จักในการจัดทำกิจกรรมโครงการคุณธรรมและสร้างความตระหนักให้กับครูได้เห็น
 ความสำคัญในการบูรณาการคุณธรรมในการเรียนรู้ เพราะฉะนั้น วิธีการทั้ง 4 ประการ คือ การ
 จัดทำโครงการคุณธรรม การเป็นแบบอย่างที่ดีซึ่งกันและกัน การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการ
 พัฒนาคุณธรรม การบูรณาการคุณธรรมในการจัดการเรียนรู้และรวมทั้งวิธีการอื่น ๆ นี้ เป็น
 เครื่องมือในการขับเคลื่อนโครงการ โรงเรียนคุณธรรมให้ประสบผลสำเร็จ โดยต้องอาศัยความ
 ร่วมมือของผู้บริหาร ครู และนักเรียนจึงจะก้าวหน้าตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้

ขั้นตอนที่ 5 การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง (ตามคุณธรรม-
 อัตลักษณ์ของโรงเรียน) การลงมือปฏิบัติเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุด หลังจากได้คุณธรรมอัตลักษณ์ของ
 โรงเรียนแล้ว โรงเรียนต้องเร่งลงมือปฏิบัติทันทีและต้องกระตุ้นสร้างการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย
 เพื่อให้เกิดการปฏิบัติทั้งโรงเรียน

วิธีการ

1. น้อมนำเอาหลักการทรงงานของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร มาใช้ เช่น “ทำอย่างมีความสุข” “ทำตามลำดับขั้นตอน” เพื่อเป็นหลักคิดในการลงมือปฏิบัติ

2. นำหลักการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมมาใช้ ได้แก่

2.1 ส่งเสริมให้มีการปฏิบัติทั้งโรงเรียน

2.2 ให้ทั้งโรงเรียนปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วมโดยร่วมมือกัน ปฏิบัติ

2.3 ปฏิบัติจากล่างขึ้นบน โดยให้ความสำคัญกับความ ต้องการของ

นักเรียนเป็นหลัก

2.4 โรงเรียนต้องปฏิบัติอย่างอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ จึงจะประสบความสำเร็จ

ยั่งยืนตลอดไป

3. ประกาศเจตนารมณ์ในการร่วมมือกันพัฒนาโรงเรียน คุณธรรม เมื่อจัดทำคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนแล้วให้ประกาศตารางคุณธรรมของ โรงเรียนให้รู้ทั่วกัน และแบ่งงานความรับผิดชอบทั่วกัน

4. วางแผนการสร้างมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย โดยใช้ แผนพัฒนาโรงเรียน และแผนปฏิบัติการเป็นเครื่องมือกำกับการปฏิบัติการ เพื่อช่วยให้เกิด ความร่วมมือกันในโรงเรียน

5. จัดทำโครงการคุณธรรม บูรณาการสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรมในชั้นเรียน กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่กันและกัน และพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม

6. สร้างกลไกการขับเคลื่อนสู่เป้าหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

สรุปได้ว่า ในขั้นตอนการลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุ เป้าหมายการเปลี่ยนแปลง ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนนี้ เป็นสิ่งที่นำเอาแผนงาน การปฏิบัติ โครงการต่าง ๆ ที่ได้ร่วมกันออกแบบไว้นำมาปฏิบัติเพื่อให้เกิดผลสำเร็จโดยยึด หลักการทรงงานของพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 9 ว่า “ทำอย่างมีความสุข” “ทำตามลำดับ ขั้นตอน” โดยทุกภาคส่วนจะต้องลงมือปฏิบัติไปพร้อม ๆ กัน และปฏิบัติจากล่างขึ้นบนเพื่อ ขับเคลื่อนเป้าหมายด้วยวิธีการต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

ขั้นตอนที่ 6 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางมูลนิธิยุสภินิธิคุณ มีเครื่องมือสำคัญที่เป็นกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม ที่ช่วยให้โรงเรียน ประสบความสำเร็จ ดังต่อไปนี้

วิธีการ

1. การวางแผนของโรงเรียนคุณธรรม กลไกสำคัญในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม ได้แก่ การกำหนดนโยบาย และประกาศให้ทุกคนทราบ และให้ความร่วมมือในการปฏิบัติงานเพื่อ พัฒนาโรงเรียนให้เป็นโรงเรียนคุณธรรม โดยจัดทำแผน (แผนพัฒนาโรงเรียน และแผนปฏิบัติการ) ให้รองรับการดำเนินงานตามนโยบายให้เป็นรูปธรรม

นอกจากนี้ ผู้บริหารควรจัดทำทีมงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมขึ้น ให้มีส่วนร่วม ตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผน ช่วยติดตามการปฏิบัติงาน ตลอดจนการประเมินความก้าวหน้าและความสำเร็จของงาน โรงเรียนควรพัฒนาศักยภาพของครูแกนนำ และนักเรียนแกนนำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นทีมงานที่มีประสิทธิภาพให้โอกาสได้ทำงาน มอบหมายงานอย่างสม่ำเสมอ พัฒนา

ความรู้ความสามารถทักษะในการปฏิบัติงาน และช่วยให้แกนนำสามารถสร้างทีมงานร่วมกันได้ ผู้บริหารควรติดตามเสริมแรงอย่างสม่ำเสมอ และให้มีส่วนร่วมในการประเมินผลรวมร่วมกัน

2. การสร้างการมีส่วนร่วม ผู้บริหารต้องคำนึงถึงผู้มีส่วนได้เสียทุกกลุ่ม ควรให้โอกาสทุกกลุ่มในการให้ข้อมูล ให้คำแนะนำ ให้โอกาสร่วมทำ ร่วมแก้ไขปัญหา และร่วมชื่นชมความสำเร็จในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

3. การส่งเสริมสนับสนุนและเสริมแรง การเสริมแรงบวกที่ผู้บริหารเลือกใช้ ทั้งการชมเชย ยกย่อง ให้เกียรติ ให้โอกาสร่วมงานจะเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่ส่งเสริมให้การขับเคลื่อนโรงเรียน คุณธรรมเป็นไปอย่างอบอุ่น เป็นกันเองและเพิ่มแรงบันดาลใจในการปฏิบัติงานได้

4. การนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรม ระบบการนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรม มุลนิธิยวสทธิคุณ มีจุดประสงค์เพื่อเยี่ยมชมการดำเนินงานของกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และการ ปฏิบัติงานเกี่ยวกับโครงการคุณธรรม มุ่งให้คำปรึกษาแนะนำและกระตุ้นให้เกิดการมีส่วนร่วมทั้งในโรงเรียน โดยนิเทศอาสาจะรับฟังความก้าวหน้า ปัญหาอุปสรรคของการ ดำเนินงาน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของทุกกลุ่ม นักเรียน ครู ผู้ปกครอง ชุมชน เยี่ยมชมการปฏิบัติงานจริงในโรงเรียน สนับสนุนการสร้างทีมงานนิเทศภายในของ โรงเรียน และการจัดนิเทศติดตามโรงเรียนอย่างสม่ำเสมอ ร่วมถอดบทเรียนความสำเร็จ ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมเพื่อนำไปขยายผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ทั่วถึง ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มุลนิธิยวสทธิคุณ พบว่า ระบบการนิเทศติดตามโรงเรียนคุณธรรม เป็นกลไกและเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลให้กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมบรรลุผล สำเร็จ โรงเรียนควรจัดให้มีการนิเทศติดตามภายใน เพื่อร่วม เติบโต ความพร้อมของการปฏิบัติงาน รับฟังความก้าวหน้าของการปฏิบัติงาน ให้ คำปรึกษา คำแนะนำ ช่วยแก้ไขปัญหาอุปสรรคของการดำเนินงาน ติดตามเป็นกำลังให้ ผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ร่วมประเมินผลและถอดบทเรียนความสำเร็จของโรงเรียน

5. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เป็นเครื่องมือที่นิยมใช้ในโลกของการทำงานสมัยใหม่ ซึ่งให้ความสำคัญกับการใช้ข้อมูลพัฒนาประสิทธิภาพของการ ปฏิบัติงาน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นกิจกรรมหนึ่งในระบบการจัดการความรู้ ประกอบด้วย การค้นหา สร้าง รวบรวม กลั่นกรอง และจัดเก็บความรู้อย่างเป็นระบบ เพื่อให้ผู้ที่ต้องการใช้ข้อมูลสามารถเข้าถึงข้อมูลนั้นได้ตลอดเวลา ผู้บริหาร ครู และ ผู้เกี่ยวข้องต้องเรียนรู้ สร้างระบบ และให้ความรู้ในการปฏิบัติในการปฏิบัติงานอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ช่วยให้สามารถดึงความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติงานมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ทั้งเคล็ดลับในการปฏิบัติงาน เทคนิคในการทำงาน เทคนิคการแก้ปัญหาและปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ เป็นต้น ข้อมูลที่ได้จากเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้จะนำมาจัดให้เป็นระบบเพื่อช่วยให้เข้าถึงข้อมูลสะดวกและนำไปใช้ได้ง่าย โดยมีวิธีการดังนี้

1. จัดให้มีการประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในแต่ละกลุ่ม บุคคล ได้แก่ กลุ่มครู กลุ่มนักเรียน กลุ่มผู้ปกครอง และกลุ่มเครือข่ายผู้บริหาร เป็นต้น เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และความคิดเห็นโดยอาจประชุมแบบปกติ หรือ ผ่านการ สื่อสารทางไกลรูปแบบต่าง ๆ เพื่อรวบรวมผลการปฏิบัติงาน ความก้าวหน้า ปัญหา อุปสรรคและความสำเร็จรูปแบบต่าง ๆ ในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

2. สร้างระบบการจัดการความรู้ของโรงเรียนคุณธรรม โดยนำข้อมูล

ความรู้ที่ได้จากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มาพัฒนาเป็นฐานข้อมูล วิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อประโยชน์และความสะดวกในการนำไปใช้รวมทั้ง จัดข้อมูลให้เป็น ระบบเพื่อพัฒนาเป็นองค์ความรู้ใหม่ เพื่อใช้ประโยชน์พัฒนาโรงเรียนคุณธรรมต่อไป และจัดแลกเปลี่ยนเรียนรู้ให้เกิดการเรียนรู้รอบใหม่หมุนเวียนไปตลอด

3. รวบรวมผลงานของกระบวนการพัฒนาโรงเรียน คุณธรรมและโครงการคุณธรรมที่ประสบผลสำเร็จดีเด่น จัดเป็นวิธีปฏิบัติที่ดีเลิศ (Best Practice) เพื่อใช้ขยายผลให้กับโรงเรียนคุณธรรมเครือข่าย

4. รวบรวมรายชื่อครูและนักเรียนที่มีผลงานดี มีความ ชำนาญ เชี่ยวชาญ ในการทำโครงการคุณธรรม หรือกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ที่ประสบผลสำเร็จ เพื่อพัฒนาศักยภาพเพื่อประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน และผลักดันให้ สร้างสรรค์นวัตกรรมด้านการพัฒนาคุณธรรมมากขึ้น

5. จัดประชุมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มเครือข่ายโรงเรียน คุณธรรมจะช่วยขยายผลการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และยกระดับมาตรฐาน กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมให้ดีขึ้น

6. การประเมิน

โรงเรียนมีคุณธรรมอัตลักษณ์ทำหน้าที่เป็นเป้าหมายของ การปฏิบัติโรงเรียนคุณธรรม มีโครงการคุณธรรมเป็นเครื่องมือเพื่อบรรลุเป้าหมายของการปฏิบัติ รวมทั้งการสร้างแบบอย่างที่ดี การจัดสภาพแวดล้อมของโรงเรียนที่เอื้อต่อการพัฒนาคุณธรรม และบูรณาการคุณธรรมในชั้นเรียนครบทุกประการแล้ว โรงเรียนต้องจัดทำประเมินผล เพื่อให้ทราบผลการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนไปในทิศทางที่ดีขึ้นหรือไม่ โดยมีลำดับขั้นตอนดังนี้

1. โรงเรียนต้องทำความเข้าใจกับตัวชี้วัดโรงเรียน คุณธรรมตามแนวทาง มูลนิธิยุวสถิรคุณ จำนวน 7 เรื่อง เพื่อใช้ประกอบการพิจารณา กิจกรรมที่จะกระทำให้สอดคล้องกับคุณธรรมอัตลักษณ์ และกำหนดตัวชี้วัดให้เหมาะสม ที่จะใช้วัดหรือประเมินผลที่จะเกิดขึ้น

2. กำหนดตัวชี้วัดย่อยของโครงการคุณธรรม และ/หรือกิจกรรมคุณธรรมที่โรงเรียนกำหนดขึ้นเพื่อพิจารณาความสอดคล้องที่จะส่งผลให้เกิด ตัวชี้วัดหลักของโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทาง มูลนิธิยุวสถิรคุณ เช่น

ตัวชี้วัดย่อย

1. จำนวนนักเรียนที่มาโรงเรียนทันเวลา

2. จำนวนนักเรียนที่ส่งการบ้านทุกครั้ง

ตัวชี้วัดหลัก : จำนวนนักเรียนที่มีพฤติกรรม พึงประสงค์เพิ่มขึ้น

3. โรงเรียนควรกำหนดวิธีการรวบรวมและจัดเก็บข้อมูล ให้เหมาะสม สอดคล้องกับการปฏิบัติงานของโรงเรียน เช่น การสังเกต การสัมภาษณ์ การใช้แบบสอบถาม เป็นต้น

4. โรงเรียนควรประเมินความก้าวหน้าของงานตามช่วง ระยะเวลาที่ ต้องการและนำผลที่ได้จากการประเมินความก้าวหน้าไปปรับปรุงแผนปฏิบัติ การให้มีความเหมาะสมมากขึ้น ส่วนการประเมินผลสรุปเมื่อครบปีสามารถนำไปใช้ในการ ปรับปรุงแผนปฏิบัติการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมในรอบปีต่อไป

5. ควรให้ออกาสทุกฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมในการ ประเมินผล เพื่อใช้ในการ ปรับปรุงโครงการ/กิจกรรมของตัวเองและเป็นการกระตุ้นให้เกิด การมีส่วนร่วมในโรงเรียนอย่างทั่วถึง

6. แบบฟอร์มการประเมินตนเองของศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ จัดทำขึ้นเพื่อประโยชน์ในการบริหารจัดการการพัฒนา โรงเรียนคุณธรรม โรงเรียนสามารถใช้เพื่อการวางแผนในช่วงเริ่มต้นงาน และใช้เพื่อปรับปรุงแผนปฏิบัติงานให้ทันต่อเหตุการณ์ ในระหว่างการทำงาน แบบประเมินตนเอง จะช่วยให้โรงเรียนทราบจุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุงในการดำเนินงาน และทำให้ทราบจุดเด่น จุดดีของโรงเรียนคุณธรรมที่ควรนำไปขยายผล ทั้งนี้การใช้แบบประเมินตนเองของศูนย์ โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ จะเป็นไปตามความต้องการของโรงเรียนเอง ที่จะใช้ แบบประเมินตนเองเพื่อเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

7. การถอดบทเรียน

การถอดบทเรียน หมายถึง การทบทวนประสบการณ์และ การเรียนรู้เกี่ยวกับการปฏิบัติงานจริงในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม โดยทบทวนสิ่งที่ ปฏิบัติ ทำความเข้าใจ สรุปความรู้ วิเคราะห์เหตุและปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานประสบ ความสำเร็จหรือล้มเหลว การถอดบทเรียน เป็นวิธีการช่วยให้โรงเรียนเรียนรู้จาก ความสำเร็จหรือความผิดพลาดในการปฏิบัติงานที่ผ่านมา เพื่อประโยชน์ในการสรุป บทเรียนที่เป็นรูปธรรมได้จากกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ทั้งผลการดำเนินงาน ตามคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียนซึ่งเป็นเป้าหมาย และปัจจัยที่ส่งผลให้ประสบผลสำเร็จ และกระบวนการทำงานแบบใหม่ ๆ ซึ่งเกิดขึ้นจากการปฏิบัติงานจริง โดยไม่ได้ คาดหมายล่วงหน้า ทั้งกระบวนการที่เป็นประโยชน์ต่อการทำงานและกระบวนการที่ พังระมัดระวังในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป ดังนี้

7.1 กำหนดแนวปฏิบัติของโรงเรียนให้มีการทบทวน วิเคราะห์หลังการปฏิบัติงาน (After Action Review) เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการ ปฏิบัติงานแต่ละครั้งหรือแต่ละกิจกรรมตามความต้องการของโรงเรียน เพื่อนำข้อมูล ย้อนกลับ (Feed Back) มาใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงานครั้งต่อไป รวมทั้งเป็นการกระตุ้น ให้คณะทำงานเกิดความตื่นตัว และรู้สึกผูกพันอยู่กับงาน ติดตามปรับปรุงการทำงานแต่ละ ครั้งอย่างต่อเนื่อง

7.2 มอบหมายหน้าที่ความรับผิดชอบให้คณะทำงานแต่ เน้น ๆ เพื่อมีเวลาในการเตรียมความพร้อมในการถอดบทเรียน ทั้งการวางแผน กระบวนการ ทำงาน กิจกรรมและเป้าหมาย เครื่องมือ วิธีการปฏิบัติ บทบาทของผู้เข้าร่วมงาน ขอบเขต ของงานและผลงานที่ต้องการ เป็นต้น

7.3 โรงเรียนควรจัดให้มีการถอดบทเรียน กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม และโครงการคุณธรรมที่ประสบผลสำเร็จ ควรวิเคราะห์ผลงานที่เกิดขึ้นจริง เปรียบเทียบกับผลที่โรงเรียนคาดหวังไว้ เพื่อทราบสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริง และผลงานที่เกิดขึ้นจริง รวมทั้งวิเคราะห์ปัจจัยที่เกี่ยวข้อง ทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก เพื่อทราบว่าผลงานที่เกิดขึ้น เกิดอย่างไร มีปัจจัยอะไร เสริมหนุนหรือขัดขวาง

7.4 หลังจากการถอดบทเรียนทุกเรื่อง ควรสังเคราะห์ บทเรียนที่ได้รับ ทั้งการวางแผนกระบวนการทำงาน กิจกรรมและเป้าหมาย ฯลฯ เพื่อรู้ว่า สิ่งใดควรละเว้น สิ่งใดควรที่จะนำมาปรับปรุงนำไปทำต่อไป และสรุปข้อเสนอแนะ เพื่อประโยชน์ในการนำไปใช้จริง

8. การประชาสัมพันธ์ การประชาสัมพันธ์จะช่วยขยายผลการพัฒนาโรงเรียน

คุณธรรมให้กว้างขวางมากยิ่งขึ้น เป็นประโยชน์แก่โรงเรียนที่อยู่ใกล้เคียง ช่วยให้รู้วิธีการ ในการปฏิบัติงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมที่ถูกต้อง และเป็นประโยชน์ต่อภาคีเครือข่าย ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และชุมชน เพื่อให้ความร่วมมือในการส่งเสริมสนับสนุนการพัฒนาคุณธรรมให้แก่เยาวชนของประเทศ โดยมีลำดับดังนี้

8.1 โรงเรียนจัดประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ผลงานทั้งสื่อสิ่งพิมพ์และสื่อ อิเล็กทรอนิกส์ ใช้ Social Network สร้างเครือข่าย และสื่อวีดิทัศน์ จัดกิจกรรมหน้าเสาธง จัดสื่อ ตามสายในโรงเรียน

8.2 บูรณาการกิจกรรมการพัฒนาคุณธรรมสอดแทรก ไว้ในกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน

8.3 จัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ จัดกิจกรรมพูดคุย เล่าสู่กันฟังในกลุ่มย่อยต่าง ๆ จัดนิทรรศการทั้งภายในโรงเรียนและ นอกโรงเรียน จัดประชุมสัมมนาในกลุ่มโรงเรียน เครือข่าย ให้ความร่วมมือเหมือนในการจัด สัมมนารายงานนวัตกรรมโรงเรียนคุณธรรมที่จัดขึ้นในระดับ ภูมิภาค และระดับประเทศ

8.4 เตรียมความพร้อมให้โรงเรียนเป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน พัฒนาคุณธรรม โดยจัดหา วิทยากรที่มีความสามารถในการนำเสนอผลงานความสำเร็จ และเตรียมข้อมูลการรายงานที่กระชับ และชัดเจน สะดวกในการนำไปใช้ประโยชน์ เพื่อโรงเรียนได้รับการตอบรับให้เป็นแหล่งเรียนรู้ด้าน พัฒนาคุณธรรม

สรุป กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม 6 ขั้นตอน ถือเป็นแบบแนวทางหรือ เปรียบเสมือนแผนที่ที่จะนำพาให้การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้ง ผู้บริหาร ครู นักเรียน และชุมชน ได้นำไปปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้โครงการโรงเรียนคุณธรรมประสบ ความสำเร็จ และทุกฝ่ายได้มีความสุข ความ เจริญก้าวหน้า สังคมมีสุข คนรุ่มเย็นเป็นสุข รวมทั้งยังจะ ได้สร้างเครือข่ายให้กว้างขวาง ยิ่งขึ้นไปพร้อม ๆ กับมีการถอดบทเรียนเพื่อเป็นองค์ความรู้ที่สามารถ นำเอาไปประยุกต์ใช้ ในสถานศึกษาแหล่งอื่น ๆ ด้วย

บทบาทของผู้บริหารในการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

ในการบริหารจัดการโครงการโรงเรียนคุณธรรมบทบาท ของผู้บริหารโรงเรียนเป็น ปัจจัยความสำเร็จของการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ผู้บริหารที่มี ภาวะผู้นำ มีทักษะในการบริหาร จัดการโรงเรียน กำกับติดตามการปฏิบัติงานอย่าง สม่าเสมอ และประเมินการปฏิบัติงานอย่าง ต่อเนื่อง เป็นหลักประกันให้การพัฒนาโรงเรียน คุณธรรมประสบผลสำเร็จ บทบาทของผู้บริหาร โรงเรียน ตั้งแต่การกำหนดนโยบาย จัดทำแผนปฏิบัติ ส่งเสริมสนับสนุนเสริมแรงให้แก่ผู้ปฏิบัติ สร้าง กลไกการมีส่วนร่วมทั้งโรงเรียน นิเทศติดตามการปฏิบัติงานอย่างสม่าเสมอ จัดให้มีการประเมินผล และประชาสัมพันธ์ ผลงานของโรงเรียนคุณธรรม บทบาทเหล่านี้ ส่งผลให้โรงเรียนบรรลุผลสำเร็จ ตามเป้าหมายที่วางไว้

บทบาทของครอบครัวในการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

ครอบครัวคุณธรรม หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีความผูกพัน และใช้ชีวิตร่วมกันให้การ เลี้ยงดู ให้การศึกษา อบรม บ่มเพาะให้เยาวชนประพฤติปฏิบัติใน สิ่งที่ดีงามจนเป็นนิสัย ช่วยเหลือ เกื้อกูล เป็นแบบอย่างที่ดีต่อกัน ตลอดจนช่วยให้มีความ รอบรู้ในการประกอบอาชีพที่ถูกต้องเป็น ประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ครอบครัว จึงเป็น สถาบันหลักที่สำคัญยิ่งในการปลูกฝังคุณธรรม

จริยธรรม ครอบครัวจะเป็นโรงเรียนแห่งแรกของลูก พ่อแม่และครอบครัวจึงเป็นสิ่งสำคัญที่สุดต่อชีวิตจิตใจของลูก โดยทำหน้าที่ เป็นทั้ง “ต้นแบบด้านคุณธรรม” และ “เป็นครูคนแรก” ของลูกในบ้านโรงเรียนจึงต้อง พยายามสร้างกลไกให้ครอบครัวมีโอกาส มีส่วนร่วมในการสนับสนุนการพัฒนาโรงเรียน คุณธรรม ให้โอกาสครอบครัวได้รับรู้ รับทราบนโยบายการพัฒนาเป็นโรงเรียนคุณธรรม มีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมตามความสนใจ มีส่วนร่วมฝึกอุปนิสัยที่ดีให้เวลา นักเรียนอยู่ที่บ้าน เพื่อช่วยหล่อหลอมสร้างอุปนิสัยที่ดีงามจนเกิดเป็นวิถีชีวิตคุณธรรมในการดำเนินชีวิตประจำวัน อันจะเป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติสืบต่อไป (ศุภชัยโรจนกุล คุณธรรม มุลินนิยวสุศิริคุณ, 2560)

สรุปได้ว่า ในการดำเนินโครงการโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. เป็นการดำเนินงานตามโครงการเพื่อสืบสานพระราชปณิธานเดินตามรอย เบื้องพระยุคลบาทของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราลงกรณ พระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 10 ซึ่งดำเนินงานตามนโยบายกรอบยุทธศาสตร์ชาติ เกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมในระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานให้กับนักเรียน ครู ผู้บริหาร และ บุคลากรทางการศึกษาตระหนักรู้ เข้าใจและมีกระบวนการคิด อย่างมีเหตุผล ชี้นำคุณค่าแห่งคุณธรรมความดีอย่างเป็นธรรมชาติ และสร้างความรู้สึกรับผิดชอบชั่วดี และสร้างเครือข่ายชุมชนองค์กรแห่งคุณธรรม โดยหลักการของโรงเรียนคุณธรรมสามารถนำไปใช้ได้กับทุกโรงเรียนในทุกศาสนาเปรียบเสมือนเป็นคุณธรรมสากลที่จะช่วยให้พฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ “ลดลง” และส่งเสริมให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์ “เพิ่มขึ้น” ได้อย่างยั่งยืนตาม กรอบแนวคิดในโรงเรียนคุณธรรม สพฐ. ความพอเพียง ความกตัญญู ความซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบ และอุดมการณ์คุณธรรมซึ่งสถานศึกษาสามารถนำมาปรับใช้ตามบริบทของตนเองได้ เพื่อให้เยาวชนไทยทุกคน มีความรู้ ความสามารถ เป็นคนดี คนเก่ง และมีความสุขตามนโยบายของกระทรวงศึกษาธิการ พร้อมทั้งสร้างคนดีให้กับบ้านเมืองเพื่อเป็น กำลังของประเทศไทยต่อไปในอนาคต และผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ในโครงการ ประกอบด้วย ผู้บริหาร ซึ่งเป็นผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมดตั้งแต่กระบวนการ วางแผนงานจนถึงกระบวนการขั้นสุดท้ายอีกทั้ง มีการส่งเสริม สนับสนุน เสริมแรงให้ ผู้ปฏิบัติงานได้มีกำลังใจในการทำหน้าที่ และครอบครัว ก็เป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอีกฝ่าย หนึ่งด้วย เพราะในการดำเนินการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนั้น ต้องอาศัยความร่วมมือกับครอบครัวของนักเรียนด้วยจึงจะประสบผลสำเร็จ

2. แนวคิดที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ

2.1 ความหมายของการประเมินโครงการ

การดำเนินโครงการในแต่ละโครงการ ควรมีการประเมินผลเพื่อนำข้อมูลสารสนเทศไปใช้ประกอบการตัดสินใจในลำดับต่อไป ซึ่งนักการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

เชาว์ อินโย (2553) ได้สรุปคำจำกัดความของโครงการไว้ว่า โครงการ (Project) คือ การกำหนดแนวทางในการแก้ปัญหา หรือพัฒนางานที่มีวัตถุประสงค์เด่นชัด มีกิจกรรมที่ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างเหมาะสม มีการจัดสรรทรัพยากรอย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ มีเวลาเริ่มต้นและเวลาสิ้นสุดของงาน โครงการประกอบด้วยงาน (Task) และกิจกรรม (Activity) ต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันและมีเป้าหมายเดียวกัน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง กระบวนการที่ก่อให้เกิดสารสนเทศในการปรับปรุงโครงการและสารสนเทศในการตัดสินใจ สัมฤทธิ์ผลของโครงการโดยมีรูปแบบการประเมิน

สุชาติ ประสิทธิ์รัฐสินธุ์ (2555) ได้ให้ความหมายของการประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการศึกษาแสวงหาความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการว่าเป็นไปตามหลักเกณฑ์ และขั้นตอนต่าง ๆ ที่ได้กำหนดไว้หรือไม่ มีปัญหาและอุปสรรคอะไร และบรรลุตาม เป้าหมายที่ต้องการหรือไม่ มีผลกระทบในแง่บวกต่าง ๆ อย่างไรที่เกิดขึ้นจากโครงการ

รัตนะ บัวสนธ์ (2556) ให้ความหมายของการประเมินโครงการว่า หมายถึง กระบวนการในการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลของการดำเนินโครงการและพิจารณาปัจจัย โครงการนั้น เพื่อดำเนินงานต่อไปหรือยุติการดำเนินงานโครงการนั้น

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้ให้ความหมายของการประเมิน โครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลและสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินใจ ความสำเร็จ รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุง พัฒนา ตลอดจนการสร้างและการกำหนดทางเลือกใหม่ ในการดำเนินโครงการ

จากความหมายดังกล่าว สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ หมายถึง กระบวนการรวบรวมข้อมูลสารสนเทศของโครงการที่ได้ดำเนินการ มาประมวลผลเพื่อนำมาสรุปผล และวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของโครงการ นำไปสู่การพิจารณาปรับปรุง พัฒนาโครงการนั้น ๆ ตลอดจนการตัดสินใจว่าโครงการนั้น มีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด สมควรที่จะดำเนินการ ขยายผล หรือยุติการดำเนินโครงการ

2.2 วัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ

นักการศึกษาหลายท่านได้กล่าวถึงวัตถุประสงค์ของโครงการไว้อย่างหลากหลายดังต่อไปนี้

สมคิด พรหมจ้อย (2552) ได้กล่าวถึง ประโยชน์ของการประเมินโครงการไว้ ดังนี้

1. ช่วยให้ข้อมูลและสารสนเทศต่าง ๆ เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผนโครงการตรวจสอบความพร้อมของทรัพยากรต่าง ๆ ที่จำเป็นในการดำเนินโครงการ ตลอดจน การตรวจสอบความเป็นไปได้ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

2. ช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจน

3. ช่วยในการจัดหาข้อมูลเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ

4. ช่วยให้ข้อมูลเกี่ยวกับความสำเร็จและความล้มเหลวของโครงการเพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจและวินิจฉัยว่าจะดำเนินโครงการในช่วงต่อไปหรือไม่ จะยกเลิกหรือขยายการดำเนินโครงการต่อไป

5. ช่วยให้ข้อมูลที่บ่งบอกถึงประสิทธิภาพของการดำเนินโครงการว่าเป็นอย่างไร

6. เป็นแรงจูงใจให้ผู้ปฏิบัติโครงการ เพราะการประเมินโครงการด้วยตนเอง จะทำให้ผู้ปฏิบัติงานได้ทราบถึงผลการดำเนินงาน จุดเด่น จุดด้อย และนำข้อมูลไปใช้ในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

Anderson & Ball (1978 อ้างอิงใน เซาว์ อินโย, 2553) ได้กล่าวถึง วัตถุประสงค์ของโครงการมี 6 ประการ คือ

1. เพื่อช่วยในการตัดสินใจนำโครงการไปใช้ ซึ่งได้แก่ การประเมินว่าโครงการที่จัดทำขึ้นมีความจำเป็นมากน้อยหรือมีความสมเหตุสมผลหรือไม่ มีความเป็นไปได้หรือคุ้มค่ากับเงินทุนค่าใช้จ่ายต่าง ๆ เพียงไร โครงการเป็นที่ต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือจะได้รับการสนับสนุนแค่ไหน รวมทั้งขอบเขตของการนำโครงการไปใช้กว้างหรือแคบ เป็นต้น ข้อมูลจากการประเมินเหล่านี้จะช่วย ในการนำมาประมวลสรุป ตัดสินใจสำหรับผู้บริหารหรือแหล่งทุนที่จะตัดสินใจอนุมัติการนำโครงการ ดังกล่าวไปดำเนินการใช้ต่อไป

2. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินโครงการ โดยต่อเนื่องต่อไป หรือการขยายโครงการและการรับรองโครงการ ได้แก่ การประเมินภายหลังจากโครงการได้ดำเนินการเสร็จสิ้นไปแล้ว เป็นการประเมินเพื่อจะรู้ว่าโครงการดังกล่าว ยังมีความจำเป็นต้องดำเนินการต่อไปอีกหรือไม่ ผลที่ได้จากการดำเนินการไปนั้นก่อให้เกิดผลข้างเคียง (Side Effects) ทั้งทางบวกและทางลบ หรือไม่

3. เพื่อช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับปรุงโครงการซึ่งเป็นการประเมินเมื่อโครงการดำเนินการในระยะหนึ่ง หรือเป็นการประเมินเพื่อจะปรับปรุงส่วนต่าง ๆ ได้แก่

3.1 วัตถุประสงค์ของโครงการ เพื่อที่จะรู้ว่าวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้ นั้นเมื่อดำเนินการไประยะหนึ่ง มีความเหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมายหรือไม่หรือได้รับการยอมรับสนับสนุนร่วมมือ จากกลุ่มเป้าหมายในการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด

3.2 เนื้อหาของโครงการเป็นการพิจารณาว่าเนื้อหาหรือกิจกรรมต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ในโครงการมีความครอบคลุมเกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ ลำดับขั้นตอนของกิจกรรม เป็นไปตามลำดับที่จะเอื้อต่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการเพียงไร นอกจากนั้นก็พิจารณาอีกว่า เนื้อหาสาระของโครงการดังกล่าวมีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กับภูมิหลังหรือพื้นเพเดิมของกลุ่มเป้าหมาย ผู้รับบริการจากโครงการมากน้อยเพียงใด

3.3 วิธีการดำเนินโครงการ โดยพิจารณาว่าโครงการที่กำลังดำเนินการอยู่นั้น มีกลุ่มเป้าหมาย ร่วมโครงการเป็นจำนวนเท่าใด ครบหรือไม่ครบตามที่กำหนดไว้ โครงการมีผู้ร่วมงานเพียงพอหรือไม่ เท่าใด โครงการมีการดำเนินงานหรือดำเนินกิจกรรมเป็นอย่างไร กลุ่มเป้าหมาย ผู้ร่วม โครงการได้รับการเสริมแรงหรือการสร้างแรงจูงใจอย่างไร เป็นต้น

3.4 สภาวะแวดล้อมของโครงการ หมายถึง การพิจารณาเกี่ยวกับนโยบายทางการเมือง หรือการบริหารของผู้บริหารที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ ว่าให้การสนับสนุนการดำเนิน โครงการหรือไม่เพียงไร สัมพันธภาพระหว่างผู้ร่วมงานในโครงการมีลักษณะเช่นไร ขัดแย้งกันหรือไม่ เป็นอุปสรรคต่อการที่จะดำเนินการต่อไปเพียงใด ตลอดจนกระทั่งการยอมรับหรือให้การสนับสนุนและการต่อต้านของสาธารณะที่มีต่อโครงการเป็นไปในทางทิศทางใด เป็นต้น

4. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการให้ความสนับสนุนโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ การพิจารณาสนับสนุนโครงการสาธารณชน การเมือง แหล่งเงินทุน รวมทั้งนักวิชาชีพอื่น ๆ โดยต้องการรู้ว่าแหล่งดังกล่าวนี้มีแหล่งใดบ้างให้การสนับสนุนโครงการอย่างแท้จริง เมื่อมีการดำเนินโครงการอยู่ในขณะนั้น ๆ

5. เพื่อที่จะได้รับข้อเท็จจริงเกี่ยวกับการขัดขวางต่อต้านโครงการจากแหล่งต่าง ๆ ในทางตรงกันข้ามกับวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการในข้อที่สี่ นอกจากเราต้องการรู้ถึงแหล่งที่ทำให้การสนับสนุนโครงการแล้ว ในการดำเนินโครงการใดก็ตามบางครั้งโครงการดังกล่าวนั้นก็ได้รับการขัดขวางต่อต้านทำให้การดำเนินโครงการไม่อาจเป็นไปโดยสะดวก และวัตถุประสงค์ของโครงการ ที่กำหนดไว้ว่าจะไม่ได้รับการตอบสนอง ดังนั้น การรวบรวมข้อมูลจากแหล่งต่าง ๆ เพื่อพิจารณาว่า แหล่งใดบ้างที่ขัดขวางโครงการจึงเป็นสิ่งจำเป็น ทั้งนี้เพื่อจะได้หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดำเนินโครงการเป็นไปโดยสะดวกต่อไป

6. เพื่อช่วยให้เกิดความเข้าใจในกระบวนการพื้นฐานการดำเนินการด้านต่าง ๆ ซึ่งหมายถึง การได้รับความรู้ความเข้าใจในพื้นฐานอื่นที่นอกเหนือจากความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโครงการที่ทำการประเมิน ได้แก่ พื้นฐานด้านการศึกษา ด้านจิตวิทยา ด้านสังคมวิทยา และด้านเศรษฐกิจ เป็นต้น

เชาว์ อินโย (2553) ได้อธิบายความสำคัญของการประเมินโครงการไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นส่วนหนึ่งของการวิจัย เป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อค้นหาข้อเท็จจริงหรือ กฎเกณฑ์ต่าง ๆ ทั้งยังเป็นกระบวนการที่มีระบบเพื่อตัดสินความสำเร็จของโครงการอีกด้วย การประเมินโครงการเป็น การดำเนินงานที่ไม่ใช้ความพยายามในการสร้างทฤษฎีหรือพัฒนา องค์ความรู้ทางสังคมศาสตร์การประเมินโครงการที่นำมาใช้ในทางสังคมศาสตร์นั้น เป็นการเตรียม สารสนเทศเพื่อใช้ในการปรับปรุง โครงการทางสังคม เหตุผลประการสำคัญที่จำเป็นต้องประเมิน โครงการก็คือ มีทางเลือกในการดำเนินโครงการได้มากมายที่จะทำให้การดำเนินงานโครงการ มีประสิทธิภาพ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องประเมินโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือไม่

Rossi and Freeman (1982 อ้างอิงใน สมหวัง พิริยานูวัฒน์, 2553) กล่าวถึงการประเมินโครงการมีความมุ่งหมาย ดังนี้

1. เพื่อพิจารณาถึงคุณค่าและการคะเนถึงคุณประโยชน์ของโครงการ
2. เพื่อเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพการบริหารโครงการ
3. เพื่อเป็นการตรวจสอบและปรับปรุงแก้ไขการดำเนินโครงการ
4. เพื่อการตรวจสอบว่าการดำเนินโครงการบรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้ได้มากน้อย

เพียงใด

5. เพื่อเป็นการวิเคราะห์ข้อดี ข้อจำกัดของโครงการเพื่อเป็นการตัดสินใจในการสนับสนุนโครงการ ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ การประเมินโครงการอย่างมีระบบ ย่อมจะมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของแผนและโครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่า สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด ช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจในการดำเนินการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้โครงการนั้นดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่กำหนดไว้ทุกประการ การประเมินโครงการมีความสำคัญและมีประโยชน์ตามความคิดเห็นของนักวิชาการ ดังนี้

สุชาติ ประสิทธิ์ รัฐสินธุ์ (2555) ได้กล่าวถึง จุดมุ่งหมายของการประเมินเป็นกระบวนการวิจัยที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างมีวัตถุประสงค์ไม่ได้ขึ้นอยู่กับจิตวิสัยของผู้ประเมินเพียงอย่างเดียว ในการจัดเก็บข้อมูลมีการใช้เครื่องมือซึ่งส่วนมากต้องพัฒนาขึ้นมา โดยเฉพาะ เพื่อใช้เป็นตัวบ่งชี้เชิงประจักษ์เกี่ยวกับการดำเนินงาน การวิจัยประเมินโครงการจึงเป็น

กิจกรรมที่ต้องใช้เวลามากกว่าการประเมินเชิงจิตวิสัยที่อาศัยเพียงแต่ความคิดเห็น หรือความรู้ของผู้ประเมินเท่านั้น ดังนั้น จุดประสงค์ของการวิจัยประเมินผลจึงทำขึ้นเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดจากโครงการกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการและการปรับปรุง โครงการในอนาคต

พิชิต ฤทธิจรูญ (2555) ได้สรุปถึง ความสำคัญหรือคุณประโยชน์ของ การประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. การประเมินจะช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรการของการดำเนินงาน มีความชัดเจนยิ่งขึ้น กล่าวคือ ก่อนที่โครงการจะได้รับการสนับสนุนให้นำเข้าไปใช้ย่อมจะได้รับการตรวจสอบอย่างละเอียดจากผู้บริหารและผู้ประเมิน ส่วนใดที่ไม่ชัดเจน เช่น วัตถุประสงค์หรือ มาตรการการดำเนินงาน หากขาดความแน่นอน ชัดเจน จะต้องได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องชัดเจนเสียก่อน ฉะนั้น จึงกล่าวได้ว่า การประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้โครงการมีความชัดเจนและสามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้อย่างได้ผลมากกว่าโครงการที่ไม่ได้รับการประเมินผล

2. การประเมินโครงการช่วยให้การใช้ทรัพยากรเป็นไปอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์อย่างเต็มที่ ทั้งนี้เพราะการประเมินโครงการจะต้องวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการ ข้อมูลใดหรือ ปัจจัยใดที่เป็นปัญหาจะได้รับการปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้สามารถปฏิบัติงานหรือใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมและคุ้มค่า ทรัพยากรทุกชนิดจะได้รับการจัดสรรให้อยู่ในจำนวนหรือปริมาณที่เหมาะสม เพียงพอต่อการดำเนินงาน ทรัพยากรที่มีมากเกินไปจะได้รับการตัดทอนและทรัพยากรใดที่ขาดจะได้รับการจัดหาเพิ่มเติม ฉะนั้น การประเมินโครงการจึงมีส่วนที่ทำให้การใช้ทรัพยากรของโครงการ เป็นไปอย่างคุ้มค่าและมีประสิทธิภาพ

3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ ดังที่กล่าวมาแล้วว่า โครงการ เป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้นเมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบ วิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขให้ ดำเนินการไปด้วยดีย่อมจะทำให้แผนงานดำเนินการไปได้ด้วยดี และบรรลุวัตถุประสงค์ที่ได้กำหนดไว้ หากโครงการใดโครงการหนึ่งมีปัญหาในการนำไปปฏิบัติย่อมกระทบกระเทือนต่อแผนงานทั้งหมดโดย ส่วนรวม ฉะนั้น จึงอาจกล่าวได้ว่า การประเมินโครงการมีส่วนช่วยให้แผนงานบรรลุ วัตถุประสงค์ และการดำเนินงานไปได้ด้วยดีเช่นเดียวกัน

4. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยในการแก้ไขปัญหาอันเกิดจากผลกระทบ (Impact) ของโครงการและการทำให้โครงการมีข้อที่ก่อให้เกิดความเสียหายน้อยลง

5. การประเมินโครงการมีส่วนช่วยอย่างสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงาน ดังที่กล่าวมาแล้ว การประเมินโครงการเป็นการตรวจสอบและควบคุมชนิดหนึ่ง ซึ่งการดำเนินการอย่าง มีระบบ และความเป็นวิทยาศาสตร์อย่างมาก ทุกชนิดของโครงการและปัจจัยทุกชนิดที่ใช้ ในการดำเนินงานจะ ได้รับการวิเคราะห์อย่างละเอียด กล่าวคือ ข้อมูลนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลงาน (Output) จะได้รับการตรวจสอบประเมินทุกขั้นตอน ส่วนใดที่ไม่มีปัญหา หรือไม่มีคุณภาพ จะได้รับการพิจารณาย้อนหลัง (Feedback) เพื่อให้มีการดำเนินการใหม่ จนกว่า จะเป็นมาตรการหรือตรงตามเป้าหมายที่ต้องการ จึงถือว่าการประเมินผลเป็นการควบคุมคุณภาพ โครงการ

6. การประเมินโครงการมีส่วนในการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานตามโครงการ การประเมินโครงการมิใช่การควบคุมบังคับบัญชาหรือสั่งการ แต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์

ด้านการ ปรับปรุงแก้ไขและเสนอวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติโครงการอันยอมนำมาซึ่งผลงานที่ดี เป็นที่ยอมรับของผู้ที่เกี่ยวข้องทั้งปวง โดยลักษณะเช่นนี้ยอมทำให้ผู้ปฏิบัติมีกำลังใจ มีความพึงพอใจ และตั้งใจกระตือรือร้นที่จะปฏิบัติงานต่อไปและมากขึ้น ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า การประเมินโครงการมีส่วนสำคัญในการสร้างขวัญกำลังใจและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน การประเมินโครงการช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ กล่าวคือ การประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารได้ทราบอุปสรรค ข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้และแนวทางในการแก้ไข ปรับปรุง การดำเนินโครงการ โดยข้อมูลดังกล่าวแล้วจะช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการนั้นต่อไป หรือจะยุติโครงการนั้นเสีย นอกจากนั้นผลของการประเมินโครงการอาจเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผนหรือการกำหนดนโยบายของผู้บริหารและฝ่ายการเมือง

รัชนี บัณฑิต (2556) กล่าวว่า การประเมินโครงการมีประโยชน์ดังนี้

1. การประเมินโครงการ ช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรการของการดำเนินงาน มีความชัดเจนขึ้นเพราะการนำโครงการไปใช้ควรจะได้รับ การตรวจสอบอย่างละเอียดจากผู้บริหารและผู้ประเมินเสียก่อน หากพบว่าวัตถุประสงค์หรือมาตรการในการดำเนินงานส่วนใดไม่ชัดเจนจะต้อง ได้รับการปรับปรุงแก้ไขให้มีความถูกต้องเสียก่อน

2. การประเมินโครงการ ช่วยในการใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าหรือเกิดประโยชน์สูงสุด เพราะการประเมินโครงการจะต้องวิเคราะห์ทุกส่วนของโครงการ หากพบว่ามีข้อมูลหรือปัจจัยที่เป็นปัญหา จะได้รับการแก้ไขเพื่อให้สามารถปฏิบัติงานหรือใช้ในการปฏิบัติงานอย่างเหมาะสมคุ้มค่าทรัพยากรทุกชนิด จะได้รับการจัดสรรให้อยู่ในจำนวนที่เหมาะสมเพียงพอแก่การดำเนินงานทรัพยากร ที่ไม่จำเป็นหรือมีมากเกินไปจะได้รับการตัดทอนและทรัพยากรใดที่ขาดจะได้รับการหาเพิ่มเติม

3. การประเมินโครงการช่วยให้แผนงานบรรลุวัตถุประสงค์ เพราะโครงการเป็นส่วนหนึ่งของแผน ดังนั้นเมื่อโครงการได้รับการตรวจสอบวิเคราะห์ปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ดำเนินการไปด้วยดี แผนงานก็จะบรรลุวัตถุประสงค์ไปด้วย

4. การประเมินโครงการช่วยในการแก้ปัญหาอันเกิดจากผลกระทบ (Impact) ของโครงการและทำให้โครงการเสียหายน้อยลง

5. การประเมินโครงการช่วยในการควบคุมคุณภาพของงาน เพราะการประเมินโครงการเป็นการตรวจสอบและควบคุมชนิดหนึ่ง

6. การประเมินโครงการช่วยในการสร้างขวัญและกำลังใจให้กับผู้ปฏิบัติงานตามโครงการเพราะการประเมินโครงการมิใช่เป็นการควบคุมบังคับบัญชาหรือสั่งการแต่เป็นการศึกษาวิเคราะห์เพื่อเป็นการปรับปรุงแก้ไข และเสนอแนะวิธีการใหม่ ๆ เพื่อใช้ในการปฏิบัติโครงการอันยอมจะ นำมาซึ่งผลงานที่ดีเป็นที่ยอมรับของผู้เกี่ยวข้องทั้งปวง

7. ผลของการประเมินโครงการอาจเป็นข้อมูลอย่างสำคัญในการวางแผน หรือการกำหนดนโยบายของผู้บริหารและฝ่ายการเมือง

8. การประเมินโครงการ ช่วยในการตัดสินใจในการบริหารโครงการ กล่าวคือ การประเมินโครงการจะทำให้ผู้บริหารได้ทราบถึงอุปสรรคปัญหา ข้อดี ข้อเสีย ความเป็นไปได้ และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไข การดำเนินการโครงการโดยข้อมูลดังกล่าวแล้วจะช่วยให้ผู้บริหารตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการนั้นต่อไปหรือยุติโครงการ

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการดำเนินโครงการเป็นเครื่องมือที่ช่วยกำหนดวัตถุประสงค์และมาตรฐานของการดำเนินงานมีความชัดเจนยิ่งขึ้น การใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด มีส่วนสำคัญในการควบคุมคุณภาพของงาน และได้ทราบถึงปัญหา อุปสรรค ข้อดีข้อเสียของความเป็นไปได้และแนวทางในการปรับปรุงแก้ไขให้โครงการ บรรลุถึงเป้าหมายที่วางไว้และยังเป็นการสร้างขวัญและกำลังใจให้ผู้ปฏิบัติงานอีกด้วย

2.3 ประเภทของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการนั้น ๆ สามารถจัดจำแนกประเภทของโครงการได้อย่าง หลากหลาย ขึ้นอยู่กับเกณฑ์การจำแนกที่กำหนดให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของโครงการ โดยมีนักการศึกษา ได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

พิสนุ พองศรี (2553) ได้แบ่งประเภทของการประเมินโครงการไว้ดังนี้

1. แบ่งตามผู้ประเมิน แบ่งเป็น 2 ประเภท ดังนี้

1.1 การประเมินโดยผู้ประเมินภายใน ผู้ประเมินเป็นบุคลากรที่เกี่ยวข้องหรือปฏิบัติงานกับสิ่งที่ประเมินนั้นหรือปฏิบัติงานในองค์การที่รับผิดชอบสิ่งที่ประเมิน ซึ่งมีข้อดีคือทราบรายละเอียดของสิ่งที่ประเมิน แต่ก็มีข้อเสียเรื่องความลำเอียงเข้าข้างตนเองเสมอ

1.2 การประเมินโดยผู้ประเมินภายนอก ผู้ประเมินเป็นบุคคลภายนอกที่ไม่ได้เกี่ยวข้องหรือไม่ได้ปฏิบัติงานกับสิ่งที่ประเมินโดยตรงอาจเป็นบุคลากรของหน่วยงานอื่นหรือหน่วยงานกลาง ซึ่งมีข้อดีคือ ความเป็นกลาง แต่มีข้อเสีย คือ มักจะทราบรายละเอียดของสิ่งที่ประเมินไม่ดีพอ และอาจไม่ได้รับความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะถ้าเห็นว่าเป็นการจับผิด

2. แบ่งตามมิติการประเมิน แบ่งเป็น 4 ประเภท ดังนี้

2.1 ตามวัตถุประสงค์แบ่งได้เป็น การประเมินความก้าวหน้า ประเมินผลสรุปและประเมินเพื่อการพัฒนา

2.2 ตามข้อมูล แบ่งได้เป็น ข้อมูลเชิงปริมาณ ข้อมูลเชิงคุณภาพ และแบบผสม

2.3 ตามการประเมิน แบ่งได้เป็น เชิงธรรมชาติและเชิงทดลองหรือเชิงระบบ

2.4 ตามจุดเน้นที่ประเมิน แบ่งได้เป็น การประเมินกระบวนการ ผลลัพธ์ผลกระทบ การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายกับผลตอบแทนและการวิเคราะห์ต้นทุนกับประสิทธิภาพ

3. แบ่งตามช่วงระยะเวลาของการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP ว่าแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ตามลำดับพัฒนาการของการดำเนินงาน 3 ระยะ ดังนี้

3.1 การประเมินก่อนเริ่มดำเนินงาน การประเมินช่วงนี้เป็นเพื่อวางแผนอันเป็นการกำหนด วัตถุประสงค์ และวิธีการดำเนินงานจัดทำสิ่งต่าง ๆ อาจเป็นโครงการกิจกรรมหลักสูตร ซึ่งจะทำการประเมินใน 2 ส่วน คือ

3.1.1 การประเมินบริบท (Context Evaluation) เป็นการประเมินความต้องการจำเป็น เพื่อกำหนดการดำเนินงาน สภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นรวมทั้งวิเคราะห์หาสาเหตุความไม่สอดคล้องระหว่างความเป็นจริงและสิ่งที่คาดหวัง ดังกล่าว

3.1.2 การประเมินปัจจัยนำเข้า (Input Evaluation) เป็นการตรวจสอบ

ความพร้อม ด้านทรัพยากร ที่จะใช้ในการดำเนินงานทั้งปริมาณและคุณภาพระบบบริหารจัดการที่วางแผนไว้ รวมถึงกลยุทธ์และกระบวนการดำเนินงานที่เป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพสูงสุด การประเมินในข้อ 3.1.1 และข้อ 3.1.2 นำไปสู่การวางแผน ซึ่งควรมีการวิเคราะห์ความเหมาะสมของสิ่งที่จะดำเนินการ โดยพิจารณาความสอดคล้อง ความสมบูรณ์ ประสิทธิภาพความเหมาะสมของการบริหาร ผลกระทบและความเป็นธรรม ความเป็นไปได้ทั้งด้านแผนงาน แผนเงินและแผนกำลังคน

3.2 การประเมินขณะดำเนินงาน (Process Evaluation) เป็นการประเมินกระบวนการ อันเป็นการศึกษาจุดอ่อนจุดแข็ง ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินงาน เพื่อจัดหาระบบสารสนเทศ เพื่อการปรับปรุงการดำเนินงานได้อย่างทันท่วงที การประเมินขั้นตอนนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของสิ่งที่จะดำเนินการ

3.3 การประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงาน (Product Evaluation) เป็นการประเมินผลผลิตของสิ่งที่ประเมินเพื่อตอบคำถามให้ได้ว่าการทำงานประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้ หรือไม่ ผลผลิตเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ การประเมินหลังสิ้นสุดการดำเนินงานจะพิจารณา ผลลัพธ์และการประเมินผลกระทบของการดำเนินงานทุก ๆ ด้าน ผลของการประเมินจะให้สารสนเทศ เพื่อการตัดสินใจ เกี่ยวกับอนาคตของการดำเนินงาน

เชาว์ อินใย (2553) ได้จำแนกการประเมินโครงการออกเป็น 4 ประเภท ดังนี้

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Preliminary Evaluation) เป็นการศึกษาวเคราะห์และประเมินความเป็นไปได้ (Feasibility Study) ก่อนที่จะเริ่มโครงการใดโครงการหนึ่ง ซึ่งจะมีประโยชน์ในแง่การตัดสินใจว่าจะดำเนินโครงการต่อไปหรือไม่ อย่างไร โดยทำการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมเชิงปฏิบัติการ (Operating Environment) ของโครงการ ความพร้อมและความเหมาะสม ของปัจจัยนำเข้า อันได้แก่ ขีดความสามารถ ประสิทธิภาพ และความพร้อมของบุคลากร เครื่องมือ งบประมาณและกระบวนการ รวมไปถึงสมรรถนะในการบริหารจัดการ ทั้งยังต้องพิจารณาถึงความเหมาะสมของกระบวนการ ที่จะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และความเสี่ยงของการดำเนินโครงการ รวมไปถึงประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ แต่ในขณะเดียวกันยังมีความจำเป็นที่ต้องศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นจากโครงการในด้านต่าง ๆ เช่น การประเมินผลกระทบ ด้านสังคม (Social Impact Assessment) การประเมินผลกระทบด้านนิเวศ (Ecological Impact Assessment) การประเมินผล การกระทบด้านการเมือง (Political Impact Assessment) การประเมินผลกระทบด้านเทคโนโลยี (Technological Impact Assessment) การประเมินผลกระทบด้านประชากร (Population Impact Assessment) การประเมินผลกระทบด้านนโยบาย (Policy Impact Assessment) การประเมินผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Impact Assessment) เป็นต้น

2. การประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผลเพื่อการปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการ ผลที่ได้จากการประเมินระหว่างดำเนินโครงการนั้น อาจจะกระทำในระหว่างขั้นตอนการพัฒนาโครงการ ซึ่งจะมีส่วนช่วยให้การกำหนดวัตถุประสงค์ (Objectives) ของโครงการเป็นไปอย่างสมเหตุสมผล ยิ่งไปกว่านั้นการประเมินระหว่างดำเนินโครงการ อาจจะกระทำในระหว่างขั้นตอนการดำเนินโครงการซึ่งจะมีส่วนช่วยตรวจสอบว่าโครงการได้ถูก ดำเนินการไปตามแผนของโครงการหรือไม่อย่างไร ซึ่งเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่า

Implementation Evaluation อย่างไรก็ตามการประเมินระหว่างดำเนินโครงการนี้ อาจเป็นการตรวจสอบความก้าวหน้า ของโครงการว่า โครงการได้ถูกดำเนินการไปอย่างไรได้ผลดีหรือไม่ เพียงใด ซึ่งเรียกอย่างเฉพาะเจาะจงว่า Progress Evaluation

3. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative Evaluation) หรืออาจเรียกว่า การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินผลรวมสรุปรายหลังจากสิ้นสุดการดำเนินโครงการ ในการรวมสรุปรายข้อมูล อันเกิดจากโครงการระยะยาวนั้น จะรวบรวมจากผลของการประเมินระหว่างดำเนินโครงการ (Formative Evaluation) ทำให้เป็นผลของการประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการ (Summative Evaluation) ซึ่งผลรวมสรุปรายที่ได้จะนำสู่การรายงาน ว่า โครงการได้บรรลุเป้าประสงค์ขององค์กร (Corporate Goals) หรือไม่ อย่างไร ตลอดจนการรายงานถึงสถานภาพของโครงการว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไร พบปัญหาหรืออุปสรรคอะไรในการดำเนินโครงการ เพื่อปรับปรุงกระบวนการบริหารจัดการโครงการของหน่วยงานให้ดียิ่งขึ้นในการดำเนินโครงการนี้หรือโครงการอื่น ๆ ต่อไป

4. การประเมินประสิทธิภาพ (Efficiency Evaluation) เป็นการประเมินโครงการ ที่มุ่งเน้นตรวจสอบผลผลิตและกระบวนการได้มาซึ่งผลผลิต และมุ่งที่จะทราบความสำเร็จหรือ ความล้มเหลว รวมถึงไปถึงความคุ้มค่าของการดำเนินโครงการนั้น ทั้งนี้เพื่อประกอบการตัดสินใจของผู้ให้ บริหารโครงการ หรือผู้ให้ทุนว่าจะยุติหรือขยายการดำเนินโครงการ ยิ่งไปกว่านั้นในปัจจุบัน การประเมินประสิทธิภาพ โครงการยังมีความสำคัญเพิ่มมากยิ่งขึ้น เนื่องจากการประเมินประสิทธิภาพ โครงการ นั้นเชื่อมโยงกับการบริหารจัดการบ้านเมืองที่ดีหรือหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) ในแง่ของประสิทธิภาพในการดำเนินงานของหน่วยงานภาครัฐซึ่งถือเป็นแนวคิดกระแสหลัก ในการบริหารจัดการภาครัฐแนวใหม่ (New Public Management : NPM)

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553) ได้แบ่งประเภทของการประเมิน โครงการไว้ดังนี้

1. แบ่งตามหลักยึดในการประเมินค่า

1.1 การประเมินค่าตามอุดมการณ์ของโครงการ (Goal Based Evaluation) เป็นการประเมินผลที่ได้ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่ โดยทราบก่อนการประเมินว่าโครงการนี้มีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง

1.2 การประเมินค่าซึ่งอิสระจากอุดมการณ์ของโครงการ (Goal Free Evaluation) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นทั้งหมด โดยไม่ทราบว่าวัตถุประสงค์ของโครงการนี้มีอะไรบ้าง

2. แบ่งตามลำดับเวลาที่ประเมิน

2.1 ประเมินก่อนนำโครงการไปปฏิบัติ

2.2 การประเมินขณะโครงการดำเนินการอยู่

2.3 การประเมินหลังจากกิจกรรมหรือโครงการสิ้นสุดลง

3. แบ่งตามจุดมุ่งหมายของการประเมิน

3.1 การประเมินเพื่อปรับปรุง เรียกว่า การประเมินความก้าวหน้า (Formative Evaluation)

3.2 การประเมินเพื่อสรุปผลเรียกว่า การประเมินรวมสรุปราย (Summative Evaluation)

4. แบ่งตามสิ่งที่ถูกประเมิน

- 4.1 การประเมินสภาพแวดล้อม หรือการประเมินบริบท (Context Evaluation)
- 4.2 การประเมินปัจจัย หรือตัวป้อน (Input Evaluation)
- 4.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation)
- 4.4 การประเมินผลผลิต (Product Evaluation)

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2554) ได้แบ่งการประเมินโครงการ ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินโครงการก่อนดำเนินการ (Primary Evaluation) เป็นการประเมิน ความเป็นไปได้ก่อนที่จะเริ่มโครงการใด ๆ หรืออาจศึกษาประสิทธิภาพของตัวป้อนความเหมาะสมของกระบวนการที่คาดว่าจะนำมาใช้ในการบริหารจัดการโครงการ ปัญหาอุปสรรคความเสี่ยงของโครงการ ตลอดจนผลลัพธ์หรือประสิทธิผลที่คาดว่าจะได้รับ

2. การประเมินระหว่างการดำเนินโครงการ (Formative Evaluation) เป็นการประเมินผล เพื่อการปรับปรุงเป็นสำคัญ ซึ่งเป็นการประเมินระหว่างดำเนินการ ผลที่ได้จะช่วยตั้งวัตถุประสงค์ของโครงการให้เป็นไปตามเป้าหมายที่แท้จริง และตรวจสอบให้เป็นไปตามทิศทางที่ถูกต้อง โดยทั่วไปจะ ประเมิน เช่น

- 2.1 เพื่อทบทวนโครงการ
- 2.2 เพื่อเพิ่มเติมแผนของโครงการ
- 2.3 เพื่อทบทวนแบบสอบถาม
- 2.4 เพื่อคัดเลือกวิธีการที่เหมาะสม
- 2.5 เพื่อกำหนดตารางให้สอดคล้องกับการดำเนินการ
- 2.6 เพื่อเตรียมข้อมูลข่าวสารสำหรับรายงานและเป็นข้อมูลสำหรับการตัดสินใจ
- 2.7 เพื่อแนะนำปรับปรุง แก้ปัญหา และวิธีการปฏิบัติต่าง ๆ ของโครงการ

3. การประเมินเมื่อสิ้นสุดโครงการหรือการประเมินผลผลิต (Summative Evaluation) เป็นการประเมินผลรวมและสรุปการดำเนินงานของโครงการ ประเมินเมื่อดำเนินการเสร็จแล้ว สำหรับ โครงการระยะยาวอาจใช้การประเมินแบบนี้เป็นการสรุ่ยย่อยในแต่ละช่วงเวลาต่าง ๆ ได้

4. การประเมินประสิทธิภาพ เป็นการประเมินโดยทั่วไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ผ่านมายังจำกัดประเมินเฉพาะผลผลิตเพื่อให้ทราบความสำเร็จ หรือความล้มเหลวเท่านั้น เพื่อสนองตอบผู้ให้ทุน หรือผู้บริหาร แต่ปัจจุบันนักประเมินได้ให้ความสำคัญกับการประเมินประสิทธิภาพ ถือว่าเป็นการประเมินที่สำคัญ เพื่อให้โครงการนั้นดำเนินการไปสอดคล้องกับสภาพของสังคม

สรุปได้ว่า การประเมินโครงการ สามารถจำแนกประเภทได้อย่างหลากหลาย ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ของโครงการ เช่น การจำแนกตามหลักยึดในการประเมินค่า การจำแนกตามสิ่งที่ถูกประเมิน การจำแนกตามการประเมินโดยผู้ประเมินภายในและภายนอก การจำแนกตามช่วงระยะเวลาของการประเมิน ซึ่งการประเมินโครงการพัฒนาโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม สู่การเป็นโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชิงรยะ ได้ดำเนินการประเมินโครงการแบ่งตามช่วงระยะเวลาของการประเมินโดยปรับประยุกต์ใช้ รูปแบบการประเมินแบบชิปปี้ (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP)

2.4 รูปแบบของการประเมินโครงการ

การประเมินโครงการแต่ละโครงการ มีแนวคิดและวิธีการประเมินที่หลากหลาย ซึ่งมีนักศึกษาได้เสนอแนวคิด เทคนิค และรูปแบบการประเมินโครงการ ดังนี้

เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวถึง วิวัฒนาการของการพัฒนา แนวคิดและเทคนิควิธีการของการประเมินจนถึงยุคของการประเมินเป็นวิชาชีพ ทำให้ความก้าวหน้าของศาสตร์แขนงการประเมินมีหลักการที่ชัดเจน มีความเป็นระบบ ตลอดจนมีการพัฒนารูปแบบที่เรียกกันว่า “โมเดล” (Model) หรือ “แบบจำลอง” ขึ้นหลายรูปแบบ จนทำให้แนวคิดและหลักการ สามารถนำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างกว้างขวาง ซึ่งนักประเมินทั้งหลายได้เสนอแนวคิด ทฤษฎีโมเดลต่าง ๆ ไว้มากมาย ดังเช่น

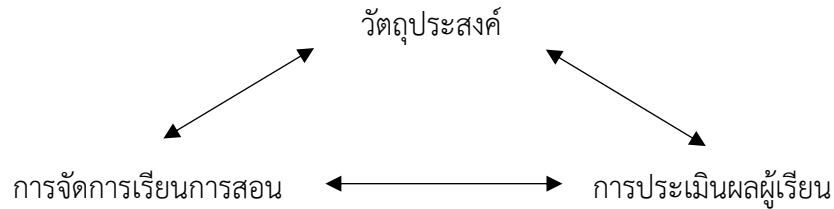
1. รูปแบบของ Ralph W. Tyler ซึ่งเยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวถึง แนวคิดและโมเดลในการประเมินของ Tyler จัดเป็นแนวคิดของ การประเมินในระดับชั้นเรียน โดย Tyler มีความเห็นว่า การประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของ นักเรียนจะมีส่วนช่วยอย่างมากในการพัฒนากระบวนการเรียน ทั้งนี้ Tyler ได้เริ่มต้นการนำเสนอแนวความคิดทางการประเมินโดยยึดกระบวนการของการจัดการเรียนการสอนเป็นหลัก กล่าวคือ Tyler ได้นิยามว่า กระบวนการจัดการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่มุ่งจัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิด การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่พึงปรารถนาให้ตัวของผู้เรียน ด้วยเหตุนี้จุดเน้นของการเรียนการสอนจึง ขึ้นอยู่กับการที่ผู้เรียนจะต้องมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมหลังการสอน ดังนั้นเพื่อให้การสอนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมในตัวผู้เรียนตามที่มีมุ่งหวัง กระบวนการดังกล่าวควรมีขั้นตอนในการดำเนินการ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ต้องมีการระบุหรือกำหนดวัตถุประสงค์ให้ชัดเจนลงไปว่า เมื่อสิ้นสุดการจัดการเรียน การสอนแล้วผู้เรียนควรเกิดพฤติกรรมใด หรือสามารถกระทำสิ่งใดได้บ้าง ลักษณะของวัตถุประสงค์ ที่ชัดเจนดังกล่าวนี้ควรมีจุดเน้นอยู่ที่การกำหนดพฤติกรรมซึ่งสังเกตเห็นได้โดยชัดเจน หรือที่เรียกว่า วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม

ขั้นที่ 2 ต้องระบุต่อไปว่า จากวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ดังกล่าวนี้มีเนื้อหาใดบ้างที่ ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้หรือมีสาระใดบ้างที่เมื่อผู้เรียนเกิดการเรียนรู้แล้วจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามวัตถุประสงค์ที่ระบุไว้ในขั้นที่ 1

ขั้นที่ 3 หารูปแบบและวิธีการจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาซึ่งผู้เรียน จะต้องเรียนรู้ตามที่ระบุไว้ในขั้นที่ 2

ขั้นที่ 4 หามาตรการในการตรวจสอบหลังจากสิ้นสุดการจัดการเรียนการสอนว่า ผู้เรียน ได้เกิดการเรียนรู้และบรรลุวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้ในข้อใดบ้าง มีวัตถุประสงค์ข้อใดบ้าง ที่ผู้เรียนยังไม่เกิดการเรียนรู้แนวคิดดังกล่าวนี้เป็นแนวคิดในช่วงต้นของ Tyler ต่อมา Tyler ได้สร้างวงจรของวัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนและการประเมินผลขึ้นซึ่งเขียนเป็นโมเดลพื้นฐานได้ดังนี้

ภาพ 2 ขั้นตอนในการจัดการเรียนการสอนของครู

จากโมเดลจะเห็นว่า หัวลูกศรจะชี้ไปยังทั้งสองทิศทางของทุกองค์ประกอบ มีความหมายว่าในการจัดการเรียนการสอนนั้นตามทัศนะของ Tyler แล้ว องค์ประกอบทั้ง 3 คือ 1. วัตถุประสงค์ 2. การจัดการเรียนการสอน และ 3. การประเมินผลผู้เรียน จะต้องดำเนินการให้ ประสานสัมพันธ์กันไปเสมอ โดยสรุป คือ การประเมินในความเห็นของ Tyler จึงหมายถึง การเปรียบเทียบสิ่งที่ผู้เรียน สามารถกระทำได้จริงหลังจากที่ได้จัดการเรียนการสอนแล้วกับ วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม ซึ่งได้กำหนดขึ้นไว้ก่อนที่จะจัดการเรียนการสอนนั้น ๆ จากแนวคิดพื้นฐาน ด้านหลักการและทฤษฎีที่เกี่ยวกับการประเมินการเรียนการสอน ดังกล่าว Tyler จึงได้เสนอโมเดลการประเมินขึ้น เรียกว่า “Tyler’s Goal Attainment Model” ซึ่งเป็นโมเดลที่ยึดจุดมุ่งหมายเป็น หลักในการประเมินความสำเร็จของโครงการ โดยการตรวจสอบผลผลิตของโครงการว่าได้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้หรือไม่

2. รูปแบบของ Cronbach (Cronbach’s Concepts and Model) เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวถึง แนวคิดและโมเดลในการประเมิน ของ Cronbach โดยได้ ให้นิยามการประเมินตามทัศนะของตนไว้ว่า “การประเมิน” เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลและการใช้ สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดโปรแกรมทางการศึกษา คำว่า “โปรแกรม” ในความหมายของ Cronbach ใช้ได้ทั้งในความหมายที่กว้าง เช่น การจัดวางแผนแจกจ่ายสื่อการศึกษา ระดับ ประเทศ การวางแผนการสอนของโรงเรียนแห่งหนึ่ง ๆ หรือการวางแผนการเรียนให้กับนักเรียน คนหนึ่ง ๆ ทั้งนี้ในส่วนของการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษานั้น Cronbach ได้แบ่งเป็น 3 ประเภทคือ

2.1 การตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงรายวิชา เช่น การปรับแผนการสอน ตลอดจน การเลือกใช้สื่อการสอนแบบใหม่

2.2 การตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับตัวนักเรียนเป็นรายบุคคล เช่น การจัดกลุ่มนักเรียนให้เหมาะสมกับความสามารถ รวมทั้งการจัดสอนซ่อมหรือสอนเสริม

2.3 การจัดการบริหารในโรงเรียน เช่น การพัฒนาระบบคุณภาพของโรงเรียน รวมทั้ง การจัดการบริหารในโรงเรียน เช่น การพัฒนาระบบคุณภาพของโรงเรียน รวมทั้งการคัดเลือก หรือการพัฒนาคุณภาพของครูการตัดสินใจเพื่อการปรับปรุงรายวิชา มีจุดเน้นที่สำคัญตรง การตรวจสอบ การเปลี่ยนแปลงหรือพัฒนาการที่เกิดขึ้นในตัวผู้เรียนรวมทั้งการหาจุดหรือประเด็นที่เกี่ยวข้องกับ รายวิชาที่ควรมีการปรับปรุงหรือพัฒนา Cronbach มีความเห็นว่า การประเมินนั้นไม่ควรกระทำ โดยใช้แต่เพียงแบบทดสอบ แต่ควรมีมาตรการอื่นประกอบด้วยโดย Cronbach ได้เสนอแนวทางการประเมินเพิ่มเติมไว้ 4 แนวทาง คือ

2.3.1 การศึกษากระบวนการ (Process Studies) ได้แก่ การศึกษา

สภาวะการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในชั้นเรียน เช่น การที่นักเรียนทำแบบฝึกหัดไม่ถูกต้อง การสังเกตผล การใช้สื่อ การซักถาม นักเรียนขณะดำเนินการสอน หรือขณะให้ทำกิจกรรมต่าง ๆ สภาวะการณ์ที่เกิดขึ้นเหล่านี้ สามารถจะนำมาเป็นข้อมูลที่ใช้เพื่อการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาได้เป็นอย่างดี

2.3.2 การวัดศักยภาพของผู้เรียน (Proficiency Measurement)

Cronbach ให้ความสำคัญต่อคะแนนรายข้อมากกว่าคะแนนจากแบบทดสอบทั้งฉบับ โดยให้ทัศนะว่าคะแนนจาก แต่ละข้อสามารถชี้ให้เห็นถึงสิ่งที่ผู้เรียนได้เรียนรู้แล้วและสิ่งที่ควรจะพัฒนาต่อไป ด้วยเหตุนี้ Cronbach จึงให้ความสำคัญต่อการสอบเพื่อวัดสมรรถภาพของผู้เรียนระหว่างการเรียนการสอนว่า มีความสำคัญมากกว่าการสอบประจำปลายภาคเรียนหรือการสอบปลายปี

2.3.3 การวัดทัศนคติ (Attitude Measurement) Cronbach ให้ทัศนะว่าการวัดทัศนคติเป็นผลที่เกิดจากการจัดการเรียนการสอนส่วนหนึ่ง ซึ่งมีความสำคัญเช่นกัน การวัดทัศนคติ อาจทำได้หลายวิธีเช่น การสัมภาษณ์การตอบแบบสอบถามและอื่น ๆ

2.3.4 การติดตามผล (Follow - up Studies) เป็นการติดตามผลการทำงาน หรือภาวะการณ์เลือกศึกษาต่อในสาขาต่าง ๆ รวมทั้งการให้บุคคลที่เรียนในระดับชั้นพื้นฐานที่ผ่านมาแล้ว ได้ประเมินถึงข้อดีและข้อจำกัดของวิชาต่าง ๆ ว่าควรมีการปรับปรุงเพิ่มเติมอย่างไร เพื่อช่วยในการพัฒนาหรือปรับปรุงรายวิชาเหล่านั้นต่อไป เมื่อสรุปแนวคิดของ Cronbach ข้างต้นแล้ว จะเห็นว่า Cronbach มีความเชื่อว่าการประเมินที่เหมาะสมนั้นต้องพิจารณาหลาย ๆ ด้าน ดังที่กล่าวมาแล้ว 4 ประการ Cronbach จึงได้เสนอ โมเดลการประเมินที่เรียกว่า “Cronbach’s Goal & Side Effect Attainment Model” เพื่อนำมาใช้สำหรับการประเมินโครงการด้านการเรียนการสอน โดยเน้นว่า การประเมินโครงการด้านการเรียนการสอนนั้นไม่ควรประเมินเฉพาะแต่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เท่านั้น แต่ควรประเมินหรือตรวจสอบผลข้างเคียงของโครงการด้วย Cronbach ยังมีความเห็นเพิ่มเติมอีกว่า หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของการประเมินโครงการด้านการเรียนการสอนก็คือ การค้นหาข้อบกพร่องของโครงการ เพื่อจะได้หาทางปรับปรุง แก้ไขกระบวนการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพต่อไป

3. รูปแบบการประเมินของ Scriven (Scriven’s Evaluation Ideologies and Model)

เยาเวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวถึง แนวคิดและโมเดลในการประเมินของ Scriven ได้ให้นิยามการประเมินไว้ว่า “การประเมิน” เป็นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการรวบรวม ข้อมูลการตัดสินใจ เลือกใช้เครื่องมือ เพื่อเก็บข้อมูลและการกำหนดเกณฑ์ประกอบในการประเมิน เป้าหมายสำคัญของการประเมิน คือ การตัดสินคุณค่าให้กับกิจกรรมต่าง ๆ ที่ต้องการจะประเมิน Scriven ได้จำแนกประเภทและบทบาทของการประเมินออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

3.1 การประเมินระหว่างดำเนินการ (Formative Evaluation) เป็นบทบาทของการดำเนินงานกิจกรรม หรือโครงการใดๆ ที่บ่งชี้ถึงข้อดีและข้อจำกัดที่เกิดขึ้นในระหว่างดำเนินการดำเนินงานนั้น ๆ ผลจากการประเมินดังกล่าวนี้สามารถจะนำไปใช้เพื่อการพัฒนาางานดังกล่าว ให้ดีขึ้น จึงเรียกรูปแบบการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินเพื่อการปรับปรุง

3.2 การประเมินผลรวม (Summative Evaluation) เป็นบทบาทของการประเมินเมื่อกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ สิ้นสุดลงเพื่อเป็นตัวบ่งชี้ถึงคุณค่าความสำเร็จของโครงการนั้น ๆ รวมทั้งนำเอาความสำเร็จหรือแนวทางที่ดีไปใช้กับงานหรือกิจกรรมอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

ในโอกาสต่อ ๆ ไป จึงอาจเรียกการประเมินประเภทนี้ว่า เป็นการประเมินสรุปรวม นอกจากนี้ Sciven ยังได้เสนอสิ่งที่ต้องประเมินออกเป็นส่วนสำคัญอีก 2 ส่วน คือ

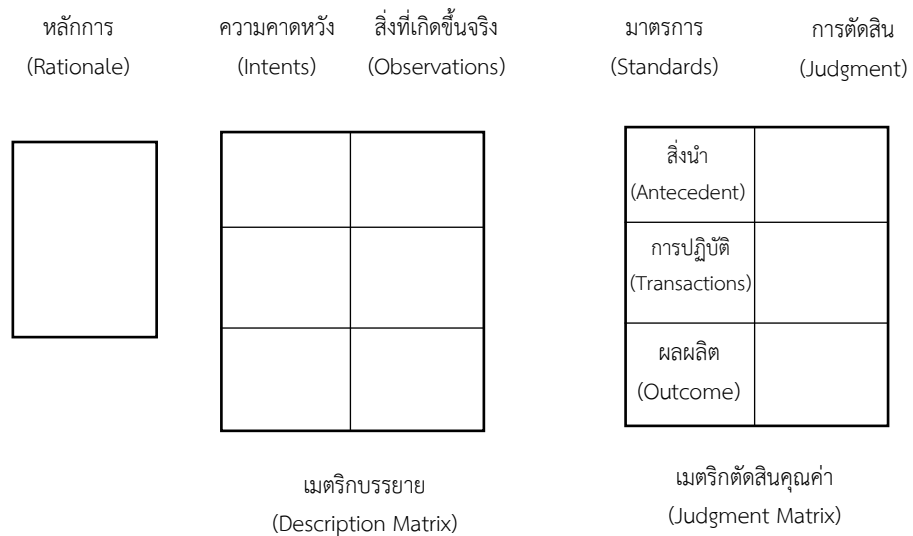
3.2.1 การประเมินเกณฑ์ภายใน (Intrinsic Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของเครื่องมือใด ๆ ที่ใช้ในการเก็บข้อมูลรวมทั้งคุณภาพของคุณลักษณะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการ เช่น เป้าหมาย โครงสร้าง วิธีการ ตลอดจนทัศนคติของบุคลากรที่รับผิดชอบในการดำเนินโครงการ ความเชื่อถือจากสาธารณชนและข้อมูลอื่น ๆ ในอดีต ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินโครงการนั้น ๆ การประเมินในส่วนนี้ถือว่ามีความสำคัญมาก ข้อที่น่าสังเกต คือ การประเมินเกณฑ์ภายในจะไม่สนใจถึง ผลผลิตหรือผลกระทบที่มีต่อผู้รับบริการของโครงการ

3.2.2 การประเมินความคุ้มค่า (Pay off Evaluation) เป็นการประเมินในส่วนที่ไม่เกี่ยวข้องกับคุณภาพของโครงการ ทฤษฎีหรือสิ่งอื่น ๆ ของโครงการ แต่เป็นการประเมินในส่วนซึ่งเป็นผลที่ดีต่อผู้รับบริการจากการดำเนินโครงการ เช่น ผลที่ได้จากคะแนนสอบหรือผลการปฏิบัติงานของผู้รับบริการ จากการดำเนินโครงการหรือผลกระทบต่อด้านสุขภาพอนามัยของผู้รับบริการ การประเมินความคุ้มค่าได้ให้ความสนใจเกี่ยวกับผลของโครงการที่ให้แก่ผู้รับบริการ จึงจัดว่าเป็นการตัดสินคุณค่าของโครงการโดย อิงเกณฑ์ภายนอก (Extrinsic Criteria) Sciven ยังกล่าวถึง การประเมินทั้งสองส่วนข้างต้นว่าควรให้ความสำคัญต่อการประเมิน เกณฑ์ภายใน แต่ขณะเดียวกันนักประเมินก็จะต้องตรวจสอบผลผลิตในเชิงสัมพันธของตัวแปรระหว่างกระบวนการ กับผลผลิตอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นด้วย แนวคิดทางการประเมินของ Sciven ในระยะต่อมาได้พัฒนาไปจาก แนวคิดเดิมของการประเมินที่ยึดตามวัตถุประสงค์แต่เพียงอย่างเดียวมาเป็นการประเมินที่มุ่งเน้นถึง ผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ในทุก ๆ ด้าน โดยให้ความสนใจต่อ ผลผลิตต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นทั้งที่เป็นผลโดยตรงจากโครงการของ Sciven แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะ คือ

1) การประเมินที่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal -Based Evaluation) ดังแนวคิดแรก ๆ ของ Sciven ที่กล่าวมาแล้ว

2) การประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลัก (Goal - Free Evaluation) ไม่ได้หมายความว่า จะไม่ประเมินผลที่เกิดขึ้นจากวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น ๆ แต่มีความหมายว่าผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการหรือกิจกรรมใด ๆ นั้น เป็นเพียงส่วนหนึ่งของผลอื่น ๆ ที่อาจเกิดขึ้นด้วย แนวคิดดังกล่าวได้รับคำวิจารณ์ทั้งในทางสนับสนุนและไม่สนับสนุน ในทางสนับสนุน มีความเห็นว่าแนวคิดการประเมินในลักษณะนี้ทำให้นักประเมินของผลงานในทัศนะที่กว้างสามารถทราบผลทุก ๆ ส่วนที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ ซึ่งย่อมจะส่งผลดีในการทำงานหรือในการวางแผนงานต่าง ๆ ส่วนในทางที่ไม่สนับสนุนนั้นจะมีจุดโต้แย้งหลักไปในด้านวิธีการหรือมีความเห็นว่าในทางปฏิบัติคงยากที่จะติดตามผลการประเมินใด ๆ ที่เกิดขึ้นให้ครบทั้งหมดได้

4. รูปแบบการประเมินของ Stake (Stake's Concepts and Model of Evaluation) เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวถึง แนวคิดและโมเดลในการประเมินของ Stake เป็นการเก็บรวบรวมข้อมูลจากหลาย ๆ แหล่ง เพื่อนำมาจัดให้เป็นระบบระเบียบและมีความหมายในการประเมิน โดย Stake ได้สร้างแบบจำลองทางความคิดเกี่ยวกับการประเมินขึ้น เรียกว่า โมเดล Countenance (Stake's Countenance Model) ดังภาพ 3

ภาพ 3 โมเดล Countenance ของ Stake

โมเดลตามความคิดของ Stake นั้นมีมิติทางการประเมินอยู่ 2 มิติคือ

4.1 มิติในแนวตั้ง

4.1.1 สิ่งนำ (Antecedents) “สิ่งนำ” หมายถึง ภาวะของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นอยู่ก่อนที่จะมีกิจกรรมหรือการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งตามมา เช่น ในเรื่องของการเรียนการสอนก็จะ หมายถึง ภูมิหลัง ความสามารถ ความถนัด ความสนใจและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเดิมของนักเรียน เป็นต้น

4.1.2 การปฏิบัติ (Transaction) “การปฏิบัติ” หมายถึง ภาวะของการกระทำการเคลื่อนไหวหรือการจัดกิจกรรมใด ๆ ตามวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายของงานในโครงการนั้น ๆ เช่น การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนสำหรับครูและนักเรียน

4.1.3 ผลผลิต (Outcomes) “ผลผลิต” หมายถึง ผลที่เกิดขึ้นจากการที่มีภาวะของการกระทำในโครงการ เช่น ในเรื่องของการจัดการเรียนการสอน ผลผลิตที่คาดหวัง หมายถึง การที่นักเรียนเกิดการเรียนรู้ที่ตนคิดว่าดีมีความสามารถ มีทักษะ หลังจากที่คุณได้จัดกิจกรรม การเรียนการสอนไปแล้ว

4.2 มิติในแนวนอน

4.2.1 ส่วนของการบรรยาย หมายถึง ภาวะที่ได้เกิดขึ้นจริงหรือต้องการจะเกิดขึ้นโดยสามารถสังเกตได้จากภาวะในส่วนของการบรรยายนี้แบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนย่อยคือ

1) ความมุ่งหมายหรือความประสงค์ที่คาดหวังหรือที่วางแผนไว้
เพื่อต้องการให้เกิดขึ้น

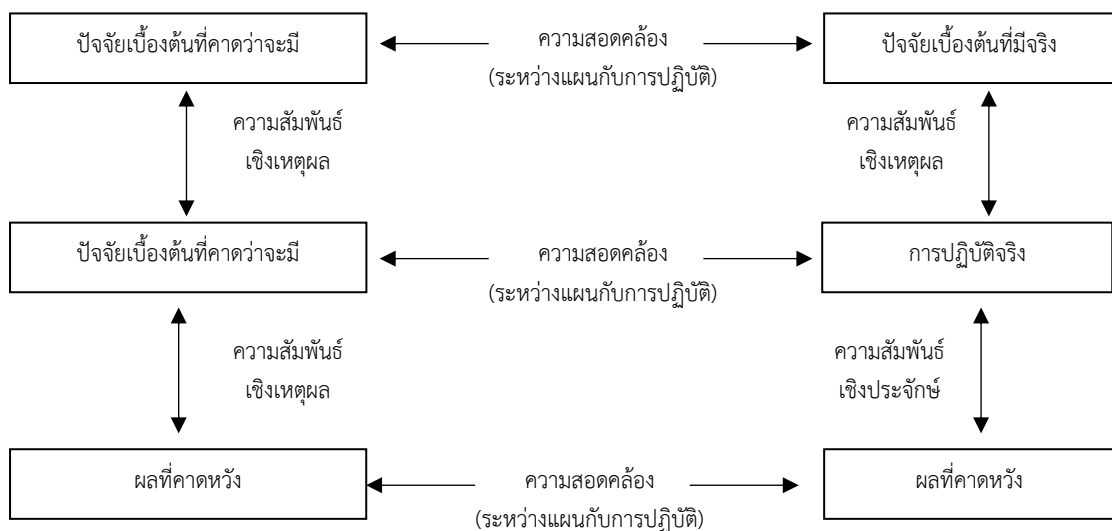
2) ผลหรือสิ่งที่สังเกตได้จริง

4.2.2 ส่วนของการตัดสิน หมายถึง ภาวะของการตัดสินใจเชิงประเมินซึ่งแบ่งออกได้เป็น 2 ส่วนย่อย คือ

1) เกณฑ์ ได้แก่ ภาวะที่กำหนดขึ้นเพื่อใช้เทียบกับปรากฏการณ์ใด ๆ ที่สังเกตได้และเพื่อระบุว่าสิ่งที่เกิดขึ้นนั้นมีคุณภาพระดับใด

2) การเลือกตัดสินใจ ได้แก่ ผลที่เกิดจากการนำเอาเหตุการณ์

หรือปรากฏการณ์ใด ๆ ที่เกิดขึ้นมาเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด คำว่า “Contingency” ในความหมายที่เป็น ความต่อเนื่องเชิงสัมพันธ์ในแนวตั้ง ซึ่งหมายถึง “ความสัมพันธ์เชิงเหตุผล” (Logical Contingency) และ “ความสัมพันธ์เชิงประจักษ์” (Empirical Contingency) จากภาวะของปัจจัยเบื้องต้นกับภาวะ ปฏิบัติการและผลผลิตที่คาดหวัง ตามลำดับ ส่วนคำว่า “Congruence” ใช้ในความหมายที่เป็น ความสอดคล้องระหว่างภาวะของความคาดหวังกับภาวะที่เกิดขึ้นจริง ซึ่งเป็น ความสอดคล้องใน แนวนอนและเป็นความสัมพันธ์เชิงประจักษ์ Stake ได้เขียนโมเดลที่แสดง ความหมายของคำว่า “Contingency” และ “Congruence” ในเมตริก บรรยายดังภาพ 4

ภาพ 4 เมตริกบรรยายโมเดล Countenance ของ Stake

Stake ยังได้เสนอแนะแนวทางการประเมินที่ไม่ยึดวัตถุประสงค์เป็นหลักว่า ประกอบด้วย กระบวนการประเมินอย่างมีระบบ ดังนี้

1. พุดคุยกับบุคลากรและผู้รับบริการที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
2. กำหนดขอบเขตของโครงการ
3. ศึกษาทบทวนกิจกรรมทั้งหมดของโครงการ
4. ค้นหาจุดมุ่งหมายและสิ่งที่เกี่ยวข้องกับโครงการ
5. รวบรวมประเด็นและปัญหาต่าง ๆ ที่น่าจะประเมิน
6. กำหนดข้อมูลที่เป็นไปตามประเด็นปัญหาที่กำหนด
7. คัดเลือกผู้สังเกต ผู้ตัดสินและเครื่องมืออย่างที่กำหนด
8. สังเกตข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งนำเข้าหรือปัจจัยเบื้องต้น กระบวนการปฏิบัติรวมทั้ง

ผลผลิตของโครงการ

9. เตรียมการพรรณนาและกรณีศึกษา
10. ชี้ประเด็นปัญหาของผู้เกี่ยวข้อง
11. เตรียมและนำเสนอรายงานการประเมินฉบับสมบูรณ์อย่างเป็นทางการ อย่างไรก็ตาม กระบวนการที่กล่าวมานั้นไม่จำเป็นจะต้องดำเนินการ ตามลำดับ

เสมอไป ขึ้นอยู่กับสภาพการณ์ที่เอื้ออำนวยได้มากหรือน้อยตามควรแก่กรณีปัจจัยเบื้องต้น ที่คาดว่า จะมีความสัมพันธ์เชิงเหตุผล ปัจจัยเบื้องต้นที่คาดว่าจะมีปัจจัยเบื้องต้นที่มีจริง ความสอดคล้อง (ระหว่างแผนกับการปฏิบัติ) ความสัมพันธ์เชิงประจักษ์การปฏิบัติจริง ผลที่คาดหวัง ผลที่เกิดขึ้นจริง ความสอดคล้อง (ระหว่างแผนกับการปฏิบัติ) ความสอดคล้อง (ระหว่างแผนกับ การปฏิบัติ)

5. รูปแบบการประเมินของ Alkin (Alkin's Concept of Evaluation) เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) กล่าวถึง แนวคิดและโมเดลในการประเมินของ Alkin ได้ให้นิยาม “การประเมิน” ไว้ว่าเป็น กระบวนการของการคัดเลือกประมวลข้อมูลและการจัดระบบสารสนเทศที่มี ประโยชน์เพื่อ เสนอต่อผู้ที่มีอำนาจในการตัดสินใจหรือเพื่อกำหนดทางเลือกในการทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ Alkin ได้แบ่งการประเมินออกเป็น 5 ส่วน คือ

5.1 การประเมินเพื่อกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการ การประเมินส่วนนี้เป็นการประเมินที่เกิดขึ้นก่อนที่จะทำกิจกรรมหรือโครงการใด ๆ เป็นการประเมินเพื่อกำหนด วัตถุประสงค์ ของโครงการหรือเพื่อกำหนดเป้าหมายของโครงการให้สอดคล้องกับภาวะความ ต้องการที่เป็นอยู่

5.2 การประเมินเพื่อการวางแผนโครงการ การประเมินส่วนนี้เป็นการประเมิน เพื่อหาวิธีการที่เหมาะสมในการที่จะวางแผนให้การดำเนินงานในโครงการนั้น ๆ ได้บรรลุ วัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

5.3 การประเมินขณะกำลังดำเนินโครงการ การประเมินส่วนนี้เน้นการพิจารณา ขั้นตอนการทำงานว่าเป็นไปตามแผนงานที่วางไว้หรือไม่ หรือได้ดำเนินการไปตามขั้นตอนที่ควรจะเป็นเพียงใด

5.4 การประเมินเพื่อการพัฒนางาน การประเมินส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อค้นหา รูปแบบแนวทางหรือข้อเสนอแนะใด ๆ ในการที่จะทำให้งานที่กำลังดำเนินการอยู่นั้นมีประสิทธิภาพ มากที่สุด

5.5 การประเมินเพื่อรับรองผลงานและเพื่อการยุบขยายหรือปรับเปลี่ยนโครงการ การประเมินส่วนนี้เป็นการประเมินภายหลังการดำเนินงานตามโครงการมีจุดมุ่งหมายเพื่อตรวจสอบ ผลที่ได้กับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้รวมทั้งการประมวลผลข้อเสนอแนะเพื่อนำไปใช้กับโครงการต่อไป และเพื่อให้ข้อเสนอแนะในการที่จะยุบ เลิกขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการในช่วงระยะเวลาต่อไป ด้วย

จากแนวคิดหลักตามรูปแบบการประเมินของ Alkin นั้น จะเห็นว่าเป็นการประเมิน เพื่อนำไปใช้ในการตัดสินใจ โดยมีนักประเมินทำหน้าที่เป็นผู้เชี่ยวชาญในการหาและการเตรียม ข้อมูล รวมทั้งสรุปและรายงานให้ผู้มีอำนาจในการตัดสินใจได้ทราบเพื่อหาทางเลือกที่เหมาะสม นับว่าเป็น การประเมินที่มีระบบ คือ มีการประเมินการวางแผนโครงการเพื่อช่วยให้ได้วิธีการที่บรรลุ วัตถุประสงค์ ของโครงการ มีการประเมินการดำเนินโครงการเพื่อหาทางปรับปรุงจากการตรวจสอบ และสุดท้าย คือ การประเมินเพื่อรับรองโครงการ อย่างไรก็ตามแนวคิดดังกล่าว ยังขาดแนวปฏิบัติที่ ชัดเจน จึงยังไม่แพร่หลายโดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำไปใช้ยังไม่กว้างขวางเท่าที่ควร แต่ก็ได้ให้แนวคิด พื้นฐาน ของการประเมินโครงการ ซึ่งเป็นที่ยอมรับว่าควรจะมีการประเมินที่เป็นระบบ เพื่อให้การ ดำเนิน โครงการเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ต่อไป

6. รูปแบบการประเมินของ Hammond (Hammond's Concepts and Model of Evaluation) เยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวถึง แนวคิดและโมเดลในการประเมินของ Hammond ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินโปรแกรมการศึกษา โดยเน้นหนักทางด้าน โครงการนวัตกรรมในระดับท้องถิ่น ซึ่งมีลักษณะเป็นโมเดล 3 มิติดังนี้

6.1 มิติด้านพฤติกรรมการเรียนรู้มิติในส่วนนี้แบ่งออกได้เป็น 3 ส่วนย่อยคือ

6.1.1 พุทธิพิสัย หมายถึง การเรียนรู้เนื้อหาวิชาการต่าง ๆ ที่ต้องใช้ ปัญญาและสมองเป็นที่ตั้ง

6.1.2 จิตพิสัย หมายถึง การอบรมสั่งสอนให้เป็นคนดีมีความประพฤติที่ ถูกต้องมีความสนใจในค่านิยมที่เหมาะสม

6.1.3 ทักษะพิสัย ได้แก่ การเรียนรู้ที่เน้นด้านการทำงานด้วยการใช้ ทักษะทางกล้ามเนื้อ

6.2 มิติด้านการจัดการเรียนการสอน

6.2.1 การจัดระบบ การจัดระบบในส่วนนี้สามารถแบ่งออกเป็น 3 ส่วนย่อย คือ

1. เวลา หมายถึง ช่วงเวลาและลำดับขั้นตอนของการใช้เวลาในการ จัดการเรียนการสอน

2. การจัดกลุ่มนักเรียน แบ่งออกได้เป็น 2 ลักษณะย่อย คือ การจัดกลุ่ม นักเรียน ตามระดับของพัฒนาการทางการเรียนรู้และการจัดกลุ่มนักเรียน เพื่อการจัดกิจกรรมการเรียน

3. เนื้อหา หมายถึง องค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการจัดการ เรียนการสอน

6.2.2 วิธีการ หมายถึง กระบวนการที่นำไปสู่การจัดการเรียนการสอนที่ เหมาะสม

6.2.3 สิ่งอำนวยความสะดวก หมายถึง วัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ

6.2.4 ค่าใช้จ่าย หมายถึง รายจ่ายในการจัดหาวัสดุอุปกรณ์และครุภัณฑ์ที่ จำเป็นต้องใช้รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการจัดโปรแกรมการศึกษา

6.3 มิติด้านสถาบัน มิติในส่วนนี้แบ่งเป็น 6 ด้านคือ 1. ตัวนักเรียน 2. ครู 3. ผู้บริหาร 4. ผู้เชี่ยวชาญ 5. ครอบครัว และ 6. ชุมชนแวดล้อม โดยมีประเด็นที่ได้รับการพิจารณา ในแต่ละด้าน ดังตัวอย่างต่อไปนี้

6.3.1 ตัวนักเรียน เช่น อายุระดับชั้นเรียน เพศ ภูมิหลังทางครอบครัว ภูมิหลังทางเศรษฐกิจ และสังคม สุขภาพทางกาย สุขภาพทางจิต ผลการเรียน ความสามารถ ความ สนใจ และความเกี่ยวข้องกับนวัตกรรมต่าง ๆ

6.3.2 ครูผู้บริหารและผู้เชี่ยวชาญ ประกอบด้วย

1. ข้อมูลส่วนบุคคล เช่น อายุ เพศ เชื้อชาติสัญชาติศาสนา สุขภาพและบุคลิกภาพ

2. ข้อมูลทางการศึกษาและประสบการณ์การทำงาน เช่น วิชาเอก วิชาโท ที่สำเร็จในการศึกษาระดับต่างๆ วุฒิสูงสุด ประสบการณ์ทางการศึกษา และประสบการณ์ด้านอื่น ๆ

3. ข้อมูลด้านสภาวะแวดล้อม เช่น เงินเดือน สมาชิกชมรม วิชาชีพสมาชิกชมรมอื่นๆ การทางเศรษฐกิจและสังคม นิสัยทางการอ่าน และงานอดิเรก

4. ข้อมูลเกี่ยวกับระดับของการมีส่วนร่วมในโปรแกรมต่าง ๆ

6.3.3 ครอบครัวยุคใหม่ ประกอบด้วย

1. ระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมนันทกรรม เช่น มีบุตรอยู่ในโรงเรียน และมีส่วนร่วมในด้านนันทกรรมหรือมีบุตรอยู่ในโรงเรียนแต่บางคนมีส่วนร่วมและบางคนไม่มีส่วนร่วม ในนันทกรรมหรือไม่มีบุตรอยู่ในโรงเรียน

2. ลักษณะทั่วไปของครอบครัวยุคใหม่ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา ภาษา ขนาดของครอบครัวยุคใหม่ การกระจายของอายุสถานภาพด้านการสมรส และรูปแบบของครอบครัวยุคใหม่

3. รายได้เช่น ระดับของรายได้จำนวนผู้ทำงาน แหล่งของรายได้ และอาชีพ

4. สถานที่พักอาศัย เช่น ในเมือง ชานเมือง ชนบท

5. ระดับการศึกษาและอาชีพของบิดามารดา พี่น้องและญาติที่เกี่ยวข้อง

6. สมาชิกชมรมต่าง ๆ เช่น ชมรมทางศาสนา การเมือง สังคม วิชาชีพ

6. อัตราการเคลื่อนย้าย เช่น ภูมิลำเนาของบิดามารดา ระยะเวลาที่อาศัยในชุมชน อัตราการย้ายถิ่น

6.3.4 ชุมชนแวดล้อม ประกอบด้วย

1. สภาพทั่วไปของสิ่งแวดล้อมทางภูมิศาสตร์เช่น ทำเล และสภาพแวดล้อม

2. ลักษณะด้านภูมิหลังของประชากร เช่น ความหนาแน่น อัตราการเกิด และการตาย เชื้อชาติ สัญชาติ ศาสนา ภาษา ระบบการเคลื่อนย้าย และการเปลี่ยนแปลงทางสังคม

3. ลักษณะโครงสร้างทางเศรษฐกิจ เช่น ธุรกิจการค้า อุตสาหกรรมรายได้และอาชีพอากร

4. ลักษณะภูมิหลังของสังคม เช่น การปกครอง การศึกษา ศาสนาการบริการ การเงิน การพักผ่อน และความปลอดภัย

แนวคิดที่สำคัญจากโมเดลการประเมินของ Hammond คือ การชี้ประเด็นที่ว่าในการจัดการเรียนการสอนที่มีวัตถุประสงค์ปลายทาง คือ ต้องการให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมทั้งสามส่วนดังกล่าวซึ่งได้แก่ พุทธิพิสัย จิตพิสัยและทักษะพิสัยนั้น ย่อมมีความจำเป็นที่ผู้ดำเนินการจะต้อง คำนึงถึงมิติที่สำคัญในอีกสองส่วนควบคู่กันไป คือ มิติการประเมินตามแนวคิดและโมเดลการประเมินของ Hammond นับว่าเป็นการประเมินอย่างมีระบบและมีความสำคัญทางการศึกษา ซึ่งในอดีตที่ผ่านมาการประเมินมักจะอิงนิยามของการวัดผลแต่เพียงอย่างเดียว จึงไม่

ครอบคลุมทุกมิติแต่การประเมินตามโมเดลของ Hammond นับว่าเป็นโมเดลที่สมบูรณ์ เอื้อต่อการพัฒนาหลักสูตรการศึกษาและสามารถให้ข้อมูลพื้นฐานเชิงระบบสำหรับการตัดสินใจคุณค่าทางการศึกษาได้เป็นอย่างดีถึงแม้โมเดลการประเมินของ Hammond จะมีความซับซ้อนและยากต่อการนำไปใช้แต่ในปัจจุบัน ถ้านักการศึกษา ครู นักจิตวิทยา นักบริหาร รวมทั้งนักประเมินผลทางการศึกษาได้ให้ความสนใจและร่วมมือกันอย่างจริงจัง โดยร่วมกัน ประเมินเป็นคณะ (Team Evaluation) ภายใต้การสนับสนุนของผู้รับผิดชอบทางการศึกษาแล้ว เชื่อว่าโมเดล การประเมินของ Hammond คงจะทวีความสำคัญและคงจะมีการนำไปประยุกต์ใช้กันอย่างแพร่หลายในวงการศึกษาเพิ่มขึ้นกว่าเดิม

7. รูปแบบของ Kirkpatrick (1975 อ้างอิงใน พิสนุ พงศ์ศรี, 2553) ได้พัฒนารูปแบบการประเมินประสิทธิผลโครงการอบรมที่เน้นการประเมินหลัง โครงการฝึกอบรม โดยการประเมินแบ่งออกเป็น 4 ระดับ คือ

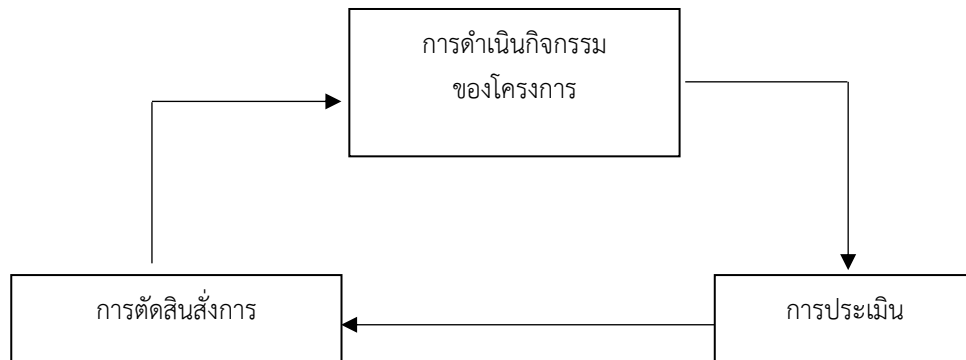
7.1 การประเมินปฏิกิริยา (Reaction) การประเมินปฏิกิริยาตอบสนองของผู้เข้ารับการอบรมโครงการว่ามีความรู้สึกอย่างไรเกี่ยวกับโครงการ เช่น หลักสูตร เนื้อหาสาระตรงกับความต้องการ หรือไม่ความคิดเห็นต่อเอกสาร สถานที่ โสตทัศนอุปกรณ์ ระยะเวลาของการอบรมว่ามีความเหมาะสม เพียงไร วิทยากรมีความเหมาะสมเพียงไร ได้รับความรู้ทักษะในระดับใด มีความคาดหวังอย่างไรต่อ การนำความรู้และทักษะที่ได้รับไปใช้ในการปฏิบัติงาน เป็นต้น

7.2 การประเมินการเรียนรู้ (Learning) เป็นกระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น กับผู้เข้ารับการอบรม เช่น การเพิ่มขึ้นของการเรียนรู้ก่อน - หลังการฝึกอบรมเกี่ยวกับ ความรู้ ความคิด ทักษะ ค่านิยม และทักษะ เป็นต้น

7.3 การประเมินพฤติกรรม (Behavior) เป็นการประเมินการเปลี่ยนแปลง พฤติกรรม เมื่อกลับไปปฏิบัติงาน เช่น การประเมินการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมก่อน - หลังโครงการ ฝึกอบรมว่าเป็นไปในทิศทางที่พึงประสงค์หรือไม่ มีการนำความรู้และทักษะที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้มากน้อยเพียงไร เป็นต้น และการที่ผู้เข้ารับการอบรมจะเปลี่ยนพฤติกรรมการทำงาน ได้นั้นมีเงื่อนไข 5 ประการ คือ 1. ผู้เข้ารับการอบรมต้องปรับปรุงตนเอง 2. ผู้เข้ารับการอบรมต้อง รู้จักจุดอ่อนของตนเอง 3. ต้องทำงานในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเปลี่ยนแปลง 4. ต้องมีผู้ชำนาญ ที่น่าสนใจให้ความช่วยเหลือ และ 5. ต้องมีโอกาสที่จะทำตามความคิดที่เกิดขึ้นใหม่

7.4 การประเมินผลลัพธ์ที่เกิดต่อองค์กร (Results) เป็นการประเมินผลลัพธ์หรือ ผลกระทบที่เกิดต่อองค์กร ซึ่งเป็นผลจากการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เข้ารับการอบรม เช่น การลดลงของปัจจัยเสี่ยง การเพิ่มของประสิทธิภาพการทำงานของหน่วยงานองค์กร การลดลงของ ต้นทุน การเพิ่มกำไร ประโยชน์ต่อเพื่อนร่วมงานหรือผู้เกี่ยวข้องกับหน่วยงานหรือองค์กร เป็นต้น

8. รูปแบบการประเมินของ Stufflebeam's CIPP Model ยาวดี ราชชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวว่า แนวคิดของ Stufflebeam มีลักษณะที่ จะแบ่งแยกบทบาทของการทำงาน ระหว่างฝ่ายประเมินกับฝ่ายบริหารออกจากกันอย่างเด่นชัด กล่าวคือ ฝ่ายประเมินมีหน้าที่ระบุ จัดหา และนำเสนอสารสนเทศให้กับฝ่ายบริหาร ส่วนฝ่ายบริหาร มีหน้าที่เรียกหา และนำผลการ ประเมินที่ได้นั้นไปใช้ประกอบการตัดสินใจเพื่อดำเนินกิจกรรมใด ๆ ที่เกี่ยวข้องตามควรแก่กรณีทั้งนี้ ในส่วนที่เป็นรายละเอียดของการประเมินตามนิยามของ Stufflebeam นั้น สามารถถ่ายทอดเป็น โมเดลพื้นฐานได้ดังนี้

ภาพ 5 โมเดลพื้นฐานของ Stufflebeam

การประเมินตาม CIPP โมเดลของ Stufflebeam แบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภท คือ

8.1 การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนที่จะลงมือดำเนินการโครงการใด ๆ มีจุดมุ่งหมายเพื่อกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้ง เพื่อการพิจารณา ความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหา ตลอดจนการพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

8.2 การประเมินตัวป้อนเข้า (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยีและแผนของการดำเนินงาน

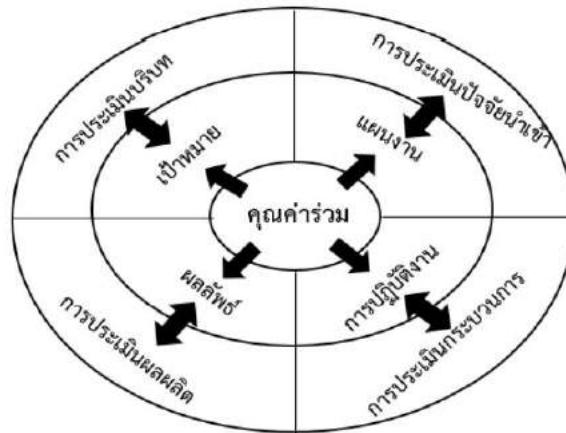
8.3 การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) ส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อหาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ

8.3.1 หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ

8.3.2 บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักการ

8.4 การประเมินผลผลิตที่เกิดขึ้น (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบ ผลที่เกิดขึ้นจากการทำโครงการกับเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้แต่ต้น รวมทั้ง การพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยาย หรือปรับเปลี่ยนโครงการ จากมิติการประเมิน 4 ด้าน ของรูปแบบการประเมิน CIPP สรุปสาระสำคัญของรูปแบบได้ 4 ประเด็นดังต่อไปนี้

8.4.1 องค์ประกอบด้านคุณค่าของรูปแบบ หมายถึง รูปแบบการประเมิน CIPP มีคุณค่าต่อการประเมินอะไรบ้างและเป็นการประเมินที่สัมพันธ์กับมิติใดของรูปแบบ ซึ่งแสดงได้ตามภาพ 6

ภาพ 6 องค์ประกอบหลักของรูปแบบการประเมิน CIPP และความสัมพันธ์กับโครงการ

8.4.2 บทบาทการประเมินเป็นระยะ ๆ และการประเมินสรุปรวม เนื่องจากรูปแบบการประเมิน CIPP สามารถนำมาใช้ได้ทั้งเป็นการประเมินเป็นระยะ ๆ (Formative Evaluation) และการประเมินสรุปรวม (Summative Evaluation) ดังนั้นวัตถุประสงค์และการใช้ผลการประเมินในมิติ 4 ด้านของรูปแบบการประเมินจึงแตกต่างกัน ซึ่งสรุปให้เห็นตามตาราง 1

ตาราง 1 แสดงความสัมพันธ์ของมิติทั้ง 4 ด้าน ในรูปแบบการประเมิน CIPP กับบทบาทการประเมิน เป็นระยะ ๆ และการประเมินสรุปรวม

บทบาทการประเมิน Evaluation Roles	บริบท Context	ปัจจัยนำเข้า Input	กระบวนการ Process	ผลผลิต Product
การประเมินเป็นระยะ : มุ่งใช้สารสนเทศที่ได้จาก CIPP เพื่อมองมุ่งไปข้างหน้าช่วยสำหรับการตัดสินใจ และประกัน คุณภาพของ โครงการ แผนงานหรือ สิ่งแทรกแซง	ชี้แนะสำหรับการจำแนกความต้องการ จำเป็นของ สิ่งแทรกแซงและเลือกจัดลำดับเป้าหมาย (บนพื้นฐาน การประเมิน ความต้องการ จำเป็น ปัญหา คุณสมบัติที่มีค่าและโอกาสที่จะเกิดขึ้น)	ชี้แนะสำหรับการเลือกหรือกลยุทธ์ อื่นๆ (บนพื้นฐานของการประเมิน ทางเลือกกลยุทธ์ และทรัพยากรที่ จัดให้สำหรับโครงการ รวมทั้งการตรวจสอบแผนปฏิบัติงาน	ชี้แนะสำหรับการ นำ แผนปฏิบัติ งาน ไปใช้บนพื้นฐาน ของการกำกับ ควบคุม และการตัดสินใจกรรมใน (แผนงานนั้น)	ชี้แนะสำหรับการ ดำเนินงาน ต่อเนื่อง การปรับเปลี่ยน การดัดแปลงหรือแม้กระทั่งการยุติหรือระงับ ความพยายามใด ๆ ของโครงการ

ตาราง 1 (ต่อ)

บทบาทการประเมิน Evaluation Roles	บริบท Context	ปัจจัยนำเข้า Input	กระบวนการ Process	ผลผลิต Product
การประเมิน สรุป รวม : มุ่งใช้ สารสนเทศ ที่ได้ จาก CIPP เพื่อ มอง ย้อนกลับ สรุป เกี่ยวกับ คุณภาพ คุณประโยชน์ ความซื่อสัตย์ แม่นยำและ ความ มี นัยสำคัญของ โครงการ	เปรียบเทียบ การ ประเมิน ความ ต้องการ จำเป็น ปัญหา คุณสมบัติ ที่มีค่า และ โอกาสกับ เป้าหมายและ การจัดลำดับ ความสำคัญ	เปรียบเทียบ กล ยุทธ์ การ ออกแบบและ งบประมาณของ โครงการกับ ความต้องการ จำเป็นของ กลุ่มเป้าหมาย และ ผู้รับ ประโยชน์ของ โครงการนั้น	การบรรยาย อย่างครอบคลุม เกี่ยวกับ กระบวนการ และ ค่าใช้จ่าย ที่ เกิดขึ้นจริง โดย การ เปรียบเทียบ กับกิจกรรม ใน แผนงานที่ ออกแบบไว้	เปรียบเทียบ ผลลัพธ์ และ ผลข้างเคียง ทั้งหมดของ โครงการกับ ความต้องการ จำเป็นของ กลุ่มเป้าหมาย และเปรียบ เทียบกับผลที่ เกิดขึ้นจาก โครงการ ตีความผลที่ ได้รับโดย พิจารณา ร่วมกับ ผล การประเมิน บริบท ปัจจัย นำเข้า และ กระบวนการ

8.4.3 ลักษณะสำคัญของการประเมินมิติ4 ด้าน ของรูปแบบการประเมิน CIPP
การประเมินมิติ 4 ด้านของรูปแบบการประเมิน CIPP มีลักษณะสำคัญแตกต่างกันออกไปทั้งในแง่
วัตถุประสงค์และวิธีการประเมินรวมทั้งความสัมพันธ์ของการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง
ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

ตาราง 2 แสดงลักษณะสำคัญของการประเมิน 4 มิติตามรูปแบบการประเมิน CIPP

ลักษณะสำคัญ	การประเมิน บริบท	การประเมิน ปัจจัยนำเข้า	การประเมิน กระบวนการ	การประเมิน ผลผลิต
วัตถุประสงค์	1. เพื่อนิยาม บริบทที่เกี่ยวข้อง 2. เพื่อจำแนก ประชากร เป้าหมายและ ประเมินความ ต้องการจำเป็น ของ ประชากร ดังกล่าว 3. เพื่อจำแนก โอกาสสำหรับ กำหนดความ ต้องการจำเป็น 4. เพื่อวินิจฉัย ปัญหาบนพื้นฐาน ความต้องการ จำเป็น 5. เพื่อตัดสินใจว่า เป้าหมายของ โครงการ ตอบสนองความ ต้องการจำเป็น ของ กลุ่มเป้าหมาย ได้ อย่างเพียงพอ หรือไม่	1. เพื่อจำแนก และประเมิน สมรรถวิสัยของ ระบบการ ทำงานหรือ กิจกรรมต่าง ๆ 2. เพื่อกำหนด กลยุทธ์ทางเลือก ของโครงการ 3. เพื่อกำหนด ออกแบบแนว ทางการนำ โครงการไปใช้ 4. เพื่อกำหนด แนวทางการใช้ งบประมาณและ ตาราง (ปฏิทิน) การปฏิบัติงาน	1. เพื่อค้นหา และคาดคะเน ข้อจำกัดหรือ ข้อบกพร่อง เกี่ยวกับแนวทาง การดำเนิน กิจกรรมหรือ การนำโครงการ ไปใช้ 2. เพื่อจัดหา สารสนเทศ สำหรับการ ตัดสินใจ เกี่ยวกับกิจกรรม หรือเหตุการณ์ที่ เกิดขึ้นจากแนว ทางการดำเนิน งานของโครงการ	1. เพื่อค้นหา การบรรยายและ ตัดสินใจเกี่ยวกับ ผลลัพธ์ของ โครงการโดย พิจารณาจาก ความสัมพันธ์กับ สารสนเทศของ วัตถุประสงค์ บริบท ปัจจัย นำเข้าและ กระบวนการ 2. ความสำเร็จ เกี่ยวกับคุณภาพ คุณประโยชน์ ความมีนัยสำคัญ และความถูกต้อง แม่นยำของ โครงการ แผนงานหรือ สิ่งแทรกแซง

ตาราง 2 (ต่อ)

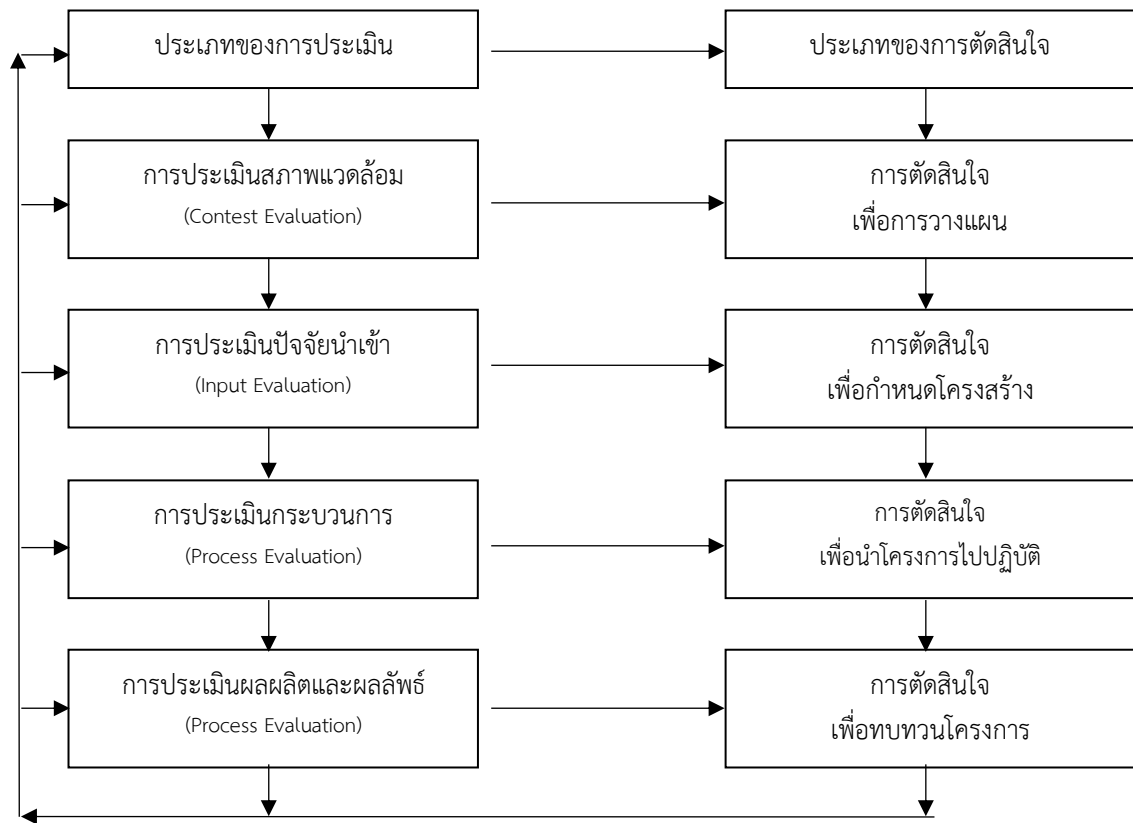
ลักษณะสำคัญ	การประเมินบริบท	การประเมินปัจจัยนำเข้า	การประเมินกระบวนการ	การประเมินผลผลิต
วิธีการ	การใช้วิธีการต่างๆ เช่น การวิเคราะห์ ระบบการสำรวจ การทบทวน เอกสาร การสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ ข้อมูล ทฤษฎี การรับฟังความคิดเห็น แบบทดสอบ วินิจฉัยและเทคนิคเดลไฟ	สำรวจและวิเคราะห์ การมีอยู่ของ บุคคล และวัสดุ อุปกรณ์กลยุทธ์ การแก้ไขปัญหา และแนวทางอื่นที่เกี่ยวข้อง ความเป็นไปได้ ต้นทุนและภาวะทางเศรษฐกิจใช้วิธีการบางอย่างได้แก่การค้นหา เอกสารตรวจเยี่ยมโครงการ ตัวอย่าง การโน้มน้าว ทีมงาน และการทดลอง นำร่อง	ควบคุมกำกับ กิจกรรมต่างๆ และกระตุ้นเตือน เกี่ยวกับการไม่ได้เข้าร่วมโครงการ ของบุคคลใดๆ บรรยาย กระบวนการจริงที่เกิดขึ้นสร้าง ปฏิสัมพันธ์และ ทำการสังเกต อย่างต่อเนื่อง เกี่ยวข้องกับ กิจกรรมต่าง ๆ ของทีม ปฏิบัติงานในโครงการ และผู้มีส่วนได้ ส่วนเสีย อื่น ๆ	นิยามเชิง ปฏิบัติการและ วัด ผลลัพธ์ตาม เกณฑ์รวบรวม การตัดสินใจ เกี่ยวกับผลลัพธ์ ของผู้มีส่วนได้ ส่วนเสียกับ โครงการหรือสิ่ง แทรกแซงนั้น ๆ โดยใช้การ วิเคราะห์ เชิง ปริมาณและ เชิงคุณภาพ รวมทั้ง เปรียบเทียบ ผลลัพธ์กับความ ต้องการ จำเป็น ในการได้รับ การตอบสนองของ กลุ่มเป้าหมาย
ความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง	สำหรับตัดสินใจ กำหนดสิ่งต่างๆ ได้แก่ความสัมพันธ์ของ เป้าหมายกับ ความ ต้องการ จำเป็นที่ จะได้รับการ บริการหรือ	สำหรับเลือก แหล่ง ให้การ สนับสนุน กลยุทธ์ การแก้ไขปัญหา และการ ออกแบบ แนวทาง	สำหรับการใช้ และ ปรับการ ออกแบบ โครงการควบคุม ผลที่จะเกิดจาก กระบวนการ ควบคุมผลที่	สำหรับ การตัดสินใจ เกี่ยวกับ ความ ต่อเนื่องการ ยุติ การปรับแต่ง หรือเปลี่ยนแปลง จุดเน้นของ กิจกรรมและ

ตาราง 2 (ต่อ)

ลักษณะสำคัญ	การประเมิน บริบท	การประเมิน ปัจจัยนำเข้า	การประเมิน กระบวนการ	การประเมิน ผลผลิต
	การได้รับโอกาส การจัดลำดับ ความสำคัญ	การดำเนินงาน โครงการการ ตัดสินใจ	อาจจะเกิดจาก กระบวนการ และจัดเตรียม คำอธิบาย	นำเสนอบันทึก รายงานที่ชัดเจน ของผลที่เกิดขึ้น
	เกี่ยวกับระยะเวลา การใช้งบประมาณ และทรัพยากร ความสัมพันธ์ของ วัตถุประสงค์กับ การแก้ไข ปัญหา การจัดทำ แผน เปลี่ยนแปลง ความต้องการ จำเป็นและจัด เตรียม สารสนเทศ พื้นฐานสำหรับ การตัดสินใจผลลัพธ์	ปรับเปลี่ยน กิจกรรม งบประมาณและ ตารางเวลา การ ดำเนิน กิจกรรม เป็น การจัดหา สารสนเทศเพื่อ เป็นพื้นฐาน การตัดสินใจนำ โครงการไปใช้	กระบวนการที่ เกิดขึ้นจริงเพื่อใช้ ตีความผลลัพธ์ที่ จะเกิดขึ้นใน ตอนท้าย	ทั้งหมดจาก กิจกรรมต่าง ๆ (ทั้งที่ตั้งใจและ ไม่ตั้งใจทั้ง เชิง บวกและ เชิงลบ) เปรียบเทียบผล การประเมิน ความต้องการ จำเป็นที่ได้รับ การตอบสนอง กับวัตถุประสงค์ ที่กำหนดไว้

การจัดประเภทของการประเมิน แสดงถึงการประเมินที่พยายามให้ครอบคลุมกระบวนการทำงานในทุกๆ ขั้นตอน ตามแนวคิดที่รู้จักกันดีในนามว่า “CIPP” สิ่งที่ควบคู่กับการประเมินทั้ง 4 ประเภท ได้แก่ การตัดสินใจเพื่อดำเนินการใดๆ ซึ่งสามารถแบ่งออกได้อีก 4 ประเภท เช่นกัน คือ

1. การตัดสินใจเพื่อการวางแผนเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินสถานะแวดล้อม มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้สอดคล้องกับแผนในการดำเนินงาน
2. การตัดสินใจเพื่อกำหนดโครงสร้างของโครงการ เป็นการตัดสินใจที่ต้องอาศัย การประเมิน ตัวป้อน มีบทบาทสำคัญ คือ การกำหนดโครงสร้างแผนงานและขั้นตอนการทำงานต่าง ๆ ของโครงการ
3. การตัดสินใจเพื่อนำโครงการไปปฏิบัติเป็นการตัดสินใจที่อาศัยการประเมินกระบวนการ มีบทบาทสำคัญ คือ ควบคุมการทำงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนดและเพื่อปรับปรุง แก้ไขแนวทางการทำงานให้ได้ผลดีที่สุด
4. การตัดสินใจเพื่อการทบทวนโครงการ เป็นการตัดสินใจที่อาศัยผลจากการประเมินที่เกิดขึ้นมีบทบาทหลัก คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการยุติล้มเลิก หรือขยายโครงการในช่วงเวลาต่อไป ดังรูปแบบความสัมพันธ์ที่ปรากฏในภาพ 7

ภาพ 7 ความสัมพันธ์ของการตัดสินใจ และประเภทของการประเมินตามโมเดลของ Stufflebeam

จากภาพที่ 7 แสดงให้เห็นว่าการประเมินโดยใช้รูปแบบการประเมินที่ช่วยในการตัดสินใจแบบซิปป์ของสตัฟเฟิลบีม (CIPP) เป็นการประเมินที่ครอบคลุมตั้งแต่เริ่มโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการ จึงเป็นการช่วยผู้บริหารในการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกเป้าหมาย หรือจุดมุ่งหมายของสิ่งที่จะประเมินการดำเนินงาน การกำหนดยุทธวิธี แผนงาน และการปรับเปลี่ยนยุทธวิธี แผนการดำเนินงาน ให้มีความเหมาะสม รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับการปรับเปลี่ยน คงขยาย ยุบ หรือ เลิก สิ่งที่จะประเมิน ดังนั้น การประเมินโครงการการจัดการศึกษา โดยใช้รูปแบบ CIPP อย่างถูกต้องย่อมได้รับสารสนเทศ เป็นประโยชน์อันจะส่งผลให้การดำเนินงานของโครงการมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล บรรลุวัตถุประสงค์ ที่วางไว้แนวคิดและรูปแบบการประเมินของ Stufflebeam นับว่าเป็นต้นแบบของการประเมินอย่างมีระบบ การดำเนินการเป็นไปอย่างต่อเนื่อง มีการปรับปรุงตัดสินใจผลทุกขั้นตอนและเป็นกระบวนการประเมินที่มี ประสิทธิภาพ การประเมินโดยใช้รูปแบบ CIPP เป็นที่นิยมกันอย่างแพร่หลายมากที่สุด โดยเฉพาะการประเมิน โครงการต่าง ๆ เพราะว่าเป็นการประเมินให้สารสนเทศที่ครอบคลุม มีการพิจารณาถึงสภาพแวดล้อมต่าง ๆ

อย่างไรก็ตามบางครั้งมีการนำรูปแบบการประเมิน แบบนี้ไปใช้โดยไม่ครบตามขั้นตอน ด้วยการตัดการประเมินบริบทออกทำให้สารสนเทศที่ได้ลดคุณค่าลง และมีผลต่อการตัดสินใจได้ ในการประเมินโครงการนั้น รูปแบบการประเมินจะเป็นสิ่งสำคัญในการอธิบายโครงการและจะนำไปสู่ การตัดสินใจโครงการ จึงมีข้อควรคำนึงในการใช้รูปแบบการประเมิน ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การให้สารสนเทศ (Information) เพื่อการตัดสินใจ จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียละเอียดที่เป็นประโยชน์ในการตัดสินใจ

2. ชนิดของการตัดสินใจที่แตกต่างกัน ย่อมต้องการออกแบบการประเมินที่แตกต่างกัน และควรใช้รูปแบบการประเมินที่มีประสิทธิผลและเป็นรูปแบบทั่ว ๆ ไป
3. กรณีที่รูปแบบการประเมินมีความแตกต่างกันด้านเนื้อหา ควรใช้ขั้นตอนของ การติดตามผล คือ วิเคราะห์ รวบรวม และนำเสนอ
4. การตัดสินใจประกอบด้วยขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้ คือ วิเคราะห์ ออกแบบ เลือกและปฏิบัติ จึงจำเป็นจะต้องอาศัยข้อมูลจากการประเมินซึ่งเกิดจากความร่วมมือระหว่างนักประเมินและผู้ตัดสินใจ
5. เพื่อให้ได้มาซึ่งคำตอบในการตัดสินใจ การออกแบบการประเมินจึงควรคำนึงถึงเกณฑ์ที่มีความตรงภายใน ความเที่ยงและมีความเป็นปรนัย
6. การประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่องเป็นวัฏจักร (Cycle) ต้องใช้กับโครงการที่เป็นระบบจากแนวคิดและรูปแบบการประเมินโครงการที่นักประเมินทั้งหลายได้พยายามเสนอไว้นั้น แต่ละรูปแบบมีแนวคิด ทฤษฎี และหลักเหตุผลของการพัฒนาโดยเฉพาะ มีความเชื่อและปรัชญาส่วนบุคคลที่ต่างกันไป ที่สำคัญ คือ รูปแบบแต่ละรูปแบบที่นำเสนอมีวัตถุประสงค์เฉพาะของ การใช้ในการประเมินที่ต่างกัน นอกจากนั้นรูปแบบต่าง ๆ ล้วนมีจุดเด่นจุดด้อย และมีข้อจำกัดในการนำไปใช้ที่ไม่เหมือนกัน ดังนั้นในทางปฏิบัติแล้วการประเมินโครงการใด ๆ ต้องพิจารณาถึงสภาวะแวดล้อมและวัตถุประสงค์ของการประเมินโครงการ ตลอดจนองค์ประกอบอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องต่อการใช้อุปกรณ์นั้น ๆ รวมทั้งทรัพยากรประโยชน์ที่จะได้จากการใช้รูปแบบนั้น ๆ เป็นส่วนสำคัญด้วย

2.5 รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปปี้ (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP)

การประเมินโครงการพัฒนาโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม สู่การเป็นโรงเรียนคุณธรรม เป็นการประเมินโครงการที่ปรับประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมิน โครงการแบบชิปปี้ (CIPP Model) ซึ่งมีรูปแบบการประเมินโครงการ ดังนี้

รัตนะ บัวสนธ์ (2540) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการโดย รูปแบบชิปปี้ (CIPP Model) นั้นมาจากคำย่อ 4 คำได้แก่

C = Context คือ สภาวะแวดล้อม

I = Input คือ ปัจจัยเบื้องต้น

P = Process คือ กระบวนการ

P = Product คือ ผลผลิต

โดยมีส่วนประกอบต่าง ๆ ของโครงการที่จะประเมิน ได้แก่

1. Context Evaluation : การประเมินสภาวะแวดล้อมของโครงการ ซึ่งหมายถึง การประเมินเกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นส่วนสำคัญในการช่วยกำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นสิ่งที่อยู่ภายนอกโครงการ แต่มีผลต่อความสำเร็จหรือความล้มเหลวของโครงการ ได้แก่ ความต้องการของชุมชนและกลุ่มเป้าหมายที่จะรับบริการจากโครงการ จำนวนประชากร กระแสทิศทางของสังคมและการเมือง สภาพเศรษฐกิจและปัญหาของชุมชน ตลอดจนนโยบายของหน่วยงานระดับบนและหน่วยงานที่รับผิดชอบ

2. Input Evaluation : การประเมินปัจจัยเบื้องต้นของโครงการ หมายถึง การประเมินทรัพยากรที่จำเป็นสำหรับการนำมาใช้ในการดำเนินโครงการ กำลังคนหรือจำนวนบุคลากรที่ต้องใช้งบประมาณและแหล่งเงินทุนสนับสนุนวัสดุ อุปกรณ์ต่าง ๆ อาคาร สถานที่ เครื่องมือและครุภัณฑ์ การประเมิน ปัจจัยเบื้องต้นจะช่วยในการพัฒนาตัดสินใจว่าโครงการนั้น ๆ มีความเหมาะสมและเป็นไปได้ในทางปฏิบัติที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือไม่และช่วยให้เกิด การวางแผนการจัดกิจกรรมได้อย่างเหมาะสม

3. Process Evaluation : การประเมินกระบวนการดำเนินงานของโครงการเป็นการประเมินเกี่ยวกับวิธีการจัดกิจกรรมของโครงการ การนำปัจจัยเบื้องต้นมาใช้ได้เหมาะสมเพียงใด เป็นไปตามลำดับขั้นตอนหรือไม่ กิจกรรมที่จัดขึ้นบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการหรือมีอุปสรรคใด ๆ เกิดขึ้น เพื่อจะนำผลการประเมินมาปรับปรุงกระบวนการดำเนินงานให้รัดกุมและมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

4. Product Evaluation : การประเมินผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินเกี่ยวกับผลที่ได้รับทั้งหมดจากการดำเนินโครงการว่าได้ผลมากน้อยเพียงไร เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินผลผลิตจะนำไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานหรือตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ จึงเป็นตัวชี้วัดความสำเร็จหรือล้มเหลวของโครงการ การประเมินในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อการตัดสินใจปรับปรุง ขยายหรือล้มเลิกโครงการ

เยาวดี วิบูลย์ศรี (2542) ได้กล่าวว่า การประเมินตามรูปจำลองของ สตีฟเฟิลบีม สามารถสรุปการประเมินได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ

1. กำหนด หรือ ระบุ และ บ่งชี้ข้อมูลที่ต้องการ
2. จัดเก็บรวบรวมข้อมูล
3. วิเคราะห์และจัดสารสนเทศ เพื่อนำเสนอฝ่ายบริหารและได้แบ่งการประเมิน ออกเป็น 4 ประเภท คือ

1. การประเมินบริบทหรือสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมินก่อนลงมือดำเนินการใด ๆ มีจุดมุ่งหมายในการกำหนดหลักการและเหตุผล รวมทั้งพิจารณาความจำเป็นที่จะต้องจัดทำโครงการดังกล่าว การชี้ประเด็นปัญหาตลอดจนพิจารณาความเหมาะสมของเป้าหมายของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อพิจารณาถึงความเหมาะสม ความเพียงพอของทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินโครงการ ตลอดจนเทคโนโลยี และ แผนของการดำเนินงาน

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) ส่วนนี้เป็นการประเมินเพื่อ

- 3.1 หาข้อบกพร่องของการดำเนินโครงการ เพื่อทำการแก้ไขให้สอดคล้องกับข้อบกพร่องนั้น ๆ

3.2 หาข้อมูลประกอบการตัดสินใจที่จะสั่งการ เพื่อการพัฒนางานต่าง ๆ

3.3 บันทึกภาวะของเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นไว้เป็นหลักฐาน

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อเปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้นจากการดำเนินโครงการกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้รวมทั้งการพิจารณาในประเด็นของการยุบ เลิก ขยายหรือปรับเปลี่ยนโครงการ

สมคิด พรหมจ้อย (2544) ได้กล่าวว่า การประเมินตามรูปจำลองแบบซีบีพี (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีม เป็นการประเมินที่เป็นกระบวนการต่อเนื่อง โดยมีจุดเน้นที่สำคัญ คือ ใช้ควบคู่กับการบริหารโครงการ เพื่อหาข้อมูลประกอบการตัดสินใจอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา ซึ่งมีแนวการประเมินในแต่ละด้านต่าง ๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การประเมินสภาวะแวดล้อม (Context Evaluation : C) เป็นการประเมิน เพื่อให้ได้ข้อมูลสำคัญ เพื่อช่วยในการกำหนดวัตถุประสงค์และความเป็นไปได้ของโครงการ

2. การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (Input Evaluation : I) เป็นการประเมินเพื่อใช้ข้อมูลตัดสินใจปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับโครงการว่าเหมาะสมหรือไม่ โดยดูว่าปัจจัยที่ให้มีส่วนช่วยให้บรรลุ จุดมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

3. การประเมินกระบวนการ (Process Evaluation : P) เป็นการประเมินระหว่าง ดำเนินโครงการ เพื่อหาข้อดีและข้อบกพร่องของการดำเนินงานตามขั้นตอนต่าง ๆ ที่กำหนดไว้และเป็นการรายงานผลการปฏิบัติงานตามโครงการนั้นด้วย

4. การประเมินผลผลิต (Product Evaluation : P) เป็นการประเมินเพื่อดูว่าผลที่เกิดขึ้นเมื่อสิ้นสุดโครงการได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือตามที่คาดหวังไว้หรือไม่ เพียงไร โดยอาศัยข้อมูลจากการรายงานที่ได้จากการประเมินสภาวะแวดล้อมและกระบวนการร่วมกัน

สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2544) ได้กล่าวถึงการประเมินตามแบบจำลอง แบบซีบีพี (CIPP Model) ของสตัฟเฟิลบีมว่าสามารถแบ่งการประเมินออกเป็น 4 ประเภทและ เพื่อความสอดคล้องกับการพัฒนาโครงการ ซึ่งออกเป็น 3 ระยะ คือ

1. การประเมินก่อนเริ่มโครงการ เป็นการประเมินเพื่อวางแผนโครงการซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์และวิธีการของโครงการ โดยเขียนเป็นรูปเอกสารในแบบจำลองแบบซีบีพี (CIPP Model) การประเมินก่อนเริ่มโครงการ ประกอบด้วย

1.1 การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือการประเมินบริบท เป็นการประเมินความจำเป็นเพื่อกำหนดโครงการ ประเมินสภาพเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ตลอดจนปัญหาอุปสรรคต่าง ๆ ที่นำไปสู่ทิศทางและวัตถุประสงค์ของโครงการ

1.2 การประเมินปัจจัยหรือทรัพยากร เป็นการตรวจสอบความพร้อมด้านทรัพยากรทั้งเชิงปริมาณและคุณภาพ ตลอดจนระบบบริหารจัดการเพื่อวิเคราะห์และกำหนดทางเลือกที่ เหมาะสมที่สุดที่จะบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด อีกทั้งความเป็นไปได้ในด้านทรัพยากร

จากการประเมินข้อ 1.1 และข้อ 1.2 นำไปสู่การเตรียมวางโครงการและการเขียน โครงการในการนำเสนอโครงการเพื่อขออนุมัติ จำเป็นต้องวิเคราะห์ความเหมาะสมของโครงการ (Project Appraisal or Analysis) โดยพิจารณาจากหลักความสอดคล้องและความสมบูรณ์ของ โครงการหลักประสิทธิภาพโดยพิจารณาจากความคุ้มค่า (Cost Benefit) หรือผลลัพธ์ (Cost Effectiveness) หลักความเหมาะสมในการบริหารโครงการ ผลกระทบของโครงการและความเป็นธรรมของโครงการ และหลักความเป็นไปได้ทั้งในด้านแผนงาน แผนเงินและแผนคน

2. การประเมินขณะดำเนินโครงการ ซึ่งในแบบจำลองแบบซีบีพี (CIPP Model) คือ การประเมินกระบวนการนั่นเอง การประเมินกระบวนการเป็นการประเมินการดำเนินงาน เมื่อนำโครงการที่วางแผนไว้ไปสู่การปฏิบัติทั้งนี้เพื่อศึกษาว่าจุดแข็งจุดอ่อน ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคของการดำเนินโครงการ อะไรเป็นมูลเหตุที่ทำให้สามารถหรือไม่สามารถดำเนินโครงการตาม

ที่วางแผนไว้ การประเมินกระบวนการดำเนินการเป็นโครงการเป็นการประเมินเพื่อปรับปรุงการดำเนินโครงการได้ทันทั่วทั้ง การประเมินในขั้นนี้จึงมีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของโครงการ (Formative Evaluation) ด้วยการจัดระบบการกำกับงาน (Monitoring System) เพื่อติดตามความก้าวหน้าและเร่งรัด การดำเนินโครงการให้บรรลุวัตถุประสงค์ภายใต้ทรัพยากรและเวลาที่กำหนด

3. การประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ ซึ่งในแบบจำลองแบบซีบีพี (CIPP Model) เรียกว่า การประเมินผลผลิตของโครงการ เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่า โครงการประสบความสำเร็จตามแผนที่วางไว้หรือไม่ ผลผลิตของโครงการเป็นไปตามวัตถุประสงค์หรือไม่ผลการดำเนินโครงการคุ้มค่า เพียงใด ผลลัพธ์และการประเมินผลกระทบของโครงการทั้งในทางบวกและทางลบ ซึ่งนิยมประเมิน ด้วยเทคนิคการติดตามผล (Follow up Study or Tracer Study) ผลการประเมินหลังสิ้นสุดโครงการ จะให้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคตของโครงการว่าควรจะดำเนินการต่อไปอย่างไร ควรมีการปรับ ขยาย แล้วดำเนินการต่อไปอีกระยะหนึ่งหรือควรจะสิ้นสุดโครงการตามเวลาที่กำหนดหรือ ควรเลื่อนฐานะเป็นงานประจำ

นอกจากนั้น J.W Alsul and P.M Thomas (1989) ได้สรุปว่า จุดเน้นของรูปจำลองแบบซีบีพี (CIPP Model) จำแนกตามวัตถุประสงค์ วิธีการและความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง มีรายละเอียดดังตาราง 3 (สมหวัง พิธิยานุวัฒน์, 2544)

ตาราง 3 แสดงรูปจำลองแบบซีบีพี (CIPP Model) จำแนกตามวัตถุประสงค์วิธีการ และความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง

ประเด็นการประเมิน	การประเมินสถานะแวดล้อม (C)	การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (I)	การประเมินกระบวนการ (P)	การประเมินผลผลิต (P)
วัตถุประสงค์	เป็นการนิยามบริบท เชิงปฏิบัติการ ระบุ และประเมินความต้องการจำเป็น (Needs) และโอกาส วินิจฉัยปัญหาที่อยู่เบื้องหลังความต้องการจำเป็นและโอกาสนั้น ๆ	ระบุและประเมินความสามารถของ ระบบกล ยุทธ์ใน เชิงปัจจัย ที่มีอยู่ และกล ยุทธ์ที่ เป็นไปในเชิงปฏิบัติ	ระบุและทำนาย จุดอ่อนใน การออกแบบ เชิงกระบวนการ และบันทึก ปฏิบัติ หา สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจเกี่ยวกับกระบวนการ กิจกรรมต่าง ๆ ที่ดำเนินการ	โยงสัมพันธ์สารสนเทศซึ่งผลลัพธ์กับ สารสนเทศเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ บริบท ปัจจัยเบื้องต้น และกระบวนการ

ตาราง 3 (ต่อ)

ประเด็นการประเมิน	การประเมินสถานะแวดล้อม (C)	การประเมินปัจจัยเบื้องต้น (I)	การประเมินกระบวนการ (P)	การประเมินผลผลิต (P)
วิธีการ	บรรยายและเปรียบเทียบปัจจัยเบื้องต้นที่ใช้จริงกับที่คาดหวัง ผลผลิตที่เป็นจริงกับที่คาดหวัง เปรียบเทียบ ความน่าจะเป็นของระบบวิเคราะห์ สาเหตุของความสอดคล้อง ระหว่างความเป็นจริงกับสิ่งที่คาดหวัง	บรรยายและวิเคราะห์ถึงทรัพยากรที่มี ทั้งด้านคนและ วัสดุ อุปกรณ์ต่างๆ กลยุทธ์ที่มุ่งเป้าประสงค์ ตลอดจน กระบวนการที่มี ความเป็นไปได้ และประหยัด เลือกลง การสนับสนุน	กำกับอุปสรรค ที่เป็นไปได้ใน กระบวนการ ดำเนินงานและ ต้นตัวต่อ อุปสรรคที่ไม่คาดคิดว่าจะ เกิดขึ้น ให้ได้ สารสนเทศ สำหรับ การ ตัดสินใจ เชิง กระบวนการ และการบรรยาย กระบวนการ ที่เกิดขึ้นจริง	นิยามและ กำหนดเกณฑ์ การประเมิน การบรรลุ วัตถุประสงค์ เปรียบเทียบกับ มาตรฐานที่ได้ กำหนดไว้ ล่วงหน้า แปล ความหมาย ของ ผลลัพธ์ โดยโยง กับบริบท ปัจจัย และกระบวนการ
ความสัมพันธ์กับการตัดสินใจในกระบวนการเปลี่ยนแปลง	ตัดสินใจเกี่ยวกับ บริบท หรือ สภาพการณ์ของ โครงการและ เป้าประสงค์ ที่เป็นผลจากการวางแผน เปลี่ยนแปลงตาม ความจำเป็น ความสัมพันธ์กับการตัดสินใจใน กระบวนการ เปลี่ยนแปลง (Needs)	เลือกกลยุทธ์ มุ่งเป้าประสงค์ และกระบวนการ ที่ก่อให้เกิด การ เปลี่ยนแปลง	ดำเนินการและ ปรับปรุงแบบ ของโปรแกรม และวิธีการ สำหรับ การ ควบคุม กระบวนการที่มี ประสิทธิภาพ	ดำเนินการต่อไป การยุติ การปรับ ขยายหรือการนำ กระบวนการเดิม มาใช้ใหม่ใน ระยะ ต่อไป

จากตาราง 3 สรุปได้ว่า รูปจำลองแบบซิปปี้ (CIPP Model) เป็นรูปแบบการประเมินที่ใช้ สารสนเทศเพื่อการวางแผนโครงการ เพื่อการนำโครงการไปปฏิบัติ เพื่อช่วยปรับปรุงแก้ไข โครงการ อย่างทันท่วงทีและเพื่อประกอบการตัดสินใจในการดำเนินโครงการ

ส.วาสนา ประवालพฤกษ์ (2544) ได้อธิบายว่า รูปจำลองแบบซิปปี้ (CIPP Model) มีวิธีการ และเทคนิคที่ใช้ในการประเมินและความสัมพันธ์กับกระบวนการตัดสินใจ รายละเอียดดังตาราง 4

ตาราง 4 แสดงวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการประเมินโดยใช้ชิปโมเดล (CIPP Model)

การประเมิน สภาวะแวดล้อม	การประเมิน ปัจจัยเบื้องต้น	การประเมิน กระบวนการ	การประเมิน ผลผลิต
<p>โดยการใช้วิธีวิเคราะห์ระบบ การสำรวจ การวิจัยเอกสาร การสัมภาษณ์ การทดสอบวินิจฉัย และวิธี Delphi Technique</p>	<p>โดยการจัดอันดับ คุณภาพ การวิเคราะห์ ทรัพยากร ยุทธวิธี การออกแบบ กระบวนการ ความ เป็นไปได้ และในแง่ เศรษฐกิจ ซึ่งคงใช้ วิธีการวิจัย เอกสาร และ ทำการทดลอง นำร่อง</p>	<p>โดยการกำกับ (Monitoring System) และ ติดตามเกี่ยวกับ ศักยภาพ อุปสรรค และการตื่นตัว ในการทำงานของผู้รับผิดชอบโดย กำหนดข้อมูลหรือ สารสนเทศ เพื่อการ ตัดสิน กิจกรรมต่าง ๆ ของโครงการและ โดย การอธิบาย กระบวนการที่ กระทำจริงอย่าง ต่อเนื่องและ ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่ คาดหมายไว้</p>	<p>1. โดยการระบุ การ ปฏิบัติการและ การ วัดผลสัมฤทธิ์ ตาม เกณฑ์ที่กำหนดไว้ ตามจุดมุ่งหมาย</p> <p>2. เปรียบเทียบผลกับ เกณฑ์มาตรฐาน</p> <p>3. แปลผลโดย การ เปรียบเทียบกับ เกณฑ์โดยพิจารณา ทั้งด้านปริมาณและ คุณภาพ</p>

จากตาราง 4 สรุปได้ว่าการประเมินแต่ละส่วนจะมีวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการประเมินแตกต่างกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเป้าหมายของผู้ประเมินแต่ละครั้งว่าผู้ประเมินต้องการทราบอะไรและควรใช้วิธีการและเทคนิคใดในการเก็บรวบรวมข้อมูล การดำเนินการและการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ได้สารสนเทศที่น่าเชื่อถือได้และตรงตามความเป็นจริง สามารถนำไปใช้ในการตัดสินใจและตัดสินใจคุณค่า ของโครงการต่อไป

Stufflebeam D.L. and Shrinkfield, (1985 อ้างอิงใน ส.วาสนา ประवालพฤกษ์, 2544) ได้อธิบายวิธีการใช้รูปจำลองแบบชิปป์ (CIPP Model) ทั้ง 2 วิธีดังแสดงในตาราง 5

ตาราง 5 แสดงความสัมพันธ์ของแบบการประเมินทั้ง 4 แบบ กับ กระบวนการตัดสินใจและการอธิบาย

รูปจำลองแบบชิปปี้ (CIPP Model)	การตัดสินใจที่เน้นการปรับปรุง	การอธิบายที่เน้นผลโดยรวม
การประเมินสภาวะแวดล้อม	เป็นแนวทางกำหนดวัตถุประสงค์ และการจัดลำดับความสำคัญ	ทำรายการวัตถุประสงค์และข้อมูลพื้นฐานตามรายการความต้องการ ความเป็นไปได้ และปัญหา
การประเมินปัจจัยเบื้องต้น	เป็นแนวทางกำหนดยุทธวิธี และระบุ วิธีการปฏิบัติ	ทำรายการยุทธวิธีที่เลือก การออกแบบและเหตุผล ที่เลือกมาจากทางเลือกอื่น ๆ
การประเมินกระบวนการ	เป็นแนวทางในการปฏิบัติงาน	ทำรายการและกระบวนการปฏิบัติงาน
การประเมินผลผลิต	เป็นแนวทางในการยุติ ทำต่อ ปรับปรุงหรือทบทวนเพื่อเริ่มใหม่	ทำรายการที่ประสบผลสำเร็จ และการตัดสินใจใหม่อีกครั้ง

จากตาราง 5 สรุปได้ว่า ความสัมพันธ์ของแบบการประเมินทั้ง 4 แบบกับกระบวนการตัดสินใจและการอธิบาย มีจุดเน้นที่ต่างกัน กล่าวคือ การตัดสินใจจะเน้นการปรับปรุง เพื่อเริ่มใหม่ ส่วนการอธิบายจะเน้นผลโดยรวม

จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการประเมินโครงการด้วยรูปจำลองแบบชิปปี้ (CIPP Model) พบว่า รูปจำลองแบบชิปปี้ ตามแนวคิดของ Daniel L. Stufflebeam) มีลักษณะการให้ข้อมูลเป็นไปอย่างต่อเนื่อง ครอบคลุมทุกขั้นตอน ทำให้เข้าใจบริบท ของการตัดสินใจและสารสนเทศที่ต้องการเพื่อการตัดสินใจในการบริหารโครงการและปรับการดำเนินงาน ทำให้มั่นใจในข้อมูลที่ต้องการกับความต้องการในการตัดสินใจและมีการกระตุ้นให้มีการวิเคราะห์ องค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อการตัดสินใจสำหรับการประเมินโครงการพัฒนาโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ผู้การเป็นโรงเรียนคุณธรรม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย ในครั้งนี้ ใช้รูปแบบการประเมิน โครงการที่ปรับรูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปปี้ (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP) ของ Stufflebeam (2007 อ้างอิงในรัตนะ บัวสนธิ์, 2556) ซึ่งประเมินใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยเบื้องต้น ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต

3. ความพึงพอใจ

3.1 ความหมายของความพึงพอใจ

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของความพึงพอใจว่าเป็นความรู้สึกที่มีสิ่งใดสิ่งหนึ่งที่มีแรงจูงใจเป็นองค์ประกอบ ดังปรากฏต่อไปนี้

อเนก สุวรรณบัณฑิต และคณะ (2548) ได้กล่าวถึงความหมายของ ความพึงพอใจ หมายถึง กระบวนการที่กระตุ้นให้บุคคลเคลื่อนไหวหรือแสดงพฤติกรรมไปยังจุดหมาย หรือเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยมีแรงจูงใจเป็นตัวผลักดัน ซึ่งมีความต้องการสิ่งจูงใจและแรงขับเข้ามา เกี่ยวข้องโดยมี กระบวนการในการจูงใจอย่างเป็นลำดับขั้น

พิสุธา อารีราษฎร์ (2550) ได้กล่าวถึงความหมายของ ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะความรู้สึกนั้นทำให้บุคคลเอาใจใส่และบรรลุ ถึงความมุ่งหมายที่บุคคลมีต่อสิ่งนั้น

สรุปได้ว่า ความพึงพอใจ หมายถึง ความรู้สึกของมนุษย์ที่เกิดจากแรงจูงใจที่มีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ซึ่งเป็นผลทำให้เกิดแรงกระตุ้นหรือแรงขับเคลื่อนต่อความต้องการนั้น ๆ

3.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความพึงพอใจ

นักการศึกษาได้กล่าวถึงแนวคิด ทฤษฎีที่เกี่ยวกับความพึงพอใจ ไว้ดังนี้

มณีวรรณ ต้นไทย (2533) ได้ให้ความหมาย ความพึงพอใจหลังได้รับบริการว่าเป็นระดับความพึงพอใจของประชาชนที่มีต่อการได้รับบริการในด้านต่าง ๆ ดังนี้ คือ ด้านความสะดวกที่ได้รับ ด้านตัวเจ้าหน้าที่ที่ให้บริการ ด้านคุณภาพของบริการที่ได้รับ ด้านระยะเวลา ในการดำเนินการและ ด้านข้อมูลที่ได้รับจากการบริการ

เอกชัย กี่สุขพันธ์ (2538) กล่าวถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อความพึงพอใจ ไว้ดังนี้

1. สัมฤทธิ์ผลของงาน (Achievement) คนเป็นจำนวนมากที่ต้องการความสำเร็จในการทำงานและพอใจในการมีส่วนร่วมสร้างสรรค์งานที่มีความสำคัญให้แก่บริษัท ถ้าผู้บริหารยอมรับในข้อนี้ก็จะยอมรับสนุน

2. การยอมรับ (Recognition) โดยปกติแล้วคนทุกคน มีความรู้ ความสามารถและทักษะในการทำงานที่แตกต่างกัน ดังนั้นถ้าผู้บริหารแสดงออกถึงพฤติกรรมการยอมรับในความคิดหรือความสามารถของบุคคลไม่ว่าจะเป็นคำยกย่อง คำชมเชยหรือการให้ Feedback ที่เหมาะสมจะมีส่วนร่วมจูงใจในการทำงานได้มากที่สุด

3. ความก้าวหน้า (Advancement) ความก้าวหน้าในการทำงาน เป็นสิ่งที่ทุกคนต้องการ เพราะการเข้าสู่ตำแหน่งใหม่หรือการได้เผชิญกับงานสถานการณ์ใหม่ๆที่มีความท้าทาย จะทำให้บุคคลนั้นได้มีโอกาสพัฒนาทักษะการทำงานอยู่เสมอ

4. ความสนใจ (Interest) หมายถึง การให้บุคคลได้มีโอกาสพัฒนาหรือเสริมสร้างทักษะในการทำงานตามที่เขาให้ความสนใจ หรือให้เขามีโอกาสได้ใช้ความรู้ ความสามารถในการทำงานที่เขาชอบเป็นการจูงใจที่ดีวิธีหนึ่ง

5. ความรับผิดชอบ (Responsibility) สำหรับบุคคลที่มีความสามารถ มีไหวพริบและทักษะในการทำงานที่ดี อยากรที่จะทำงานด้วยอำนาจและความรับผิดชอบของตนเองและไม่ชอบการถูกบังคับให้ทำงาน

6. การมีส่วนร่วมในการทำงาน (Participation) การเปิดโอกาสให้บุคคลได้มีส่วนร่วมในการทำงานมากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการกำหนดนโยบายวิธีทำงาน ตลอดจนการตัดสินใจการทำงานจะสร้างให้เกิดความรู้สึกผูกพันกับหน่วยงานหรือบริษัท การให้มีส่วนร่วมในการทำงานนี้จะจูงใจให้บุคคลยอมรับในความสามารถซึ่งกันและกันและมีโอกาสพัฒนาการทำงานเป็นทีมด้วย

Tiffin and McCormick (1968) กล่าวว่า ความพึงพอใจเป็นแรงจูงใจของมนุษย์ ซึ่งตั้งอยู่บนความต้องการขั้นพื้นฐาน (Basic Need) มีความเกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิดกับผลสัมฤทธิ์และสิ่งจูงใจ (Incentives) และความพยายามหลีกเลี่ยงสิ่งที่ไม่ต้องการ

เอกมล บุญแก้ว (2547) ได้เสนอตัวแบบอันเป็นแนวทางที่มุ่งเป็นฐานคิดว่าด้วยความพึงพอใจของประชาชนในกรุงเทพมหานครต่อกระบวนการยุติธรรมว่า การตั้งคิดเกี่ยวกับ สังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งสังคมเมืองขนาดใหญ่จะต้องตระหนักถึงความกลมเกลียวและความขัดแย้ง ทั้งความร่วมมือและการแข่งขัน ทั้งการได้เปรียบและเสียเปรียบ ภาพของกระบวนการยุติธรรมจึงอาจเป็นไปได้ทั้งเชิงปฏิฐานและเชิงนิเสธ เสมือนสองปลายของเส้นตรงเดียวกัน การศึกษาเกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม จึงเป็นปรากฏการณ์ที่สลับซับซ้อนและต้องอาศัยแนวคิดเชิงปทัสสถาน (Normative Concepts) แนวคิดเชิงประจักษ์ (Empirical Concepts) ฉะนั้นทฤษฎี ว่าด้วยความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรมจึงได้แก่

ทฤษฎีที่หนึ่ง ภูมิหลังของประชาชนผู้รับบริการน่าจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวกับ ความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม ภายใต้สภาวะแวดล้อมของสังคมเมืองขนาดใหญ่

ทฤษฎีที่สอง ประสบการณ์ของประชาชนผู้รับบริการเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรมน่าจะมีความสัมพันธ์กับความพึงพอใจต่อกระบวนการยุติธรรม ภายใต้สภาวะแวดล้อมของสังคมเมืองขนาดใหญ่ภูมิหลังของประชาชน หมายถึง อายุ การศึกษา ระยะเวลาอยู่อาศัยในท้องถิ่นนั้น ๆ ของประชาชน ประสบการณ์ของประชาชนเกี่ยวกับปัญหาอาชญากรรม

Millet (1954) กล่าวถึง บริการที่น่าพึงพอใจ (Satisfactory Service) ไว้ว่าการบริการนั้นจะเป็นที่พึงพอใจหรือไม่ สามารถวัดได้จากปัจจัยต่าง ๆ ดังนี้ คือ

1. การให้บริการอย่างเท่าเทียมกัน (Equitable Service) คือ การบริการที่มี ความเสมอภาคและเสมอหน้า
2. การให้บริการที่ตรงเวลา (Timely Service) คือ การให้บริการจะต้องตรงเวลาและทันต่อความต้องการของผู้ใช้
3. การให้บริการอย่างเพียงพอ (Ample Service) คือ ความเพียงพอในด้านต่าง ๆ ดังนี้ด้านอาคารสถานที่ ด้านวัสดุและอุปกรณ์ต่าง ๆ ตลอดจนด้านบุคลากรผู้ให้บริการ
4. การให้บริการอย่างต่อเนื่อง (Continuous Service) คือ การติดตามผู้ใช้อย่างต่อเนื่อง
5. การให้บริการที่มีความก้าวหน้า (Progressive Service) คือ การพัฒนางานบริการทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพให้มีความก้าวหน้าไปเรื่อย ๆ

พิสนุ พองศรี (2550) ได้จำแนกทฤษฎีความพึงพอใจในงาน (Job Satisfaction) ออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. ทฤษฎีสอนของความต้องการ (Need Fulfillment Theory) ซึ่งถือว่าความพึงพอใจ ในงานเกิดจากความต้องการส่วนบุคคลที่มีความสัมพันธ์ต่อผลที่ได้รับจากงานกับการประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของตน

2. ทฤษฎีอ้างอิงกลุ่ม (Reference – Group Theory) ซึ่งถือว่าความพึงพอใจในงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับคุณลักษณะของงานตามความปรารถนาของกลุ่ม

ทศนา แหมมณี (2554) กล่าวว่า ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับความพึงพอใจ มีดังนี้

1. ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ (Maslow's Hierarchical Theory of

Motivation) มนุษย์มีความต้องการอยู่เสมอ เมื่อได้รับการตอบสนองหรือพึงพอใจต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ถ้าหากได้รับการตอบสนองอย่างเพียงพอ จะเกิดแรงจูงใจที่สำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมให้สังคมยอมรับ และสามารถพัฒนาตนไปสู่ขั้นสูงขึ้น จึงนำแนวคิดทฤษฎีนี้มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ ดังนี้

1.1 การเข้าใจถึงความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ สามารถเข้าใจพฤติกรรมของบุคคลได้เนื่องจากพฤติกรรมเป็นการแสดงออกถึงความต้องการของบุคคล

1.2 การช่วยให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดี จำเป็นต้องตอบสนองความต้องการพื้นฐานที่เขาต้องการแสดงเสียก่อน

a. การจัดการเรียนรู้ หากครูค้นหาได้ว่า นักเรียนมีความต้องการอยู่ระดับใด ก็จะสามารถใช้ความต้องการพื้นฐานของนักเรียนมีเป็นแรงจูงใจช่วยให้เกิดการเรียนรู้ได้ดี

b. การช่วยให้นักเรียนได้รับการตอบสนองความต้องการพื้นฐานอย่างเพียงพอ การให้อิสระภาพและเสรีภาพแก่นักเรียน การจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการเรียนรู้จะช่วยส่งเสริมให้เกิด ประสบการณ์ในการรู้จักตนเองตามสภาพความเป็นจริง

2. ทฤษฎีสัมพันธ์เชิงเชื่อมโยงของธอร์นไคด์ (Thorndike's Connectionism Theory) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ด้วยการที่มนุษย์หรือสัตว์ได้เลือกเอาปฏิกิริยาตอบสนองเชื่อมต่อกับสิ่งเร้าอย่างเหมาะสม หรือการเรียนรู้จะเกิดขึ้นด้วยการเชื่อมโยงหรือพันธะระหว่างสิ่งเร้ากับการตอบสนอง เมื่อสถานการณ์หรือสิ่งที่เป็นปัญหาเกิดขึ้น ร่างกายความพยายามที่จะแก้ปัญหา นั้น โดยแสดงพฤติกรรมตอบสนองออกมาหลาย ๆ รูปแบบ ซึ่งร่างกายจะเลือกพฤติกรรมตอบสนองที่พอใจที่สุดไปเชื่อมโยงสิ่งเร้าหรือปัญหานั้น ทำให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นมา ได้แก่

2.1 กฎแห่งความพร้อม (Law of Readiness) การเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ถ้านักเรียนมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ

2.2 กฎแห่งการฝึกหัด (Law of Effect) เมื่อบุคคลได้รับผลที่พึงพอใจย่อมอยาก จะเรียนต่อไป ดังนั้น การได้รับผลที่พึงพอใจจึงเป็นปัจจัยสำคัญในการเรียน

สรุปได้ว่า การตอบสนองต่อความต้องการของมนุษย์แต่ละคนมีความแตกต่างกัน ถ้าความต้องการนั้นได้รับการตอบสนองจะทำให้เกิดความพึงพอใจส่งผลต่อประสิทธิภาพในการทำงาน

4. ข้อมูลพื้นฐานโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม

4.1 ข้อมูลทั่วไป

โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ตั้งอยู่เลขที่ 186 หมู่ 2 ตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ โทรศัพท์ 053-182423 โทรสาร 053-182413 website : www.bsw.ac.th จัดการศึกษา ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 มีจำนวนนักเรียน 303 คน บุคลากรสายงานบริหาร จำนวน 1 คน ครูผู้สอน จำนวน 25 คน บุคลากรอื่น จำนวน 2 คน ผู้อำนวยการโรงเรียน คือ นายกุศล มีปัญญาวุฒิการศึกษา ปริญญาโทสาขาบริหารการศึกษา ดำรงตำแหน่งที่โรงเรียนนี้ ตั้งแต่ 1 พฤษภาคม 2561 ถึงปัจจุบัน เป็นเวลา 4 ปี 3 เดือน

4.2 ประวัติโรงเรียนโดยย่อ

โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม เป็นโรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบลขนาดกลาง สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเชียงราย สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งในขณะนั้นกรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ได้อนุมัติการก่อตั้งโรงเรียนตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง การก่อตั้งโรงเรียนมัธยมศึกษาลงวันที่ 9 มีนาคม พ.ศ. 2526 โดยกำหนดเปิดทำการเรียนการสอนตามหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พ.ศ. 2521 ตั้งแต่ปีการศึกษา 2526

โรงเรียนเปิดรับนักเรียนแบบสหศึกษาโดยการจัดแผนชั้นเรียนในปีการศึกษา 2526 เป็น 2 : 0 : 0 มีจำนวนนักเรียนทั้งหมด 74 คน ครู – อาจารย์ 5 คน โดยมีนายสงัด มิตกิตติ เป็นครูใหญ่ ต่อมาในเดือนธันวาคม 2526 กรมสามัญศึกษา ได้อนุมัติให้ใช้อัตราที่กรมสามัญศึกษาสงวนไว้อีก 1 อัตรา จึงมีจำนวนครู – อาจารย์ทั้งหมด 6 คน

ในภาคเรียนแรกของปีการศึกษา 2526 โรงเรียนได้ประสบปัญหาด้านอาคารสถานที่ เนื่องจากไม่มีอาคารเรียน จึงได้ขอใช้อาคารเรียนของโรงเรียนบ้านทุ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากบริเวณที่ตั้งของโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ประมาณ 1 กิโลเมตร เป็นสถานที่ทำการเรียนการสอน จำนวน 2 ห้องเรียน จนถึงวันที่ 11 พฤศจิกายน 2526 จึงได้ย้ายไปเรียนในอาคารเรียนชั่วคราวของโรงเรียนที่ตั้งเขตป่าเสื่อมโทรมของกรมป่าไม้ โดยได้รับอนุญาตจากกรมป่าไม้เมื่อปี พ.ศ. 2526 ซึ่งมีเนื้อที่ 50 ไร่ ปี พ.ศ. 2536 ผู้อำนวยการธวัชชัย ข่ายแก้ว ซึ่งเป็นอาจารย์ใหญ่โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ในขณะนั้น ได้จัดซื้อที่ดินเพิ่ม จำนวน 11 ไร่ โดยใช้เงินระดมทรัพยากร และขณะนี้โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม มีพื้นที่จำนวน 61 ไร่

ปีการศึกษา 2535 ทางโรงเรียนได้รับอนุญาตให้เปิดทำการสอนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย โดยเริ่มเปิดสอนในระดับมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีนักเรียนจำนวน 22 คน โดยจัดเป็น 1 ห้องเรียน แผนการเรียนอังกฤษ – สังคมศึกษา

4.3 ข้อมูลสภาพชุมชน

สภาพชุมชนรอบบริเวณโรงเรียนมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มติดแม่น้ำโขง ประชากรส่วนใหญ่เป็นคนพื้นเมืองและมีชาติพันธุ์ ประกอบด้วย ม้ง และอีสาน มีประชากรประมาณ 20,000 คน บริเวณใกล้เคียงโดยรอบโรงเรียน ได้แก่ ภูเขา และทุ่งนา อาชีพหลักของชุมชน คืออาชีพเกษตรกรรม ส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ ประเพณี ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นที่เป็นที่รู้จักโดยทั่วไป คือ ประเพณีปีใหม่เมือง ประเพณีเป็ง ส่วนด้านดนตรีจะเน้นการตีกลองปู้จา และการตีกลองสะบัดชัย

ผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ ฐานะทางเศรษฐกิจ/รายได้โดยเฉลี่ยต่อครอบครัวต่อปี น้อยกว่า 30,000 บาท จำนวนคนเฉลี่ยต่อ ครอบครัว 4 คน

4.4 ข้อมูลครูและบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

4.4.1 ข้อมูลครูและบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

ตาราง 6 แสดงจำนวนบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

ประเภทบุคลากร	จำนวนบุคลากร (คน)
1. ผู้อำนวยการ	1
2. ครูผู้สอน	18
3. พนักงานราชการ	3
4. ครูอัตราจ้าง	5
5. เจ้าหน้าที่อื่น ๆ	2
รวมทั้งหมด	29

จากตาราง 6 แสดงจำนวนบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564 มีจำนวนทั้งสิ้น 29 คน ประกอบไปด้วย ผู้อำนวยการ จำนวน 1 คน ครูผู้สอน จำนวน 18 คน พนักงานราชการ จำนวน 3 คน ครูอัตราจ้าง จำนวน 5 คน และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ จำนวน 2 คน

4.4.2 วุฒิการศึกษาสูงสุดของบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

ตาราง 7 แสดงวุฒิการศึกษาสูงสุดของบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

ระดับวุฒิการศึกษา	จำนวนบุคลากร (คน)
ต่ำกว่าปริญญาตรี	2
ปริญญาตรี	12
ปริญญาโท	15
ปริญญาเอก	0
รวมทั้งหมด	29

จากตาราง 7 แสดงวุฒิการศึกษาสูงสุดของบุคลากร โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 29 คน มีระดับวุฒิการศึกษาต่ำกว่าปริญญาตรีจำนวน 2 คน ปริญญาตรี จำนวน 12 คน ปริญญาโท จำนวน 15 คน และ ปริญญาเอก จำนวน 0 คน

4.4.3 วิชยฐานะของข้าราชการครู โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

ตาราง 8 แสดงวิทยฐานะของข้าราชการครู โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม
ปีการศึกษา 2564

ระดับวิทยฐานะ	จำนวนข้าราชการครู (คน)
1. ครู	3
2. ครูชำนาญการ	10
3. ครูชำนาญการพิเศษ	5
รวมทั้งหมด	18

(หมายเหตุ : ไม่รวมผู้อำนวยการ พนักงานราชการ ครูอัตราจ้าง และเจ้าหน้าที่อื่น ๆ)

จากตาราง 8 แสดงวิทยฐานะของข้าราชการครู โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม
ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 18 คน มีระดับวิทยฐานะของข้าราชการครู ดังนี้ ครู จำนวน 3 คน
ครูชำนาญการ จำนวน 10 คน และครูชำนาญการพิเศษ จำนวน 5 คน

4.4.4 สาขาวิชาที่จบการศึกษาและภาระงานสอน โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม
ปีการศึกษา 2564

ตาราง 9 แสดงสาขาวิชาที่จบการศึกษาและภาระงานสอน โรงเรียนบ้านแซว
วิทยาคม ปีการศึกษา 2564

สาขาวิชา	จำนวน	ภาระงานสอนเฉลี่ยของครู 1 คน (คาบ/สัปดาห์)
ภาษาไทย	4	23
คณิตศาสตร์	3	21
วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	6	21
สังคมศึกษา	3	23
ภาษาต่างประเทศ	5	23
สุขศึกษาและพลศึกษา	2	21
ศิลปศึกษา	2	19
การงานอาชีพ	1	19
รวมทั้งหมด	26	-

จากตาราง 9 แสดงสาขาวิชาที่จบการศึกษาและภาระงานสอน โรงเรียนบ้านแซว
วิทยาคม ปีการศึกษา 2564 จำนวนทั้งสิ้น 26 คน สาขาที่จบการศึกษาของข้าราชการครูและ
บุคลากรทางการศึกษามากที่สุด คือ สาขาวิทยาศาสตร์ จำนวน 6 คน รองลงมาคือ สาขา
ภาษาต่างประเทศ จำนวน 5 คน และสาขาที่จบการศึกษาน้อยที่สุด คือ การงานอาชีพ จำนวน
1 คน

4.4.5 ข้อมูลนักเรียน โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

ตาราง 10 แสดงจำนวนนักเรียน โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564

ระดับชั้นเรียน	จำนวนห้อง	เพศ		รวม	เฉลี่ยต่อห้อง
		ชาย	หญิง		
ม.1	2	22	32	54	27
ม.2	2	25	28	53	27
ม.3	2	21	39	60	30
รวม ม.ต้น	6	68	99	167	28
ม.4	2	18	31	49	25
ม.5	2	22	22	44	22
ม.6	2	22	21	43	22
รวม ม.ปลาย	6	62	74	136	23
รวมทั้งหมด	12	130	173	303	26

จากตาราง 10 แสดงจำนวนนักเรียน โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ปีการศึกษา 2564 ตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 6 พบว่า มีนักเรียนรวมทั้งสิ้น 303 คน โดยแบ่งเป็นนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 - 3 มีจำนวนห้องเรียน 6 ห้องเรียน นักเรียนทั้งสิ้น 167 คน และนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 - 6 มีจำนวนห้องเรียน 6 ห้องเรียน นักเรียนทั้งสิ้น 136 คน

สรุปได้ว่า โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เชียงราย เป็นโรงเรียนขนาดกลางที่เปิดทำการเรียนการสอนตั้งแต่ระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ตั้งอยู่ในอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีเขตพื้นที่บริการทางการศึกษา คือ ตำบลบ้านแซว และตำบลแม่เงิน ตลอดจนมีครูและบุคลากรทางการศึกษาที่จัดการเรียนรู้และสนับสนุนการจัดการเรียนรู้ครบถ้วนทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้ และครอบคลุมทุกกลุ่มงาน

4.5 แนวทางการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม

โรงเรียนบ้านแซววิทยาคม ได้ดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโดยใช้กระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมตามแนวทางของ มยส.ที่กำหนดไว้ 4 ประการ เพื่อมุ่งให้โรงเรียนประสบผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืนในการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน นักเรียนจะเติบโตไปพร้อมกับมีอุปนิสัยที่ดีงามติดตัวไปตลอด ดังพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช บรมนาถบพิตร ที่ว่า “ช่วยกันสร้างคนดีให้บ้านเมือง” โดยมีหลักการ ดังนี้

1. เป็นกระบวนการที่ต้องปฏิบัติทั้งโรงเรียน (ผู้บริหาร ครู นักเรียน) และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย
2. ให้ความสำคัญกับการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนเป็นหลักการดำเนินงานตามกระบวนการนี้จึงปฏิบัติจากล่างขึ้นไปสู่บน (bottom up) เป็นการพิจารณานำความสนใจ ความต้องการจากระดับล่างขึ้นมาเป็นระดับนโยบายของโรงเรียน

3. โรงเรียนต้องปฏิบัติอย่างมีส่วนร่วม ให้โอกาสทุกคนมีส่วนร่วม ในการปฏิบัติงานพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม

4. โรงเรียนต้องปฏิบัติกิจกรรมพัฒนาคุณธรรมอย่างต่อเนื่อง สม่ำเสมอ พยายามผนวกไว้ในการเรียนรู้ทุกประเภทของโรงเรียน

ในการที่จะพัฒนาโรงเรียนบ้านแซววิทยาคม เพื่อมุ่งไปสู่โรงเรียนคุณธรรมนั้น มีขั้นตอนที่สำคัญและจำเป็นจะได้ปฏิบัติให้ครบถ้วนจึงจะสามารถพัฒนาให้เป็นโรงเรียนคุณธรรมได้ตามขั้นตอน 6 ขั้นตอน ของศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มุลินิธิยุวสถิรคุณ โดยมีรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การสร้างการรับรู้และการยอมรับ

ขั้นตอนที่ 2 การสร้างครูแกนนำและนักเรียนแกนนำ

ขั้นตอนที่ 3 การกำหนดคุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 4 การกำหนดวิธีบรรลुकุณธรรมอัตลักษณ์ของโรงเรียน

ขั้นตอนที่ 5 การลงมือปฏิบัติเพื่อบรรลุเป้าหมายการเปลี่ยนแปลง

(คุณธรรมอัตลักษณ์)

ขั้นตอนที่ 6 การสร้างกลไกการขับเคลื่อนโรงเรียนคุณธรรม

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

5.1 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประเมินโครงการ/ กิจกรรมโดยใช้รูปแบบการประเมิน

โครงการแบบซีพีพี (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP)

นพรัตน์ อัจใจ (2552) ได้ทำการประเมินโครงการจัดการศึกษาอาชีพของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ประชากรที่ใช้คือ ผู้อำนวยการ รองผู้อำนวยการ ข้าราชการครูและพนักงานราชการโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ในปีการศึกษา 2550 จำนวน 54 คน ผลการศึกษา พบว่าในการประเมินโครงการ จัดการศึกษาอาชีพของโรงเรียนราชประชานุเคราะห์ 31 อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ผู้ตอบ แบบสอบถามส่วนใหญ่ได้ให้ข้อมูลไว้ดังนี้ ด้านบริบท ได้กำหนดวัตถุประสงค์ของโครงการให้มีความเหมาะสมและมีเป้าหมายของโครงการที่ชัดเจน สำหรับด้านปัจจัยได้สร้างแหล่งเรียนรู้ปฏิบัติงาน ทักษะอาชีพภายในโรงเรียนกำหนดคุณสมบัติและจัดครูรับผิดชอบการจัดกิจกรรมตามความถนัด จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินงาน ตามโครงการจัดกิจกรรมทักษะอาชีพเพื่อส่งเสริมการมีรายได้ ระหว่างเรียนจัดกิจกรรมที่ฝึกการปฏิบัติทักษะอาชีพและฝึกให้นักเรียนในโครงการมีทักษะชีวิตพึ่งพาตนเองได้ จัดกิจกรรมที่ช่วยให้นักเรียนในโครงการมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนที่สูงขึ้น และมีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามหลักสูตรสถานศึกษา

ฉันทนา โรจน์บุรณาวงศ์ (2552) ได้รายงานการประเมินโครงการ พัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านมะกอก โดยบูรณาการกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรม รูปแบบเดิมกับแนวทางการปลูกฝังสำนึกคุณธรรมของมูลนิธิพุทธฉือจี้ได้วัน พบว่า ด้านบริบทของ โครงการมีความเหมาะสมอยู่ในภาพรวมมากที่สุด คือ โครงการมีความเหมาะสมและความจำเป็น ในการแก้ปัญหาที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด หลักการและเหตุผลของโครงการมีความสอดคล้องกับนโยบายของ หน่วยงานต้นสังกัดมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ด้านปัจจัยนำเข้าของโครงการมีความเหมาะสมในภาพรวมอยู่ ในระดับมาก แผนการดำเนินงานตามโครงการอย่างชัดเจนมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและงบประมาณในการดำเนิน

โครงการมีเพียงพอมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด กระบวนการดำเนินโครงการมีความเหมาะสม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ขณะดำเนินงานตามโครงการมีการแก้ไขปรับปรุงวิธีการดำเนินโครงการ เมื่อพบข้อบกพร่องมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและมีการกำหนดขั้นตอนรายละเอียดและวิธีการดำเนินโครงการอย่างชัดเจนและเหมาะสมมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ด้านผลผลิตของโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ความมีสติและละเอียด รอบคอบ มีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและความรับผิดชอบมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด ประโยชน์ที่ได้รับจากโครงการในภาพรวมอยู่ในระดับมาก นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้จากโครงการไปใช้กับการปฏิบัติงานที่รับผิดชอบมีค่าเฉลี่ยมากที่สุดและสามารถนำหลักการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมไปประยุกต์ใช้ในการทำงานมีค่าเฉลี่ยน้อยที่สุด

ชนิศกานต์ ภาระวงศ์ (2556) ได้ประเมินโครงการการพัฒนาโรงเรียนขนาดเล็ก ต้นแบบการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้น สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจันทบุรี เขต 1 มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินบริบทปัจจัยนำเข้ากระบวนการและผลผลิตของโครงการผลการวิจัย พบว่า ผลการประเมินด้านบริบทของโครงการ พบตัวบ่งชี้ที่ 1 โครงการมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และนโยบายของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตัวบ่งชี้ที่ 2 ครูมีความต้องการ จัดการเรียนการสอนแบบคละชั้นด้วยเหตุผลที่ว่า ครูมีความคาดหวังว่าจะสามารถแก้ไขปัญหาครูไม่ครบชั้น รวมถึงทำให้ผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนสูงขึ้นได้ และสามารถดูแลนักเรียนได้อย่างทั่วถึงด้านปัจจัยนำเข้า เพราะมีความเพียงพอในปัจจัยนำเข้าบางส่วนและการดำเนินงานบางด้านเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานที่กำหนด มีความเพียงพอด้านงบประมาณ มีความเพียงพอด้านสื่อเทคโนโลยี ครูและบุคลากรโรงเรียนส่วนใหญ่มีปัญหา ขาดแคลนครู ครูไม่ครบชั้น ด้านอาคารสถานที่โรงเรียนมีปัญหาในการจัดห้องเรียนซึ่งไม่เป็นไปตามเกณฑ์ ด้านกระบวนการ พบว่า ตัวบ่งชี้ที่ 1 ความสอดคล้องของกระบวนการดำเนินงานกับภารกิจของหน่วยงานต้นสังกัดทั้ง 4 ด้าน ได้แก่ 1. ด้านการวางแผนและการพัฒนาการบริหารจัดการ 2. ด้านการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนและประกันคุณภาพการศึกษา 3. ด้านการเสริมสร้างความพร้อมและความเข้มแข็งของโรงเรียน และ 4. ด้านการส่งเสริมการมีส่วนร่วม จากทุกภาคส่วนในการศึกษา ตัวบ่งชี้ที่ 2 พบว่า สถานศึกษามีลักษณะห้องเรียนและกิจกรรมการเรียน การสอนแบบคละชั้นที่ประกอบไปด้วย 4 ด้าน 1. ด้านลักษณะการจัดห้องเรียนโรงเรียน มีการจัดห้องเรียนที่มีลักษณะคล้ายกัน 2. ขั้นตอนการดำเนินการจัดการแผนการสอน 3. ด้านลักษณะของกิจกรรมการเรียนการสอน และ 4. ลักษณะแผนการสอน ตัวบ่งชี้ที่ 3 พบว่า โรงเรียนมีปัญหาในการจัดการเรียนการสอนและมีแนวทางการแก้ไขปัญหาของตนเอง โดยมีสภาพปัญหาและ แนวทางการแก้ปัญหา ดังนี้ 1. ด้านบุคลากรครู โรงเรียนไม่มีครูเพียงพอและครูผู้สอนไม่เข้าใจ ขาดทักษะวิธีการสอนและการบูรณาการตามหลักสูตร โดยมีการแก้ปัญหาด้วยการจัดการเรียนการสอน แบบคละชั้นและพัฒนาครู 2. ด้านการบริหารจัดการและการเรียนการสอน พบว่าการจัดทำหลักสูตร มีความยุ่งยากที่ต้องบูรณาการกับหลักสูตรท้องถิ่น โดยมีการแก้ปัญหาด้วยการใช้หลักสูตรของหน่วยงานต้นสังกัดและบูรณาการการสอน 3. ด้านอาคารสถานที่ เพราะว่ามีควมคับแคบไม่เหมาะสมกับ การจัดห้องเรียนรูปแบบคละชั้น วิธีการแก้ปัญหาคือการจัดกิจกรรมบางประเภทนอกห้องเรียน และ 4. ด้านชุมชน ผู้ปกครองส่วนใหญ่ไม่เห็นด้วยและนักเรียนมีการเคลื่อนย้ายบ่อย วิธีการแก้ปัญหาคือการสร้าง ความเข้าใจประชุมชี้แจงและให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียน ด้านการประเมินผลผลิต ตัวบ่งชี้ที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนกลุ่มสาระภาษาไทยและ คณิตศาสตร์ ภาพรวมผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชั้น

ประถมศึกษาปีที่ 3 มีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น ในระดับชั้น ประถมศึกษาปีที่ 6 มีผลการเรียนกลุ่มสาระวิชาภาษาไทยสูงขึ้น แต่กลุ่มสาระคณิตศาสตร์ลดลง ตัวบ่งชี้ที่ 2 ความพึงพอใจในการจัดการเรียนการสอนแบบคละชั้นของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในภาพรวม มีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก

ชนิดดา บุษผามาศ (2557) ได้ทำการประเมินโครงการระบบโครงข่าย การเรียนรู้ไร้พรมแดน โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 8 มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมินโครงการระบบโครงข่ายการเรียนรู้ไร้พรมแดน โดยใช้รูปแบบการประเมิน CIPP Model ของสตัฟเฟิลบีม ในการประเมิน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท ด้านปัจจัยนำเข้าด้านกระบวนการด้านผลผลิต และด้านผลกระทบ เพื่อศึกษาแนวทางการพัฒนาโครงการระบบโครงข่ายการเรียนรู้ไร้พรมแดน โรงเรียนใน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มัธยมศึกษาเขต 8 ผลการประเมิน พบว่าด้านบริบท ในภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับปานกลาง โดยวัตถุประสงค์ของโครงการมีความเหมาะสมมากที่สุด โดยเฉพาะวัตถุประสงค์ของโครงการที่สอดคล้องกับแผนแม่บทเทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารฉบับที่ 2 และเห็นว่า การประสานงานระหว่างสำนักบริหารงานการมัธยมศึกษาตอนปลายกับโรงเรียนไม่ค่อย เหมาะสมด้านปัจจัยนำเข้าภาพรวมผลการประเมินโครงการมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยความถูกต้องครบถ้วนและทันสมัยของบทเรียนมีความเหมาะสมมากที่สุด และเห็นว่าความเหมาะสม ของงบประมาณที่ได้รับการสนับสนุนไม่ค่อยเหมาะสมด้านกระบวนการในภาพรวม โครงการมีความเหมาะสมในระดับมาก โดยการพัฒนาบุคลากรมีความเหมาะสมที่สุด และเห็นว่า การนิเทศกำกับ ติดตามการดำเนินงานไม่ค่อยเหมาะสมด้านผลผลิต ภาพรวมการประเมิน โครงการมีความเหมาะสม ในระดับมาก ด้วยความรู้ความเข้าใจ ในการบริการด้านบทเรียนมีความเหมาะสมมากที่สุด น่าจะเห็นว่า ความพึงพอใจที่มีต่อการใช้งานระบบไม่ค่อยเหมาะสม ด้านผลกระทบภาพรวมการประเมินโครงการมี ความเหมาะสมในระดับมาก โดยครูผู้สอนสร้างสรรค์สื่อการสอนที่หลากหลายมีความเหมาะสมที่สุด และเห็นว่าพฤติกรรมความใฝ่รู้ใฝ่เรียนของนักเรียนไม่เหมาะสมแนวทางการพัฒนาโครงการพบว่า 1. การติดต่อประสานงานควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีแนวทางที่ชัดเจน 2. งบประมาณวัสดุอุปกรณ์ และสถานที่ควรจัดหาให้เพียงพอกับความต้องการโดยเทียบกับปริมาณขนาดของโรงเรียน แต่แต่ละแห่งและควรมีการดำเนินการเบิกจ่ายอย่างรวดเร็วมีการพัฒนาระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตให้ทั่วถึงและเชื่อมต่อง่าย 3. การนิเทศ กำกับ ติดตามควรเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีการดูแลอย่างใกล้ชิด 4. การเข้าใช้งานในระบบควรเป็นไปอย่างสะดวกรวดเร็วและพัฒนาบทเรียนที่น่าสนใจ และ 5. การสร้างแรงจูงใจในการใช้งานควรเปิดเวทีนำเสนอผลงานและควรมีการให้รางวัลสนับสนุน

ศิริพร ศิริรัตน์ (2557) ได้ทำการประเมินโครงการเบญจวิถีนำทางฉันทน์สร้างครอบครัวต้นแบบสายใยรักของศูนย์การเรียนรู้โครงการสายใยรักแห่งครอบครัว จังหวัดราชบุรี พบว่า มีการประเมินโดยใช้รูปแบบ CIPPIEST's Model ทั้ง 8 ด้าน ได้แก่ ด้านบริบท พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมในระดับมาก วัตถุประสงค์ของโครงการสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และพันธกิจ ของหน่วยงานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ปัญหาที่พบคือการกำหนดวัตถุประสงค์ที่กว้างส่งผลต่อการติดตาม และประเมินผลระดับการพัฒนาครอบครัว ข้อเสนอแนะคือควรมีการกำหนดวัตถุประสงค์ที่ชัดเจนเพื่อให้ ง่ายต่อการติดตาม ด้านปัจจัยนำเข้าพบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เห็นว่าวัสดุและอุปกรณ์มีความเพียงพอต่อการใช้งานมีค่าเฉลี่ยสูงสุด กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการสมาชิกในครอบครัวและประชาชนเห็นว่าเจ้าหน้าที่มีความรู้ความสามารถ ปัญหาที่พบ คือ การจัดเตรียมวัสดุ

อุปกรณ์ในการดำเนินงานในกิจกรรมการฝึกอาชีพบางประเภทที่วัสดุที่ใช้ในการฝึกมีราคาสูงไม่สามารถจัดหาได้อย่างเพียงพอได้ข้อเสนอแนะ คือ ให้นำวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนมาทำการฝึกอบรม เพื่อให้ง่ายต่อการหาวัตถุดิบ ด้านกระบวนการ พบว่ามีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่ที่มีความเห็นว่าการจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแต่ละกิจกรรมและงบประมาณในการดำเนินงานมีความเพียงพอมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโครงการเห็นว่าการจัดกิจกรรมเป็นไป ตามแผนการดำเนินงานที่แจ้งให้กับประชาชนมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ปัญหาที่พบ เพื่อการดำเนินกิจกรรมที่บาง กิจกรรมไม่ได้มาจากความต้องการของประชาชน จึงทำให้ไม่มีการต่อยอดพัฒนารูปแบบกิจกรรม ข้อเสนอแนะคือให้นำกิจกรรมที่ใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ในชุมชนอยู่ แล้วมาฝึกอบรมให้ง่ายต่อการหา วัตถุดิบ ด้านผลผลิต ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่มีความเหมาะสม อยู่ในระดับปานกลาง ผู้เข้าร่วมโครงการ มีความเข้าใจและสามารถนำแนวคิดเบญจวิถีไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านผลกระทบ ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ด้านเจ้าหน้าที่เห็นว่าประชาชนมีการพัฒนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด กลุ่มผู้เข้าร่วมโครงการเห็นว่าประชาชนยอมรับว่าการนำแนวคิดเบญจวิถีมาใช้ส่งผลให้ครอบครัวของตนเองเกิดการพัฒนามีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านประสิทธิผล พบว่า ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่เห็นว่าผู้เข้าร่วมโครงการส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ตลอดชีวิตในครัวเรือน ของ ตนเองมีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านความยั่งยืน ภาพรวมมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก ผู้บริหารและ เจ้าหน้าที่เห็นว่าผู้เข้าร่วมโครงการสามารถนำความรู้ที่ได้รับมาพัฒนาชุมชนอย่างต่อเนื่องมีค่าเฉลี่ย สูงสุด ด้านการถ่ายทอดความรู้กลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ที่มีความเหมาะสมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถถ่ายทอดความรู้สู่เพื่อนบ้านได้อย่างถูกต้องและครอบครัวผู้เข้าร่วมโครงการ สามารถถ่ายทอดแนวคิดเบญจวิถี จากทฤษฎีสู่การปฏิบัติได้มีค่าเฉลี่ยสูงสุด แนวทางส่งเสริมความสำเร็จของโครงการ มีการกำหนดแผนพัฒนาและเป้าหมาย เป็นระยะโดยกำหนดเป็นรูปแบบของขั้นบันได บูรณาการการทำงานระหว่าง หน่วยงานโดยจะต้องมีการวิเคราะห์ข้อมูลร่วมลงมือทำในระดับต่าง ๆ การให้ชุมชนเป็นรากฐานในความคิดแผนการดำเนินงานต่อยอดความคิดของประชาชนส่งเสริม การเปลี่ยนแปลงเชิงพฤติกรรมสู่คุณภาพชีวิต เจ้าหน้าที่ต้องมีความรู้ในสาขาอาชีพ

กมลนันท์ บุญกล้า (2559) ได้ทำการประเมินโครงการเศรษฐกิจ พอเพียงของโรงเรียนบ้านหนองปลาชิว สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาระยอง เขต 2 มีจุดมุ่งหมายเพื่อการประเมินโครงการเศรษฐกิจพอเพียงของโรงเรียนหนองปลาชิว การประเมินพบว่า โดยภาพรวมของโครงการอยู่ในระดับมาก ด้านสภาพแวดล้อมมีความสอดคล้องอยู่ในระดับมาก วัตถุประสงค์ของโครงการมีความชัดเจนสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง มีค่าเฉลี่ยสูงสุด ด้านปัจจัยนำเข้า ความเพียงพอเหมาะสมอยู่ในระดับมาก คือ ครูผู้รับผิดชอบ โครงการเป็นผู้มีความรู้ความสามารถที่ เหมาะสมและเพียงพอ จำนวนบุคลากรที่ดำเนินโครงการมีความเหมาะสมด้านกระบวนการ พบว่ามี ประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก การกำหนดขั้นตอนการทำโครงการเศรษฐกิจพอเพียงมีความชัดเจน สาระเนื้อหาตามองค์ประกอบของโครงการมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ด้านผลผลิตพบว่ามีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ผลการดำเนินกิจกรรมถ่วงอวกคองโคตทำให้นักเรียนมีทักษะพื้นฐานในการปลูกพืช ผลการดำเนินกิจกรรม ฝึกผักสวนครัวรั้วกินได้มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด

วันทนีย์ บางเสน (2560) ได้ประเมินโครงการโรงเรียนต้นแบบ การเรียนรวมระดับ ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มีวัตถุประสงค์ เพื่อประเมิน

บริบทปัจจัยนำเข้ากระบวนการและผลผลิตการดำเนินโครงการโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้รวมระดับประถมสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานและเพื่อนำสารสนเทศจากการประเมิน มาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการวางแผนการเตรียมความพร้อมการดำเนินงานและการปรับปรุง การดำเนินโครงการโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้รวมระดับประถม ผลการวิจัยพบว่าโดยภาพรวม ผลการประเมินอยู่ในระดับมากภาพรวมของด้านบริบทอยู่ในระดับมาก ภาพรวมของปัจจัยนำเข้าอยู่ใน ระดับปานกลาง ภาพรวมของกระบวนการอยู่ในระดับปานกลางและด้านผลผลิต ภาพรวมอยู่ใน ระดับมาก ข้อเสนอแนะสำหรับการวางแผนด้านบริบทโรงเรียนต้นแบบการเรียนรู้รวมจะต้องกำหนด นโยบาย วิสัยทัศน์ พันธกิจ และแผนการพัฒนากิจการจัดการเรียนการสอนที่สอดคล้องกับมาตรฐาน โดยรวมสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรส่งเสริมโครงการใหม่ ๆ สำนักงานเขตพื้นที่ ควรประชุมชี้แจงผู้บริหารและครู ในปีการศึกษาใหม่เป็นประจำโรงเรียนจัดประชุมชี้แจงผู้ปกครองนักเรียน ที่มีความต้องการพิเศษและนักเรียนทั่วไปให้เข้าเรียนในปีการศึกษาใหม่เป็นทุกปี ด้านปัจจัยนำเข้าต้อง มีการผลิตครูการศึกษาพิเศษ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานควรจัดสรรอัตราจ้าง ครูพี่เลี้ยงให้กับโรงเรียนอย่างเพียงพอโรงเรียนและต้นสังกัดจัดให้มีการประชุมครูและบุคลากรทาง โรงเรียนมีการจัดสรรงบประมาณให้โรงเรียนเพื่อการจัดการเรียนรวม โรงเรียนควรสร้างความร่วมมือหรือ แสวงหาความช่วยเหลือจากภายนอกและขอความร่วมมือกับนักวิชาชีพต่าง ๆ ด้านกระบวนการ โรงเรียนต้องปรับหลักสูตรสถานศึกษาให้เป็นหลักเกณฑ์ที่ปรับใช้หลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานปี 2551 และจะต้องมีการจัดประชุมอบรม สัมมนา เพื่อการพัฒนาบุคลากรโรงเรียน ต้องมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ปกครองนักเรียนและควรจัดทำแผนการสร้างความร่วมมือทุกภาคส่วน ด้านผลผลิตโรงเรียนควรจัดระบบและกระบวนการในการให้ความช่วยเหลือนักเรียนที่บกพร่องไม่ สามารถศึกษาต่อได้ให้ตรงตามศักยภาพของนักเรียนโรงเรียนควรจัดระบบและกระบวนการ ในการสนับสนุนนักเรียนในการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น

สรุปได้ว่าการประเมินโครงการต่าง ๆ โดยการปรับประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปปี้ (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP) เป็นการประเมินผลการดำเนินโครงการตั้งแต่เริ่มต้นโครงการจนถึงสิ้นสุดโครงการสามารถนำผลการประเมินมาใช้ในการวางแผนการดำเนินโครงการ กำกับ ติดตาม ประเมินและตรวจสอบระหว่างการดำเนินโครงการ และสรุปวิเคราะห์ผลการดำเนินโครงการเมื่อเสร็จสิ้น ซึ่งการประเมินโครงการ โดยการปรับประยุกต์ใช้รูปแบบการประเมินโครงการแบบชิปปี้ (Context Input Process Product Evaluation Model : CIPP) นั้นส่งผลให้ได้ข้อมูลสารสนเทศที่สามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการดำเนินโครงการได้ อย่างมีประสิทธิภาพ รวมถึงการประเมินผลเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพในการ ดำเนินงานในครั้งต่อไป

5.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับโรงเรียนคุณธรรม

จิมารัตน์ ปุณฺณปัญญา (2557) ได้ทำการวิจัยการประเมินโครงการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ “ยอดนารีสตรีวิทยา” พบว่า 1. ด้านบริบท (Context) ตามความคิดเห็นของครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 2. ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ตามความคิดเห็นของครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 3. ด้านกระบวนการ (Process)

ตามความคิดเห็นของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยภาพรวมมีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด 4. ด้านผลผลิต (Process) ตามความคิดเห็นของครู นักเรียน และผู้ปกครองนักเรียน โดยภาพรวม มีระดับการปฏิบัติอยู่ในระดับมากที่สุด และมีผลการประเมินผลสำเร็จของโครงการ ดังนี้ 1. ด้านพฤติกรรมคุณธรรม จริยธรรมตามคุณลักษณะ “ยอดนารีสตรีวิทยา” พบว่า นักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมตามคุณลักษณะ “ยอดนารีสตรีวิทยา” อยู่ในระดับมากที่สุด โดยหลังดำเนินโครงการมีค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้นกว่าก่อนดำเนินโครงการทั้งโดยภาพรวมและรายด้าน 2. ด้านรางวัลและเกียรติบัตร พบว่า หลังจากการดำเนินโครงการนักเรียนมีคุณธรรม จริยธรรมตามคุณลักษณะ “ยอดนารีสตรีวิทยา” มากขึ้น และหลังจากที่นักเรียนได้ร่วมกิจกรรมตามโครงการ และ 3. ด้านความพึงพอใจของผู้เกี่ยวข้อง พบว่า ครู นักเรียน และผู้ปกครองมีความพึงพอใจต่อโครงการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะ “ยอดนารีสตรีวิทยา” อยู่ในระดับมากที่สุด

เสน่ห์ คำปิ่น และ วลัยพร ศิริภิรมย์ (2558) ได้ทำวิจัย เรื่อง การดำเนินงานโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ศูนย์โรงเรียนคุณธรรม มูลนิธิยุวสถิรคุณ สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ของโรงเรียนชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี ผลการวิจัย พบว่า 1. สภาพปัจจุบันของการดำเนินโครงการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม ฯ ของโรงเรียน ชัยบาดาลพิทยาคม ในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ส่วนใหญ่อยู่ในระดับมาก ยกเว้นด้านการประเมินผลโครงการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนสภาพที่พึงประสงค์ของการดำเนินงานโครงการฯ ในภาพรวมอยู่ในระดับมากและมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงกว่าสภาพปัจจุบันทุกด้าน โดยพบว่า สภาพที่พึงประสงค์ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงที่สุด คือ ด้านการประเมินผลโครงการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และด้านที่มีค่าเฉลี่ยต่ำที่สุด คือ ด้านการเตรียมการดำเนินโครงการ 2. ผลการจัดลำดับความต้องการจำเป็น พบว่า ด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงที่สุด คือ ด้านการประเมินผลโครงการและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง รองลงมา คือ ด้านการดำเนินโครงการ ส่วนด้านการเตรียมการดำเนินงานโครงการเป็นด้านที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นต่ำที่สุด

ธีรวัฒน์ ใจกล้า (2560) ได้ทำการรายงานการประเมินโครงการโรงเรียนส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม โรงเรียนบ้านตระเปียงเตี้ย สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาสุรินทร์ เขต 1 ผลการวิจัยพบว่า 1. ผลการประเมินด้านสภาวะแวดล้อม ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและนักเรียน โดยภาพรวม อยู่ในระดับมากที่สุด 2. ผลการประเมินด้านปัจจัยนำเข้า ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก 3. ผลการประเมินด้านกระบวนการ ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และ 4. ผลการประเมินด้านผลลัพธ์ ตามความคิดเห็นของผู้บริหาร ครู ผู้ปกครองนักเรียน คณะกรรมการสถานศึกษาและนักเรียน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด

โนรอาายดา มามะ วุฒิชัย เนียมเทศ และเอกรินทร์ สังข์ทอง (2561) ได้ทำวิจัย เรื่อง การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรม จริยธรรมในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 3 (ภาคใต้) ผลการวิจัย พบว่า 1. การดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมฯ ในโครงการกองทุนการศึกษา รุ่นที่ 3 (ภาคใต้) ภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณารายด้าน พบว่า ด้านการนิเทศอาสาดิตตามโรงเรียนมีระดับการดำเนินงานสูงกว่าด้านอื่น และด้านการลงมือ

ปฏิบัติของโรงเรียน มีระดับการดำเนินงานต่ำกว่าด้านอื่น ๆ 2. ปัญหาการดำเนินงานตามกระบวนการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมฯ พบว่า โรงเรียนประสบปัญหาบุคลากรขาดความ ตระหนัก และขาดความร่วมมือ โรงเรียนขาดการนิเทศติดตามภายใน อีกทั้งขาดความ ต่อเนื่องในการพัฒนา แกนนำ รวมถึงเครื่องมือการประเมินไม่ชัดเจน 3. แนวทางการพัฒนาโรงเรียนคุณธรรมฯ พบว่า โรงเรียนควรจัดให้มีการศึกษาดูงานโรงเรียนคุณธรรม ต้นแบบจัดกิจกรรมส่งเสริมคุณธรรมตามแผน และควรมีการนิเทศติดตามภายในอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง

สรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมให้กับนักเรียนนั้นเป็นเรื่องที่สำคัญ เพราะเป็นช่วงวัยที่กำลังเรียนรู้ในเรื่องความดี หากได้รับการส่งเสริมพัฒนาคุณลักษณะที่ดีก็จะเป็นทรัพยากรที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ อีกทั้งผู้บริหาร ครู และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องประสานความร่วมมือกันในการดำเนินการ อีกทั้งครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ต้องมีบทบาทหน้าที่ช่วยเหลือกันเพื่อแก้ไขปัญหาเรื่องคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน โดยใช้กระบวนการในการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมอันดีงามให้เกิดในตัวของนักเรียน โดยต้องมีขั้นตอนกระบวนการในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง จริงจังและมีการประเมินผลเพื่อให้ทราบผลการพัฒนาและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียนในแต่ละแห่ง ทั้งนี้เพื่อให้นักเรียนได้อยู่ในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างมีความสุข และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติบ้านเมืองให้มีความเจริญก้าวหน้าและเป็นเยาวชนที่มีคุณค่า มีคุณภาพอย่างแท้จริง